ОБЩИНА ШУМЕН
ШУ „ЕПИСКОП КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ”
ДГ „БРАТЯ ГРИМ”, град Шумен

Национална научно-практическа конференция

„ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЕТСКИЯ УЧИТЕЛ В СЪВРЕМЕННОТО ОБРАЗОВАНИЕ”

СБОРНИК ДОКЛАДИ

19-20 юни 2025,
град Шумен

УНИВЕРСИТЕТСКО ИЗДАТЕЛСТВО
"ЕПИСКОП КОНСТАНТИН ПРЕСЛАВСКИ"

Национална научно-практическа конференция

„ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЕТСКИЯ УЧИТЕЛ В СЪВРЕМЕННОТО ОБРАЗОВАНИЕ”

Сборник доклади

19-20 юни 2025,
град Шумен

Университетско издателство
„Епископ Константин Преславски“

Научен секретар и модератор:
проф. д.н. Николай Колишев –
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски”
Пленарни доклади и панелни дискусии:
проф. д.н. Николай Колишев –
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски”
доц. д-р Виктория Ковчазова –
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски”
доц. д-р Емил Бузов –
Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“
Пленарни презентации:
проф. д-р Виолета Кюркчийска -
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски”
доц. д-р Евгения Иванова –
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски
Иванка Харбалиева - СДСОРБ

Научен редактор и коректор:
доц. д-р Евгения Иванова

Съставители:
проф. д-р Чавдар Сотиров
д-р Евгения Михова

© Авторски колектив
© Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“

ISBN 978-619-201-866-5

СЪДЪРЖАНИЕ

Николай Колишев. Възпитанието в професионалната дейност на учителя 5
Ивелина Ангелова. Развиване на меки умения у детския учител в контекста на професионалната дейност 15
Добринка Атанасова. Вълшебният свят на емоциите 21
Катерина Банкова. Емоционалната интелигентност: Ключово умение за развитие на децата в предучилищна възраст 32
Стела Василева. Социалните умения на детския учител като фактор за създаване на положителна образователна среда 39
Деница Василева. Влияние на родителския ангажимент върху ролята на детския учител. Как взаимодействието между учителя и родителите може да подпомогне развитието на ключови умения у децата в предучилищна възраст 44
Цветелина Владимирова. Ролята на детския учител за формиране на ключови умения у децата от предучилищна възраст 52
Галина Гайдаржи. Ролята на детския учител за формиране на когнитивните умения у децата от предучилищна възраст 57
Галя Грешкова. Развиване на меки умения у детския учител 67
София Димитрова. Мотивацията на педагогическите специалисти при осъществяване на квалификационната дейност 73
Светлана Димитрова. Създаване на емоционално интелигентна среда в детската група 78
Весела Димова. Стъпки към бъдещето. Ролята на детския учител в предучилищното образование 83
Пепа М. Добрева. Ранно детско развитие – традиции и иновации в Детска градина „Нарцис“ 98
Мария Желязкова. Детският учител и проявленията му като жертва, агресор или насилник в отношенческата система учител-дете-родител 103
Ивалина Жечева. Аз – детето – ученикът – учителят 108
Евгения Иванова. Концептуален модел за емоционална устойчивост и емоционална експресивност на учителя 113
Радосвета Иванова, Искра Стефанова. Философията на Кнайп – приложение в детската градина 119

Соня Йорданова. Стратегията на връвта 127
Нели Крумова, Антония Апостолова. Видео и дигитално разказване на истории за създаване на материали в подкрепа на учителя в детската градина 131
Десислава Методиева. Играта като инструмент за формиране на ключови умения на децата от предучилищна възраст 138
Таня Валентинова, Иванка Митова. Театър на сенките в предучилищното образование 143
Евгения Михова. Добри практики за квалификация на учители чрез проекти по ключово действие1 на програма “Еразъм+” в Детска градина “Братя Грим” 150
Яна Монева. Детският учител – личност, квалификация и самопознание 157
Ели Нешкова, Светлана Узунова. Развиване на научна култура у децата чрез игри и експерименти 165
Антония Николова. Предизвикателствата пред логопеда в началото на професионалния му път 174
Илиана Пантелеева, Пламена Вичева, Росица Иванова. Интегриран подход и иновативни методи за обучение на деца със специални образователни потребности и деца от уязвими групи 182
Наталия Стоянова. Изкуството да бъдеш учител 186
Илияна Цветкова. Ролята на детския учител за изграждане на ключови умения у децата 190

Възпитанието в професионалната дейност на учителя

проф. д.н. Николай Колишев
Шуменски университет "Еп. Константин Преславски"

Education in the professional activity of the teacher

Prof. d.p.s. Nikolay Kolishev
Shumen University "Ep. Konstantin Preslavski"

e-mail: n.kolishev@shu.bg

Abstract: *In this report, upbringing is considered as a conscious and purposeful process, oriented towards creating a model of behavior in which the personality realizes its individual characteristics in accordance with social norms. This gives rise to the necessity of creating a system of goals of upbringing. The system consists of the following five goals: building a positive value system, developing the ability to self-affirm the personality, developing the ability to self-manage the personality, developing the ability to self-motivate the personality, developing the ability to achieve mental stability (emotional resilience) of the personality..*

Keywords: *education, teachers, value system, self-affirmation, self-management*

Постановка на въпроса

В процеса на обучение учителят неизбежно осъществява възпитателни въздействия и взаимодействия, дори да не признава възпитанието за част от своите професионални функции. Така или иначе, той влияе върху изграждането на личността на ученика с всички свои характеристики. Влияе с външния си вид, с речта си, с реакциите си на определени ситуации, с възгледите си. В общуването с учениците учителят произнася редица възпитателни реплики: „влизай навреме в час", „не ме прекъсвай, когато говоря", „не пречи на съучениците си да учат" и др. С всичко това той се превръща в образец на поведение, който може да бъде положителен, отрицателен, противоречив, незабележим, неудачен, тип „кумир", тип „идеал", еклектичен (Попов, 2006:22-27). Във всички случаи е необходимо учителят да осъзнава, да развива и да

осъществява оптимално тази своя функция, тъй като е невъзможно да се освободи от нея.

Определение

Възпитанието е съзнателен и целенасочен процес, ориентиран към създаване на модел на поведение, при който личността реализира своите индивидуални особености в съответствие със социалните норми.

Система от цели на възпитанието

От това определение следва логичният въпрос: **Какво е необходимо на личността, за да реализира своите индивидуални особености в съответствие със социалните норми?**

Аргументираните отговори на този въпрос всъщност представляват система от цели на възпитанието. Системата е затворена в смисъл, че съществуват ясни закономерни връзки между отделните цели, непозволяващи произволното включване на нови цели, но е отворена в смисъл, че е възможно откриването на нови закономерни връзки с нови цели. Системата се състои от следните пет цели:

- Изграждане на позитивна ценностна система, защото тя представлява личностното битие на социалните ценности. Неизменна част от позитивната ценностна система са следните фундаментални позитивни личностни качества: вътрешна свобода, дисциплина, отговорност, толерантност, справедливост, увереност в себе си. Ценностното отношение към тях е цел на възпитанието, защото реализацията им представлява личностно проявление на социално ценни модели на поведение.
- Развитие на умението за самоутвърждаване на личността, защото самоутвърждаването е социално одобряваният начин, по който личността доказва ценността на своето Аз.
- Развитие на умението за самоуправление на личността, защото това е умението на личността да поддържа своите личностни и социални характеристики в оптимално за пълноценна реализация на потенциала си състояние.
- Развитие на умението за самомотивиране на личността, защото това е умението за самостоятелно изграждане на система от подбуди (причини), предизвикващи активност за следване на социално и личностно ценни модели на поведение.

- Развитие на умението за постигане на душевна стабилност (емоционална устойчивост) на личността, защото това е умението за справяне с кризата в определени ценности чрез социално одобряваната стратегия на ценностна защита, състояща се в актуализирането на други ценности.

Ако сме съгласни, че тези цели действително трябва да бъдат цели на семейното, училищното, общественото и всякакъв друг вид възпитание, то те трябва да бъдат характеризирани, защото не бихме могли да постигнем нещо, за което не знаем какво е. В следващата характеристика на целите се изясняват и системните връзки между тях.

- **Изграждане и развитие на позитивна ценностна система на личността**

"...Ценността може да се разглежда като специфично субект-обектно отношение, провокирано от значимостта на обекта за субекта в сферата на неговите биологични и социални (физиологични и психологически) потребности, интереси, желания, предпочитания, чувства и емоции" (Николаева, 2000:63). А също така ценността е "...продължително убеждение, че определен начин на поведение или на съществуване е личностно или социално за предпочитане пред противоположния или различен начин на поведение или съществуване" (Николаева, 2000:66).

Възпитателната цел „изграждане и развитие на ценностната система на личността" е свързана с всички следващи възпитателни цели така, както съдържанието е свързано с формата. Това е системообразуващата връзка в системата от цели. Ценностната система е съдържанието, а всички останали цели представляват различни проявления на формата, която личността избира, за да превърне това съдържание в поведение. Следващата възпитателна цел, „развитие на умението за самоутвърждаване на личността", представя това проявление на формата, при който ценностната система се реализира, за да се докаже ценността на Аз-а.

- **Развитие на умението за самоутвърждаване на личността**

Умението за самоутвърждаване е система от високоорганизирани интелектуални и практически действия на личността, чрез които тя реализира своята ценностна система, за да докаже ценността на своето Аз пред себе си и пред обществото, в

резултат на което да задоволи своята фундаментална потребност от преживяване на чувство за собствена значимост.

Умението за самоутвърждаване е умение за утвърждаване на Аз-а, който безспорно е основна ценност в ценностната система на личността. За мнозинството хора това, което е персонифицирано като Аз, се превръща в обект със значителна ценност (Шибутани, 1961:194) Съхраняването и повишаването на ценността на собственото Аз се оказва една от основните жизнени потребности до степен, в която съществуването на Аз-а е съществуване в името на утвърждаване на собствената ценност. Специфичната особеност на утвърждаващата Аз-а форма за реализация на ценностната система е в това, че Аз-ът, идентифициран от личността като най-висше ценностно равнище, е цел, а следващите ценностни равнища определят средствата за постигане на целта.

Казано на по-разбираем език, хората живеят, за да бъдат доволни от себе си, т.е. целенасочено търсят ситуации, които са благоприятни за демонстриране пред себе си и пред околните на своите положителни качества. Когато намират подобни ситуации, те са щастливи, спокойни и уважават другите хора, защото преживяват едно прекрасно чувство за собствена значимост, което всъщност е фундаментална потребност на личността. Когато не намират подобни ситуации, те са нещастни, нервни и раздразнителни, и тогава могат да бъдат и агресивни към околните, защото не са постигнали задоволяване на тази своя фундаментална потребност. С други думи, хората живеят, за да доказват себе си, да се самоутвърждават. Но целта за самоутвърждаване се постига с много различни средства, изборът на които зависи от различните по вид и знак личностни ценностни системи (не само индивидуално неповторими, но и позитивни и негативни). Субективната представа за положителни качества е различна, а следователно са различни и начините за самоутвърждаване. Например един престъпник, който убедено отнема човешки живот, се самоутвърждава в същата степен, в която се самоутвърждава и човек, който спасява човешки живот. Тези двама души се различават не по целта за самоутвърждаване, а по средствата, които избират, за да я постигнат. Първият избира средства, които обществото наказва и ограничава, вторият избира средства, които обществото поощрява и разпространява. Именно този избор разграничава възпитаната от

невъзпитаната личност и именно възпитанието е процесът, който има за цел да развие у личността умението за избор на социално одобряван и личностно ценен начин за самоутвърждаване.

Анализът на възпитателната цел „развитие на умението за самоутвърждаване" логично включва и разглеждане на въпроса за самопознанието на личността, на агресията в поведението на личността като един от начините за псевдосамоутвърждаване, както и на личностното качество увереност в себе си.

- **Развитие на умението за самоуправление на личността**

Умението за самоуправление е система от високоорганизирани интелектуални и практически действия на личността, чрез които тя реализира своята ценностна система, за да поддържа своите личностни и социални характеристики в оптимално за пълноценна реализация на своя физически, интелектуален и духовен потенциал състояние.

В самоуправлението на личността е възможно условно да се разграничат два аспекта – конструктивен и ограничителен. Разграничаването е условно, тъй като конструктивният аспект включва ограничителния, но е необходимо, за да се характеризира структурата на това умение на личността.

В конструктивен аспект самоуправлението означава наличие на умения за поставяне на цел и за самомотивиране, за планиране на собствения си живот и дейности с помощта на личностна програма за действие, за самостоятелно организиране на разнообразните си житейски взаимоотношения, за самоконтрол върху поведението и постигнатите резултати. Способността да се управляват различни личностни и социални характеристики на личността е резултат от определено равнище на психическо развитие, което позволява да се преодолее външната детерминация на поведението. Самоуправлението, което осигурява реализация на продуктивната активност на личността, е известно в специализираната литература като саморегулация.

В ограничителен аспект самоуправлението е умение за контрол върху оценявани като личностно и социално негативни мисли, чувства и поведение. В своя ограничителен аспект самоуправлението се осъществява в две посоки – като самоконтрол върху поведението и като самоконтрол върху съзнанието.

Самоконтролът върху поведението е способността на личността да ограничи в сферата на съзнанието и да не допусне превръщането в поведение на оценявани като личностно и социално негативни мисли и чувства. Въпросът е в това, че съзнанието на личността е богато на разнообразни мисли, чувства, нагласи, желания, които не винаги са повод за гордост. Личността често изпитва и завист, и антипатия, и необоснована омраза, и отмъстителни чувства. Стремежът към самоутвърждаване често заплашва да накърни чужди интереси и да отнеме чужда свобода. Способността на личността да овладява предизвиканите от това негативно съдържание на съзнанието душевни състояния е показател за наличие на културно-възпитателни механизми или за умение за контрол върху собствената личност.

Самоконтролът върху съзнанието е способността на личността да неутрализира блокираните в него личностно и социално негативни мисли и чувства до степен, в която те да бъдат безопасни за психическото равновесие на личността.

Анализът на възпитателната цел „развитие на умението за самоуправление" логично включва и разглеждане на въпроса за възпитанието на волята и чувствата, както и анализ на личностното качество самостоятелност.

- **Развитие на умението за самомотивиране на личността**

Умението за самомотивиране е система от високоорганизирани интелектуални и практически действия на личността, чрез които тя реализира своята ценностна система, за да създава подбуди (причини), предизвикващи у нея активност за следване на социално и личностно ценни модели на поведение.

Ако мотивирането е процес, при която един външен фактор изгражда система от причини, предизвикващи активност, то самомотивирането е процес, при който личността в качеството ѝ на вътрешен фактор сама изгражда система от причини, предизвикващи собствената ѝ активност. Всъщност умението за самомотивиране означава умението на личността за изграждане на вътрешна мотивация за следване на социално и личностно ценни модели на поведение.

- **Развитие на умението за постигане на душевна стабилност (емоционална устойчивост) на личността**

Умението за постигане на душевна стабилност (емоционална устойчивост) е система от високоорганизирани интелектуални и практически действия на личността, чрез които тя реализира своята ценностна система, за да предотвратява, противодейства и преодолява състояния на душевен дискомфорт, предизвикани от криза в определени личностни ценности

Ценностният душевен дискомфорт е този вид дискомфорт, който е предизвикан от криза в ценностните отношения на личността, при която осъществяването на водещите личностни ценности е възпрепятствана от външни обстоятелства или вътрешни причини. Недостатъкът на средства за поддържане на живота, стеснителността, пречеща на общуването, мнението за собствената непривлекателност, са душевни сътресения, свързани с лично значими качества и душевни състояния. Причината за тази криза е или обективно непреодолима, или за преодоляването ú е необходимо време, което е време на съжителство с нея. Но ако личността не е в състояние да се справи с източника на душевен дискомфорт, то в нейните възможности е да измени своето отношение към него. Да го омаловажи, да намали ценностния му заряд, да смени неговото място в ценностната си система, да го лиши от статуса на източник на душевен дискомфорт. „…В света нещата сами по себе си. Те не притежават интенция по отношение на нас. А интенциите, които те притежават са тези, които ние сме им приписали" (Мамардашвили, 1997:65). Причината за душевния дискомфорт става такава причина чрез субективната стойност, който ú приписва йерархията на личностните ценностни отношения. Когато личността намира начин да снижи тази стойност, тя престава да действа с предишната сила или дори престава да има значение за живота на личността.

Детронирането на причината за душевния дискомфорт е конструктивен, а не деструктивен процес. Търсената промяна на начина на мислене е свързана с откриването или преоткриването на ценност (смисъл, цел), която да бъде достатъчно значима за личността, за да предизвика удовлетворение, душевно равновесие, активност и развитие. Адекватното на действителността, животосъобразното възпитание е ориентирано към изграждане на богат спектър от ценностни отношения, който да позволи приемането на неизбежния душевен дискомфорт и да създаде ценностна защита от него. Пълноценният душевен живот на

възпитаната личност е условието, което може да осигури психическа устойчивост пред сътресенията и да формира трудното умение за превръщане на вътрешния дискомфорт не в причина за депресия, а в стъпало на развитието. Страданието, усилието съдържа в себе си възможност за развитие.

Форми и методи на възпитание

Според вида на средствата за възпитателни въздействия и взаимодействия формите могат да бъдат две: словесна и практическа. При първата форма въздействието се извършва чрез доминиране на словото, а при втората – чрез доминиране на средствата на житейската практика, елемент на които, разбира се, може да бъде и словото на учителя-възпитател.

Словесната форма на възпитание се осъществява чрез методи за аргументиране ценността на целите на възпитанието или, по-точно, ценността на последствията от тяхното постигане. По-конкретно словесната форма се осъществява чрез следните главни методи: убеждаване, беседа, лекция, обсъждане, дискусия, консултиране и др. Освен това методите се прилагат чрез изключително разнообразни похвати като разясняване, доказване, оборване, изискване, иронизиране, осъждане, изразяване на огорчение, молба (Попов, 1994:168-169), авансиране на личността, вербализация на чувствата на възпитателя, вербализация на чувствата на възпитаника, договор, критика, обмислени въпроси, обещание, одобрение, поучителни истории, изясняване на позициите, съчувствие, хумор и др. (Колеченко, 2006:309-404).

Практическата форма на възпитание се реализира чрез следните три метода: възпитателна ситуация, възпитаващо поведение и възпитателна организация на социалната и материалната среда.

За целите на възпитанието понятието „възпитателна ситуация“ може да бъде определено като начин на организация от субекта на явления от външния свят, насочен към постигане на целите на възпитанието.

Възпитаващото поведение е управлявана от учителя съвкупност от постъпки и реакции, чрез които той реализира своите индивидуални особености в съответствие със социалните норми.

Тъй като учителят осъществява своето възпитаващо поведение в рамките на професията си, то всъщност представлява осъществяване на

част от неговата социална роля на възпитател по начин, който отговаря на неговите индивидуални особености. Или възпитаващото поведение е аспект на личностния стил на изпълнение от учителя на социалната роля възпитател.

По какъв начин се осъществява възпитанието чрез възпитателна организация на социалната и материалната среда?

Социалната среда в процеса на обучение е училищният клас. Учителят осъществява възпитателни въздействия преди всичко чрез управление на междуличностните и други видове отношения в класа, известни в специализираната литература като социално-психически климат.

Социално-психическият климат в класа се определя от редица ключови отношения. Такова е отношението към човека въобще: към членовете на класа, към нови лица, появили се в класа, към учителя, а също така към членовете на други групи. Други ключови отношения са отношението към училището, към ученето и към други видове извършвана дейност, към класа като цяло, към учителя като към ръководител на класа, към самия себе си, към протичащите в класа събития, а също така към социалните ценности (Щуркова, 2005:124).

Материалната учебна среда въздейства върху възпитанието на личността с редица свои хигиенни, естетически и др. характеристики, осигуряващи безопасност и комфорт на учениците. В контекста на изследователското направление „мениджмънт на класа" се формулират изисквания, отнасящи се следните по-съществени компоненти на материалната среда: хигиенни изисквания към училищните помещения; изисквания към подредбата на класната стая; мебели; работни места на учениците; класна дъска; работно място на преподавателя; информационно табло; стени; вентилация; осветление; хигиенни изисквания към онагледяването на учебната работа и др. (Иванов, 2005:176-194).

Заключение

За учителя началото на възпитателната работа в процеса на обучение е неговият светоглед, който съдържа в себе си различни по своите вид, адекватност, дълбочина и логичност отговори на редица съществени за човека въпроси от рода на Какво е светът? Какво е човекът и мястото на човека в света? Кои качества правят човека щастлив и кои го правят нещастен? Как човек да постига успехи? Как да

има приятели? Как да има здраво семейство? Как да се намира в състояние на душевно равновесие? Как да изпитва удовлетворение от съществуването си? И в крайна сметка, как да оцелява – физически, психически, личностно и социално? Отговорите на тези въпроси се операционализират по безкрайно разнообразни начини в думите и поведението на учителя.

Библиография:

1. Иванов, Ив. (2005) Мениджмънт на ученическия клас. Шумен.
2. Колеченко, А. К. (2006) Психология и технологии воспитания. Санкт-Петербург: Издательство Каро.
3. Мамардашвили, М. (1997) Психологическая типология пути. Санкт-Петербург: Издательство Русского христианского гуманитарного института.
4. Николаева, С. (2000) Личността на ценностен кръстопът. София: Булгарика.
5. Попов, А. (1994) Форми на възпитание. В: Димитров, Л. и др. Теория на възпитанието. София: Аскони-издат.
6. Попов, Л. (2006) Личността-пример и реципиентът. В: сп. Педагогика, 9.
7. Шибутани, Т. (1961) Социальная психология. Москва: Прогресс.
8. Щуркова, Н. Е. (2005) Прикладная педагогика воспитания. Учебное пособие. Санкт-Петербург: Питер.

Развиване на меки умения у детския учител в контекста на професионалната дейност

Ивелина Ангелова
старши учител в Детска градина „Васил Левски“, гр. Свищов

Developing soft skills in the preschool teacher in the context of professional activity

Ivelina Angelova
"Vasil Levski" Kindergarten, Svishtov

e-mail: iva-angelova@abv.bg

Abstract: *We live in the 21st century – an era of new discoveries and incredible opportunities for development in various fields. The challenges of modern times require people to constantly improve themselves and acquire a set of different skills. Experts divide personal skills into two large categories: hard skills (purely professional) and soft skills (transprofessional). In this report, we will examine what soft skills are, why it is important for a teacher to develop them, and most importantly, how they can develop them.*

Keywords: *key competencies, knowledge, soft skills, attitudes*

Изграждането на меки умения чрез формалната образователна система у нас почти липсва. Училищата и университетите предлагат предимно теория и сухи знания, които не са подплатени с достатъчно практически умения. „Професионалната подготовка на детския учител е основа за формирането на професионалната му компетентност, която се обогатява в опита за творческо отношение към работата и се развива чрез непрекъснато самообразование и самоусъвършенстване“ (Тоцева, Я., 2012:12) Меките умения са социални междуличностни умения, те са специфични и субективни. Общите когнитивни умения оказват влияние върху това как човек разбира света и действа в него. От значение е как учим, помним, решаваме конфликти. Като такива те не са добре обхванати от образователната система, която не се фокусира върху насърчаване на критично мислене. Известни още като умения на 21-ви век или напречни умения, те представляват широк кръг от знания,

умения и работни навици, които могат да се използват винаги и навсякъде. И ако за сферата на предучилищното образование днес вече са напълно разбираеми инструменти като конструиране с Лего, работа с компютър, интерактивна дъска, то следващият етап от основни умения все още не са познати на всички. Задачата е да разберем какво са меките умения, защо е важно учителят да ги развива и най-вече как може да ги развива.

Що е то „меки умения“? – обикновено се отнасят до личностни качества и социални умения, които са от решаващо значение за успешното участие в работния процес. Те не са свързани с конкретната предметна област. Този термин „меки умения” или „некогнитивни умения“ се отнася до междуличностните характеристики, които дават възможност на човек да взаимодейства ефективно с другите. Тези умения включват комуникация, работа в екип и решаване на проблеми. Те са свързани много повече с отношението и интуицията, отколкото с придобиването на знания. Меките умения са умения, които помагат на човек да работи и да гради кариера. Те не са обвързани с конкретни професии и специалности и са необходими дори в ежедневието. Например програмистът просто се нуждае от силно развито критично и творческо мислене, за да изпълнява висококачествена работа, докато мениджърът се нуждае от комуникативни умения и умения за сътрудничество. Всички професии изискват няколко меки умения наведнъж: някои в по-голяма степен, а други в по-малка степен. Меките умения се развиват само по комплексен начин. Те интегрират техники за групова работа. Като действащи учители често ни се случва да имаме екипни задачи в образователния процес. Тук обръщаме внимание на работата в партньорство с останалите учители и специалисти, както и на взаимодействието между учителите, родителите и самите деца. Този пример развива няколко меки умения. Комуникация – когато участниците започват да обсъждат какво и как ще правят. Кооперация – когато се определя лидер на екипа и се разпределят ролите. Креативност – когато измисляте начини да представите работата си. Критичното мислене – когато опциите се обсъждат и избират. Такива умения се придобиват и усъвършенстват на работното място много по-често, отколкото в училище. Децата ги учат ги от родителите, от съседката, от сблъсък с учител, от целия околен свят. Личностният ресурс на учителя е един от основните фактори, влияещи върху развитието на децата.

Колкото по-малки са децата, толкова по-голямо е влиянието на личността на педагога. Важно е учителят да знае какъв образ на възрастен представя пред своите възпитаници, защото той е модел за детето:

✓ *начините за оценка* – Можете сами да проверите колко развити са вашите меки умения. Просто трябва да се погледнете по-отблизо. След такива наблюдения ще стане ясно на кои меки умения трябва да се обърне специално внимание.

✓ *развиване на тези умения* – Трябва да обръщате внимание на меките умения всеки ден. Развиването им не трябва да се превръща в скучна и досадна работа. Достатъчно е да общувате повече, да търсите заедно причините за рязката промяна в настроението, да приветствате всякакви инициативи и да се мотивирате да усвоявате нови неща. Меките умения се наричат житейски умения с причина: те се формират и развиват на фона на обикновени дейности и комуникация с другите.

Да разграниченим тук:

• когнитивни и метакогнитивни умения (напр. критично мислене, творческо мислене, учене и саморегулиране);

• некогнитивни умения (напр. съпричастност и сътрудничество);

• цифрови умения (напр. използване на нови цифрови устройства).

1. Работа в екип

Съвременните условия на обучение и труд са свързани със съвместна дейност на група хора за постигане на обща цел. За да може човек да има максимална полза от тази среда, е важно да знае как да работи с околните. Трябва да се отбележи, че работата в екип също насърчава личностното развитие на човека. Умението за работа в екип е част от социалните и междуличностни умения, които водят до житейски и кариерни успехи. Емпатия, насочена към резултата, умение да се чуват колегите.

2. Решаване на конфликти

Независимо дали са видими или невидими, конфликтите са типични за всяко едно работно място. В добре работещия екип те са ежедневни. Именно там се реализират, раждат и създават идеите. Под конфликт не се разбира само скандална ситуация. Конфликт е всяка ситуация, която пречи на нормалния ход на работа. За съжаление много

хора не знаят как да подхождат към подобни ситуации. Тук се използва креативно мислене и се полагат усилия за сътрудничество. Това е умение, което ни води през живота и от което всеки един от нас може да се възползва.

3. Комуникативни умения

Ясната и грамотна реч винаги допринася за успеха в работата и в личните отношения. Способността за ясно и разбираемо предаване и адекватно приемане на информация, мисли и чувства по различни комуникационни канали – устно, писмено, визуално или невербално. За да комуникира ефективно, учителят трябва да може да слуша. Слушането е нещо повече от пасивен акт. Умението за слушане е от съществено значение, за да може човек да бъде ефективен. То е от ключово значение, за да се следват инструкции, да се разбираме с колеги. Идеята на дебат между двама и повече души е разширяване на хоризонтите и научаване на нещо ново. Всички ние живеем в общество, в което всеки човек има собствено мнение и уникален набор от качества. За детския учител е важно да може да общува лесно и учтиво с деца, за да усвоят по-добре учебния материал и да спечели уважението им, да разговаря компетентно с родители, да бъде учтив с колеги и началници, за да се поддържа благоприятна атмосфера в екипа, да се обменя опит и да се постигат общи цели.

4. Лидерски методи и стилове

Способност да се организират, ръководят и мотивират групи от хора, с цел да изпълнят поставените им задачи максимално ефективно. Ценно умение, което не стига до това само да издаваш заповеди и да накараш група хора да работят за теб. Добрият лидер владее различни форми на комуникация, не само писмената и устната, но и невербалната. Той умее да чете езика на тялото, да усеща настроенията в екипа, да се ангажира с разговора, но преди всичко знае как да изслушва. Учителят като лидер трябва да осигурява подкрепяща среда, която да повишава ангажираността, мотивацията и представянето на детето.

5. Личностното развитие е осъзнаването, че е необходимо човек постоянно да се развива, че големите успехи се дължат на малки, но постоянни и последователни крачки. Вяра в собствената ефективност и способност да се постигат целите. Основавайки се на петфакторния модел на личността на Луиз Голдбърг, известен като „Големите пет“, профилът на успешния учител е екстроверт, емоционално стабилен,

добросъвестен, благосклонен и отворен към опита. Към тези качества е важно да се добави и мотивация за постижения.

6. Критичното мислене е умение да се анализира, синтезира, оценява и прилага информация, събрана при наблюдение, опит, размишление с цел решаване на проблеми. Сега живеем в свят, в който изкуственият интелект (ИИ) си проправя път. С тези нововъведения днес е наложително повече от всякога да можем да поставяме под въпрос всичко и да знаем как да проверяваме информацията, когато вземаме информирано решение. В работата на учителя това гъвкаво умение помага да се избере информация, полезна за работа, да се намерят нови висококачествени методи на преподаване и да се анализират мненията на учениците, техните родители и колеги. Участието в проекти (било то с родители или с колеги), при които трябва да си сътрудничат, да общуват, да анализират информация и да намерят решение на своите предизвикателства, е чудесен начин да се развие критично мислене.

7. Креативност – Съвременният учител също трябва да бъде креативен: да притежава способността да погледне на познатото по нов начин, да се сътвори нещо оригинално от друго, отдавна известно, да се измислят прости, но иновативни решения на проблемите и предизвикателствата на всекидневието. Бих казала, проблемна зона за педагозите. Развитото креативно мислене е поддържане на ума ни остър като бръснач. Успокоителното тук е че това е умение, което всеки може да научи и усъвършенства. Един от работещите начини е като си позволим да проявяваме повече въображение и доза любопитство чрез различни предизвикателни задачи. Така се развива оригиналност и гъвкавост на мисленето, стимулира се творческото въображение и фантазия.

8. Отговорността е умението да се следи за изпълнението на някаква задача, включително собствена такава. За доста хора е лесно да не изпълнят поето обещание, ако това изпълнение предизвиква дори малко неудобство. Отговорните хора обаче изпълняват обещанията и задачите си.

9. *Емоционална интелигентност* – Помага да контролирате чувствата си и да предвиждате емоциите на другите в различни ситуации. Начините за оценка са: Знаете как (или се опитвате) да

сдържате емоциите си в критични ситуации, не се страхувате да говорите за чувствата си.

Меките умения се поддават на изучаване. На съвременния човек му става все по-трудно да се адаптира към общество, в което цифровите технологии играят важна роля. Формирането и развитието на гъвкави умения е труден, продължителен, но необходим процес. Резултатът от него определя какво ще постигне в зряла възраст човек и каква ниша ще заеме в обществото.

В заключение е важно да повторим, че за успех в която и да е житейска област уменията на 21-ви век придобиват все по-голямо значение и тежест. Детският учител е изправен пред огромно предизвикателство. Той трябва да е гъвкав, креативен и бързо адаптиращ се. Несъмнено, личността и професионалните умения на учителя са в основата на качественото образование. Маркираните когнитивни и некогнитивни умения очертават едно съвременно виждане относно личните качества и професионалните умения на предучилищния педагог. Разбира се, меките умения не могат да заместят твърдите, както и обратното. За постигането на нашите цели е важно да се „забърка“ ефективна смес от двете. В света има много меки умения и всички те са тясно свързани помежду си. Развитието както на меки, така и на твърди умения помагат човек да стане компетентен специалист в конкретната област, да се научи да изпълнява различни задачи и да решава всякакви проблеми. Използването на меки умения е полезно не само за кариерно развитие, но и за подобряване на качеството на личния живот.

Библиография:

1. Тоцева, Я. (2012). Измерение на педагогическата компетентност на детския учител. В сб.: Детски учител – мисия от бъдещето, Шумен, с.11-26.

2. https://jagadamba.bg/meki-umeniq-umeniq-na-21-vek-statiq/

Вълшебният свят на емоциите

Добринка Атанасова
Детска градина „Радост“, гр. Силистра

The magical world of emotions

Dobrinka Atanasova
“Radost” Kindergarten, Silistra

e-mail: atanasovadp@abv.bg

Abstract: *The development of skills for recognizing and expressing different emotions begins as early as preschool age. Working with emotions allows the child to understand not only their own inner world but also that of the people around them. The report explores various games, stories, and activities that support the development of emotional intelligence, the formation of a healthy self-esteem and positive attitudes in children.*

Keywords: *emotions, empathy, kindness*

„Човечеството дължи на децата най-доброто, което може да даде“
ООН – „Декларация за Правата на Детето“

В съвременния забързан свят, в който електронните устройства изместват общуването между хората, е много важно у децата да бъдат изградени социални умения.

Изследванията показват, че днешните деца са „по-самотни и потиснати, по-гневни и непокорни, по-нервни и тревожни, по-импулсивни и агресивни“ (Голман, Д., 2010:15) в сравнение с предишните.

Макар и малки, подрастващите са подвластни на емоциите – гневят се, страхуват се, радват се от сърце, тъгуват и се срамуват. Ние възрастните – родители и педагози, сме призвани да им обясним какво се случва, как да реагират в определени ситуации, как да решават конфликти, да ги научим да помагат на приятелите си, да вършат добри дела. Най-важното е да ги възпитаме като добри хора, да ги научим на най-ценното умение на XXI век – умението да бъдат щастливи.

Децата в предучилищна възраст имат все още неукрепнала психика, беден социален опит, недостатъчни познания за света и за хората. Добре би било игрите на малките деца да бъдат насочени към опознаване не само на заобикалящата ги среда, но и на самите себе си. Учителите и родителите трябва да обяснят на децата, че е нормално да изпитват различни емоции. В някои моменти от своя живот всеки човек е ту весел, ту тъжен, усмихнат или щастлив, ту ядосан или уплашен. Нужно е децата да разпознават емоциите, да ги назовават и да умеят да ги изразяват така, че да не вредят на околните.

„Емоциите могат да превърнат живота в трагедия или в истинско вълшебство.“ Те „оцветяват всички преживявания. Емоциите могат да бъдат и мощен компас. Могат да подскажат, че нещо не е наред и да подтикнат към промени“ (Мьорис, Т., 2024:8-9).

Емоцията е нашата реакция на всичко, което се случва около нас и вътре в нас. Думата „емоция“ идва от латинския глагол „movere“ – движа се. Емоцията може да бъде преживяване или действие, както и двете заедно. Емоциите са част от вътрешния ни свят. Базират се на нашия минал опит, на способността ни да научаваме нови неща и да се учим от чуждото поведение.

Както приятните, така и неприятните емоции предизвикват промени – „раздвижвания“ в нас. Емоциите имат когнитивни функции – те ни дават възможност да обясним и организираме действията си, междуличностните отношения и общуването“ (Милева, Н., 2023:11-12).

Важно е да научим децата да си позволяват да показват емоциите си, да ги приемат като нещо естествено без да изпитват чувство за вина или срам. Всеки има право да бъде ядосан, гневен, да плаче, да не е съгласен, да казва „не“, да казва истината.

Нашите „емоции са сложни и многопластови. Те са базирани на личната история и възприятия“ на човека (Мьорис, Т., 2024:30-31).

Трябва да помогнем на малките ни възпитаници да разпознават собствените си емоции, да откриват какво се крие зад чувствата гняв, тъга, страх. Общуването и споделянето са много важни. Постепенно детето се научава да прави разлика между чувства, мисли и действия.

Докладът разглежда как разнообразните игри, приказки и различни добротворчески дейности помагат на децата да разберат по детски емоциите, които ги „връхлитат“.

Първата крачка към това да покажем на децата как да се справят с емоциите си е като ги научим да ги разпознават и назовават. Това може да стане най-лесно чрез игри.

Работата с емоциите дава възможност на детето да опознае своя собствен вътрешен свят, както и този на хората, които го заобикалят. Тя ще им помогне да ги разберат и да се научат да ги осъзнават, да ги използват, за да моделират поведението и действията си, да общуват пълноценно, да израснат уверени в себе си, да развият емпатия и др.

Опознаването на емоциите позволява на детето да ги регулира по приемлив начин. Например в детската градина при общуването си с връстници вместо да удари детето, когато от ръцете му бъде взета играчка, то може да каже: „Аз съм ядосан! Върни ми играчката!“

Ние, възрастните, трябва да обясним на нашите деца, че съществува разлика между емоцията и поведението, което тази емоция провокира.

Хубаво е детето да чува: „Ти имаш правото да си ядосан, защото…(например брат ти счупи любимата ти играчка). Но аз не приемам твоето поведение, свързано с гнева – чупене, блъскане, крещене, удряне.“ Нужно е да обясним на детето, че то не е виновно как се чувства. Нашите чувства не са съзнателен избор. Сами по себе си те не предизвикват действия, ние сме тези, които държим контрола върху поведението си. Не можем да избираме как да се чувстваме, но можем да избираме как да действаме.

„Овладяването на емоциите е дългосрочен процес – маратон, а не спринт“ (Мьорис, Т., 2024:99). Необходимо е много време, дори целия живот на човека, за да се научи как да управлява своите емоции. Най-важно е пътешествието в света на емоциите да започне още от най-ранна възраст. Всичко трябва да бъде представено на децата по достъпен и увлекателен начин, подходящ за възрастта им.

Запознаването с емоциите може да стане по време на комуникацията между децата и децата и възрастните, а също и по друг начин – по-атрактивен. На помощ идват любимите на децата игри, както и приказките, а също дейностите, заложени от учителя.

Нашето пътешествие в необятния свят на емоциите започва още с постъпването на децата в детската градина. Първата емоция, с която се срещат, е страхът от новата за тях среда, тревогата от неизвестното, поради раздялата с близките хора. За малките деца мама е целият им

свят. Най-големият страх на детето е, че ще бъде изоставено от своите родители. Както го описва Джон Стайнбек в „На изток от рая“: „Най-страшното нещо, което едно дете може да си представи, е, че не го обичат…“ (Гинът, Х., 2007:167).

Нужно е децата да ни опознаят и приемат, да ни обикнат, и след това да ни се доверят. Трябва да бъде изградена подходяща среда – позитивна, подкрепяща и „топла“ емоционално. Преди всичко е нужно децата да се адаптират. Това може да стане най-лесно чрез игри. Подходяща игра, която използваме, е „Всички сме едно семейство“ (Данчева, Г., 2009:122-123). Децата са наредени в кръг, речитативно изпълняват текста и възпроизвеждат съответните действия:

„Всички сме едно семейство –
вие, ние, ти и аз.
Прегърни съседа вляво,
прегърни съседа вдясно.
С тебе сме едно семейство –
вие, ние, ти и аз.
Докосни съседа вляво,
докосни съседа вдясно…“

Играта дава възможност да се синхронизират действията на участниците. Играейки заедно, децата започват да отчитат желанията и действията на другото дете и паралелно с това отстояват своята гледна точка, действат съвместно.

„За децата в предучилищна възраст е важно да преминават през емоцията **страх**. Нужно е да се научат да се страхуват. Страхът е естествен регулатор и помощник в ориентирането им в социалния свят и в границите и рамките, които се поставят от онези, с които общуват“ (Милева, Н., 2023:15).

И така всеки ден, стъпка по стъпка, заедно с децата откриваме различните емоции.

Всяка сутрин денят на нашите възпитаници започва с минутки за откровения. Те споделят как се чувстват – **весели или тъжни са**. Ако пожелаят, могат да обяснят причината за настроението си. Утринната ни среща продължава с играта „Прегърни приятел от сърце“. Правилата са

следните: всяко дете да прегърне само едно дете, да му се усмихне и да го поздрави с „Добро утро!“.

Наблюденията ми показват колко са щастливи прегърнатите деца, как всички с трепет очакват да бъдат избрани. Тази игра може да се използва и като социален експеримент: виждат се някои предпочитания на децата, които ние, педагозите, не сме забелязвали. Така всяко дете се чувства значимо и признато от своите връстници. Децата се учат да бъдат вежливи, да общуват помежду си, изразявайки своите емоции и отношение към другите. Играта способства за справяне с агресията.

Любима наша игра е „Слънце и облак“. Учителят предлага на децата да нарисуват с въображаеми боички слънце. Децата протягат ръка напред и „рисуват“ в началото кръг, после лъчи. Всяко дете избира дали слънцето да е усмихнато или намръщено. По-късно „рисуват“ облаче (с усмивка или намръщено) и капки дъжд.

Поради липса на достатъчно социален опит децата от предучилищна възраст са импулсивни и спонтанни в поведението си. За повечето от тях все още е много трудно, а често и невъзможно, да подчиняват собствените си мотиви на поведение и действие на определените в детската градина цели и дейности.

Много често в ежедневието между децата и възрастните, а и между самите деца, възникват конфликти. Понякога децата стават обект на физическа и/или вербална агресия. Сложната атмосфера в съвременните семейства често провокира гневни изблици, прояви на агресия и автоагресия от страна на децата. Малките ни възпитаници не могат да си обяснят какво се случва с тях, защо в миг се променят. Нужно е да им помогнем да отреагират различните емоции.

Нашето пътуване в света на емоциите продължава с емоцията **гняв**. Той е комплексно негативно чувство, признак на влошаване на социалния контакт с другите и на вярата в себе си. В човешкото поведение гневът се разпознава като агресивен акт. Агресивните прояви са породени от различни причини: импулсивната природа на децата, възрастовите кризи, освобождаване или изразяване на емоционално напрежение.

Можем да представим пред децата гнева като тигър, когото ние храним с гневното си поведение и той расте вътре в нас. В началото

имаме малко безобидно тигърче. Всеки път, когато проявяваме гняв, той става все по-силен, по-голям и по-опасен тигър.

Много подходяща и добре приета от децата е техниката под формата на игра „Балон“ (Милева, Н., 2023:53). На децата се предлага да си представят, че коремчето им е балон, който трябва да се напълни с въздух, за да изгонят оттам гневното чувство. Вдишват бавно и броят сами или заедно с учителя, докато изпълнят коремчето с въздух и после много бавно издишват.

Друга техника за снемане на напрежението и освобождаване от натрупаните емоции, е играта „Пръчице, на работа!“. Необходими са картон и бои за рисуване. На детето се обяснява следното: „твоят пръст вече е вълшебна пръчица. Че като скочила пръчицата, като се развъртяла… и намазала с различни цветове целия лист“ (Милева, Н., 2023:69).

Следваща спирка по време на нашето пътешествие е емоциите **тъга – радост**. Всяка сутрин още при влизане в групата децата поздравяват връстниците си по различен начин – чрез докосване на ръцете, чрез допир на юмручетата или чрез прегръдка.

Работеща техника, която често използваме, е превключването. Тя учи децата, че винаги имат емоционални варианти. Когато детето е тъжно, можем да му кажем, че в ума си има невидим ключ, който може да го превключи на положителни мисли и чувства. Ако изглежда потънало в отрицателните си мисли, можем да му напомним: „Време е да натиснеш ключа“ (Кехоу. Д., 2016:97).

Любима игра на нашите деца е „Тъжната и веселата страна“. Разказва се следната история: „Имало някога хора, които живеели във весела страна. Те били щастливи и доволни и не спирали да се усмихват. Точно срещу тях живеели други хора – в тъжната страна – тъжни и вечно намръщени. Омръзнало им на веселите хора да гледат срещу себе си намръщени лица и решили да развеселят хората от тъжната страна.“

Децата от веселата страна трябва да разсмеят с мимики, жестове или смешни истории децата от тъжната страна. После ролите на децата се сменят. Играта е много забавна за децата, подобрява настроението им.

Увлекателни игри за въвеждане в света на емоциите са: „Буркан с брокат“, „Научи емоциите с господин Картофчо“ (Милева, Н., 2023:101-103).

„Буркан с брокат“ – взема се прозрачен буркан и се пълни догоре с вода. В нея се добавя брокатен блясък и се затваря. Разклаща се бурканът, за да се развихри водата. Обяснява се следното на детето: „Представи си, че бляскавите частици са твоите мисли, когато си уплашен или стресиран. Виж как се лутат вътре във водата! Ето защо, когато сме уплашени, вземаме странни или глупави решения – защото не мислим ясно. Всъщност това е нормално и се случва при всеки от нас. Сега виж какво следва, когато оставим буркана за известно време. Лъскавите частици отиват на дъното и ние можем да виждаме през буркана, да виждаме своите мисли ясно“.

След като сме запознали детето с различните емоции, можем да му обясним как може да реагира. Например да потърси помощ от учителя, когато друго дете го е бутнало и да му каже как се чувства, да се опита да реши проблема с думи, да поиска прегръдка от друго дете и др.

„Научи емоциите с господин Картофчо“ – взема се един по-голям картоф. Принтират се лица, изразяващи различните емоции, които се поставят върху повърхността на картофа. Може да се изрежат отделно очи и уста и да се правят различни комбинации – например устата изразява радост, а очите – тъга. Играта развива фантазията и въображението, а детето разбира как определена емоция се отразява върху чертите на човешкото лице.

„Игра на емоции“ **–** децата са хванати по двойки или едно дете стои пред останалите. Гледат се в очите и мълчаливо си предават послания. Например: „На мен ми е весело.“, „Хайде да играем заедно!“, „Много съм сърдит.“ и др. После на глас обсъждат какво са си предали. Играта подпомага развитието на емпатия у децата.

Чудесна игра за снемане на напрежението е *„Пералня“*. Правилата са следните: участниците се разпределят в две редици с лице един към друг. Един от тях минава помежду им като през тунел. Всеки от „тунела“ изразява отношението си към него невербално: чрез погалване, потупване, целувка, стискане на ръка и т.н., ако отношението е положително и с обръщане на гръб, гримаса или неодобрителен жест, ако отношението е негативно. След това този участник застава най-отпред и друг влиза в „пералнята“, и така докато всички се изредят. Играта се приема много добре от децата, защото ги развеселява,

провокира чувствителността им и символично напомня тяхната добронамереност и толерантност.

Детските игри са ключов фактор за здравето, възпитанието, емоционалното и психическото развитие на детето между 3 и 7-годишна възраст. Игрите развиват изкуството за общуване, помагат на детето да управлява чувствата си, да се изправя срещу различни проблеми, да се справя с тях и се учи от грешките си.

Моите наблюдения показват, че днес все повече деца слагат граници в комуникацията с връстниците си, споделят как се чувстват, заявяват своето мнение свободно, изискват от връстниците си да не ги притесняват или да им се извинят.

Приказките също са чудесно средство, което помага на децата да разберат себе си и околните. Приказките омагьосват децата, отразяват нашия опит, бит и култура, впечатляват с въздействащата си емоционалност, свобода на решенията. Ценни са с посланието, че няма нерешими проблеми.

„Приказката може да се използва като метод за опознаване, разбиране и трансформиране на емоционалния свят на деца и възрастни. Тя помага за интегриране на личността, разширяване на съзнанието и подобряване на взаимодействието с външния свят“ (Милева, Н., 2023:7).

„Бързото израстване на мисълта в предучилищната възраст има необходимост от вълшебствата, за да може детето да се адаптира по-лесно към света, в който живее и да се отърси от част от тревогите си“ (Милева, Н., 2023:10).

Чрез приказката децата и ние, възрастните, проектираме и изразяваме себе си. Приказката говори на символен език, който душата директно разбира. Приказките предоставят безопасна среда на децата да изразяват своите мисли и емоции, да споделят своя опит и преживявания, помагат им да развиват емоционалната си интелигентност.

Приказките помагат на децата да разберат какво чувстват. Малките ни възпитаници се поставят на мястото на героите и си припомнят моменти, когато са се чувствали по същия начин. Текстовете трябва да бъдат съобразени с възрастта на децата, както и с емоционалната им зрялост. Подходящи приказки, които могат да бъдат използвани при деца от предучилищна възраст, са: „Лъвът и мишката“, „Момче и вятър“, „Дядо и ряпа“, „Златното момиче“, „Косе Босе“ и др.

Важно социално умение, чрез което човек се себеутвърждава без да погазва чувствата и правата на другите хора, е асертивността. Развитието му започва още от ранните детски години. Ценно житейско умение, изключително полезно по време на израстването, когато дава увереност на децата в комуникацията и ги прави по-способни в справянето с конфликтни ситуации. Асертивността може да помогне на децата да се превърнат в емоционално интелигентни възрастни хора.

„Асертивността при децата започва да се изгражда към края на престоя им в детската градина. Тя се свързва с умението на малчугана да общува така, че да отчита потребностите на другия, но да представи и отстоява своите собствени желания. Детето се учи да уважава и себе си, и другите“(Пампулова, Т., 2019:16).

Заедно с игрите и приказките, които помагат на децата да разберат своите емоции, както и тези на другите, е необходимо да възпитаваме у тях умението да благодарят, както и да ги приучаваме да извършват добри дела.

С децата и родителите се включихме в инициативата на Издателство „Израстване“ – „Кутия на благодарността“. Заедно с нашите възпитаници благодарихме на родителите чрез писмо. Призовахме и родителите да благодарят на своите деца. Получихме мили писма, изпълнени с топлота и нежност, които зарадваха децата.

„Ние живеем, за да правим добро на другите хора. Аз например живея само заради това. А другите хора, интересно, те за какво живеят?“ („Пипи Дългото Чорапче“)

В групата ни има чудесна традиция – от няколко години с нашите възпитаници посещаваме Дом за стари хора – Силистра. Там поздравяваме домуващите с песни и танци, поднасяме им сладки изненади. Децата внасят веселие и усмивки в делника на възрастните хора, предизвикват сълзи в очите им. През тази учебна година им гостувахме два пъти – по повод Деня на възрастните хора и в навечерието на пролетните празници.

В края на 2024 г. организирахме коледна работилница и заедно с родителите изработихме картички, с които зарадвахме възрастни жители на нашия град. В навечерието на Коледа „стоплихме“ сърцата им и им подарихме надежда. Кръстихме инициативата „Дари картичка – подари усмивка“. Децата разбраха колко малко е нужно, за да направиш добро за другите, да ги накараш да се почувстват по-добре.

Децата трябва да бъдат подтиквани да извършват добри дела. Дори най-малките могат да допринесат с идеи как да помогнем на другите и да творим добро. В този смисъл примерът на нас, възрастните, е от изключително значение. Защото децата учат чрез подражание. Добрите постъпки носят удовлетворение на нашите деца, правят ги по-уверени, социално отзивчиви и отговорни. Доброто е „заразно“ – това е най-хубавият пример, който можем да дадем на подрастващите.

3-7-годишните деца разпознават безпогрешно базисните негативни емоции (страх, тъга, гняв, вина, срам) както по експресията на лицето, така и чрез другите невербални сигнали. Имат стратегии и умения за контрол на емоционалните си преживявания.

Децата виждат и усещат по-различно от възрастните. Едно малко дете може да премине от радост към плач и да се успокои за секунди. Емоциите и мислите вървят ръка за ръка. Ако искаме децата ни да са щастливи и да мислят позитивно, трябва да им помогнем да разберат емоциите си. Не бива да оставяме емоционалното възпитание на децата на случайността. Трябва да ги подпомогнем в пътуването в света на емоциите, да развиваме у тях емоционални и социални умения.

Нужно е малките ни възпитаници да разберат, че няма лоши, няма грешни емоции. Всички емоции са естествени и ние се нуждаем от тях, за да живеем ползотворно.

„Емоциите са като вълни в океана. Надигат се и спадат. Понякога са бурни, а друг път – спокойни. Тези емоционални вълни са непостоянни, вечно се променят. Ние трябва да се научим да се носим по тях като опитни сърфисти, а не да бъдем заливани. Важно е да запомним, че и при най-силната вълна у нас винаги има място, където цари спокойствие“ (Кехоу, Д., 2016:92).

Ентусиазмът към живота, добрата самооценка, позитивните нагласи, съчувствието към другите, творческото разрешение на проблемите, способността да се надигат след трудности – това може да се изгради и подхрани у нашите деца от педагозите.

През всички етапи на детството съществуват много възможности да помогнем на децата да оценят и опознаят собствената си уникалност. Нужно е да изградим у тях самоосъзнатост, умение за контрол върху чувствата и изразяването им в адекватна форма, както и емпатия, елементи на емоционалната интелигентност.

„Дете, което е обичано безусловно и често е хвалено, се чувства сигурно, силно... Неговата креативност, интелигентност и емоционално развитие процъфтяват. То ще се чувства специално, ценено и ще има увереността да пристъпи и към по-големи предизвикателства“ (Кехоу, Д., 2016:71).

Използвани източници:

1. Гинът, Х., Гинът, А., Годард, Х. (2007). Детето и ние. София: Изток-Запад.
2. Голман, Д. (2010). Емоционалната интелигентност. София: Изток-Запад.
3. Данчева, Г. (2009). 373 комуникативни игри в детската градина. В. Търново: СЛОВО.
4. Кехоу, Д. (2016). Подсъзнанието може всичко при децата. София: ИнфоДар ЕООД.
5. Милева, Н., П. Терзиивановa. (2023). Българските народни приказки – ключ към емоциите на нашите деца. София: Enthusiast.
6. Мьорис, Т. (2024). Овладейте емоциите си. София: Анхира.
7. Пампулова, Т. (2019). Детската градина – щастливо място. FastPrintBooks.

Емоционалната интелигентност: Ключово умение за развитие на децата в предучилищна възраст

Катерина Банкова
Детска градина "Ралица", Пловдив

Emotional intelligence: A key skill for the development of preschool-aged children

Katerina Bankova
"Ralitza" Kindergarten, Plovdiv

e-mail: k.grocheva@abv.bg

Abstract: *Emotional intelligence plays a crucial role in early childhood development, helping children understand and manage emotions. It impacts social interactions, emotional regulation, and relationship-building. Preschool educators play a key role in modeling emotional responses and fostering a safe space for emotional expression. By recognizing and supporting emotions, children develop self-awareness, empathy, and resilience, which contribute to their overall well-being and future success.*

Keywords: *emotional intelligence, preschool children, social-emotional development, emotional regulation, early childhood education*

Емоционалната интелигентност е концепция, която отдавна се разглежда като важен фактор за успеха на индивида в различни аспекти от живота. Тя включва способността да се разпознават, разбират и управляват емоциите както на себе си, така и на другите. Емоционалната интелигентност не е статична характеристика, а умение, което може да се развива и усъвършенства през целия живот. Развитието на емоционалната интелигентност при децата в предучилищна възраст е особено важно, тъй като именно в този етап от живота се формират основите на социалните и емоционалните умения, които ще повлияят на тяхното бъдещо поведение, както в социалната среда, така и в учебния процес. Целта на този доклад е да разгледа значението на емоционалната интелигентност за развитието на децата в предучилищна възраст, както и възможностите и методите за нейното стимулиране в ранна възраст.

Понятието емоционална интелигентност обхваща набор от способности, свързани със способността на индивида да разпознава и регулира емоциите си и емоциите на другите хора. Тя е определена от психолога Даниел Голман (1995) като съвкупност от пет основни компонента:

- ✓ самоосъзнаване – умението да разпознаваме собствените си емоции и разбирането на тяхното въздействие върху поведението;
- ✓ саморегулация – способността да управляваме своите емоции и да реагираме конструктивно на различни ситуации;
- ✓ мотивация – вътрешната способност да се стремим към постигане на цели и да преодоляваме препятствия;
- ✓ емпатия – умението да разпознаваме и разбираме емоциите на другите хора;
- ✓ социални умения – умението за изграждане на здрави и позитивни взаимоотношения с околните.

В предучилищна възраст децата започват да развиват основни емоционални и социални умения, които формират основата на тяхната емоционална интелигентност в бъдеще. Развитието на тези умения е ключово за успешната социализация и бъдещото им функциониране в обществото. Развитието на емоционалната интелигентност през ранните детски години е от съществени значение, тъй като то оказва дълготрайно влияние върху социализацията и личностното развитие на децата. Възможността да разпознават и управляват емоциите си е свързана с по-голяма емоционална стабилност и по-добро адаптиране в обществото. Децата, които притежават развити емоционални умения, показват по-добри резултати в различни сфери на живота, като например в образованието, социализацията и личните взаимоотношения. Емоционалната интелигентност е особено важна за децата в предучилищна възраст, тъй като в този период се формират основните умения за комуникация, емоционално регулиране и взаимодействие с връстници и възрастни.

Развитието на емоционалната интелигентност при децата може да се стимулира чрез различни педагогически методи и подходи. Важно е да се обърне внимание на емоционалните и социални аспекти в ежедневната работа с децата. Един от основните методи за развитие на емоционалната интелигентност е чрез ролеви игри. Ролевите игри позволяват на децата да се поставят в различни ситуации и да изпробват

различни социални роли. Това ги учи на емпатия и им помага да разпознават различните емоции на хората около тях. Например децата могат да играят роли, в които трябва да изразяват различни емоции или да се поставят на мястото на другите и да разсъждават върху техните чувства и нужди. Емоционалната интелигентност на децата се развива и чрез наблюдение на възрастните. Когато възрастните моделират подходящо емоционално поведение (например чрез самоосъзнаване и саморегулация), децата могат да се учат да разпознават и регулират собствените си емоции. Важно е възрастните да демонстрират как могат да се справят с емоциите по здравословен начин, да обсъждат емоциите си открито и да поощряват детето да изразява своите чувства. Взаимодействието с връстниците е също важен фактор за развитието на емоционалната интелигентност. Игрите и взаимодействието с други деца учат на социални умения като споделяне, решаване на конфликти и работа в екип. Децата трябва да имат възможност да участват в групови дейности, които да им позволят да развиват своята способност за емпатия, да разпознават и изразяват емоции и да изграждат здрави социални отношения. Развитието на емоционалната интелигентност при децата в предучилищна възраст не е без своите трудности. Някои деца може да имат затруднения в разпознаването и изразяването на емоции поради различия в темперамента или липса на подкрепа в социалния контекст. Възможности за преодоляване на тези предизвикателства включват индивидуален подход и адаптиране на методите в зависимост от потребностите на всяко дете.

Емоционалната интелигентност е ключово умение за развитието на децата в предучилищна възраст, тъй като тя не само подпомага социализацията и емоционалното регулиране, но също така създава основа за успешен живот в бъдеще. Развитието на емоционалната интелигентност може да бъде стимулирано чрез различни педагогически методи, като моделиране на поведение от възрастните и стимулиране на социални взаимодействия между децата. Важно е да се осигури подкрепа на децата в процеса на учене и развитие на тези умения, за да се осигури тяхната емоционална стабилност и социална адаптация в бъдеще. Емоциите играят централна роля в развитието на децата в предучилищна възраст. Те не само влияят на ежедневното им поведение, но също така формират основата на бъдещото им социално и емоционално функциониране. Разпознаването и осъзнаването на

основните емоции е от решаващо значение за изграждането на емоционалната интелигентност при децата. Важно е те да се научат да разпознават, изразяват и регулират тези емоции, тъй като това помага за тяхната социална адаптация и развитие на положителни отношения с другите.

Основните емоции, които децата трябва да познават и изпитват, включват:

Щастие – Щастието е една от най-положителните емоции, която възниква, когато децата усещат удовлетворение или радост от нещо. В детската градина децата често изразяват щастие чрез смях, игри и взаимодействия с другите деца. Щастието е важно, защото създава чувство на принадлежност и насърчава положителни социални взаимоотношения;

Тъга – Тъгата е емоция, която децата изпитват при загуба или разочарование. Тя е важна, защото учи децата как да се справят с трудностите и да изразяват чувствата си по здравословен начин. Подкрепата от възрастните при изразяване на тъга помага на децата да се справят със стресови ситуации;

Страх – Страхът е естествена реакция към заплахи или неизвестност. Разпознаването и разбирането на страха е от съществено значение за развитието на емоционалната интелигентност, тъй като той помага на децата да се научат как да се справят с нови и несигурни ситуации. Възрастните трябва да помогнат на децата да се справят с техния страх чрез успокояване и предоставяне на сигурност;

Яд – Ядът е емоция, която се изразява, когато детето изпитва разочарование или не се чувства разбрано. Тази емоция може да бъде трудна за управление, но е важна за развитието на самоконтрол и социални умения. Децата трябва да се научат да разпознават причините за своя яд и да намерят конструктивни начини за изразяването му;

Изненада – Изненадата е емоция, която възниква при неочаквани събития. Тя е важна за развитието на любопитство и за формиране на адекватна реакция към нови ситуации. Изненадата стимулира любопитството и мотивацията за учене.

Емоциите не само че влияят на индивидуалното възприятие на децата, но и на техните взаимоотношения с връстниците и възрастните. Децата, които разпознават и разбират емоциите си, могат да общуват по-успешно с околните, което е важно за тяхната социализация в детската

градина. Те се учат да изразяват себе си чрез словесни и невербални изрази, като същевременно развиват умения за съпричастност и емпатия към другите. Емоционалната интелигентност в предучилищна възраст не се развива само чрез теоретични знания, а чрез активно преживяване и изразяване на емоции в ежедневни ситуации. Показването на емоциите, тяхното разбиране, изживяване и приемане от страна на учителите и от самите деца е основополагащо за развитието на емоционалната интелигентност, както и за формирането на основните социални умения, които ще бъдат използвани през целия живот. Тази практическа част от педагогическата работа е особено важна, тъй като тя не само помага на децата да разпознават и разбират емоциите си, но също така ги учи как да ги управляват и да реагират конструктивно в социални взаимодействия.

Учителите играят изключително важна роля в развитието на емоционалната интелигентност на децата, като те не само че трябва да разпознават емоциите на децата, но и да моделират адекватно емоционално поведение. Когато възрастните открито изразяват своите чувства, те дават пример на децата как да разпознават и изразяват собствените си емоции. Това може да включва както положителни емоции, като радост и удовлетворение, така и негативни емоции като гняв и разочарование. Възможността учителите да бъдат емоционално отворени и искрени създава доверие и безопасна среда, в която децата се чувстват свободни да изразяват себе си. Разбирането на емоциите на децата е основополагащо за ефективното педагогическо въздействие. Всеки ден в детската градина се създават ситуации, които предизвикват различни емоции в децата, като радост, тъга, страх, яд, завист или изненада. Ако възрастните успяват да разпознаят тези емоции и да ги приемат без осъждане, децата се чувстват разбрани и подкрепени. Това позволява на децата не само да се чувстват емоционално стабилни, но и да се учат как да регулират емоциите си когато те са интензивни или трудни за контролиране. Например когато дете изпитва яд, учителят може да го насърчи да говори за своето чувство, да го научи как да се справя с него и да предложи стратегии за самоуспокояване. Децата в предучилищна възраст често изпитват силни емоции, които те все още не могат напълно да контролират. Те трябва да се научат как да изразяват своите чувства в социалния контекст и как да разбират емоциите на другите. За целта е важно децата да имат възможност да

участват в групови дейности, в които те могат да споделят своите емоции с връстниците си, да наблюдават и да се учат от тяхното поведение. Чрез игра и взаимодействие с други деца те развиват своето емоционално самоосъзнаване и съпричастност. Тези социални преживявания не само укрепват социалната им идентичност, но също така помагат да се изградят основи на уважение, съчувствие и емпатия.

Емоциите не трябва да се разглеждат като нещо лошо или нежелано, а като естествена част от човешкия опит. Често възрастните се опитват да минимизират или игнорират емоциите на децата, особено когато те са негативни. Това може да води до потискане на чувствата, което пък да доведе до трудности в емоционалната регулация. Вместо това е важно емоциите да бъдат приемани като нормален и необходим процес за човешкото развитие. Когато децата научат, че всяка емоция е валидна и има своето място, те ще могат да се справят с емоционалните си състояния по-здравословно и конструктивно. Емоционалната подкрепа от страна на учителите и другите възрастни е важна част от социално-емоционалното развитие на децата. Това включва активно слушане, утешаване, предлагане на решение на проблеми, свързани с емоции, и преподаване на стратегии за справяне с емоционални състояния. Когато учителите активно подкрепят децата в тяхното емоционално израстване, те не само че създават доверие, но също така подготвят децата за по-зряла емоционална интелигентност в бъдеще. Ежедневното показване на емоции, тяхното разбиране, изживяване и приемане от страна на учителите и децата е основен елемент от развитието на емоционалната интелигентност при децата в предучилищна възраст. Когато емоциите се разглеждат не като нещо, което трябва да бъде потискано, а като част от нормалния процес на човешкото съществуване, децата се научават да разпознават, изразяват и регулират своите чувства по конструктивен начин.

Възрастните играят ключова роля в създаването на безопасна и подкрепяща среда, която да позволява на децата да изразяват своите емоции и да се учат как да се справят с тях.

Библиография

1. Димитрова, В. (2010). Педагогическо въздействие върху развитието на емоционалната интелигентност на децата в предучилищна възраст. Изд. на НБУ.

2. Георгиева, М. (2016). Емоционална интелигентност и социализация на децата в предучилищна възраст. Педагогика, 69(3), 14-23.

3. Маркова, Н. (2012). Ролята на емоционалната интелигентност за успешното социално взаимодействие на децата в детската градина. Софийски университет "Св. Климент Охридски".

4. Петрова, М. (2014). Развитие на емоционалната интелигентност при децата в ранна възраст: Трудности и възможности. Изд. на Великотърновския университет.

5. Стефанова, И. (2018). Ранно развитие на емоционалната интелигентност при децата: Стратегии за педагогическа работа. Педагогически форум, 2(6), 36-48.

6. Goleman, D. (1995). Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ. Bantam Books.

Социалните умения на детския учител като фактор за създаване на положителна образователна среда

д-р Стела Василева
директор на Детска градина „Пчелица“, Шумен

The social skills of a preschool teacher as a factor in creating a positive educational environment

Dr. Stella Vasileva
director of Kindergarden „Pchelitca“, Shumen

e mail: odz_pchelitsa@abv.bg

Abstract: *Social skills play a key role in creating a positive learning environment. They help teachers and children understand each other better, communicate effectively, and work together.*

Keywords: *Personal qualities, social skills, soft skills, children's teachers, educational environment, kindergarten*

Несъмнено, личността и професионалните умения на учителя са в основата на качественото образование и това с още по-голяма сила важи за предучилищните педагози. Очертаният в обществото профил на детски учител е в унисон с модерните гледни точки в световен образователен план, включващ в себе си съчетание от личностни качества, професионални и социални умения.

„Качественият детски учител не е просто предавател на знания, а преди всичко – вдъхновител, емпатичен водач и градител на сигурна и стимулираща среда, в която всяко дете може да разгърне своя уникален потенциал“ (Енгелс-Критидис, Р., 2017).

В динамичния образователен пейзаж на 21-ви век, съвременният учител трябва да бъде не само експерт в своята област, но и адаптивен, емпатичен и технологично компетентен, за да вдъхновява и подготвя учениците за бъдещето (Христова, К., 2016).

Новите очаквания към учителя водят до необходимостта от изграждане на нови компетентности, но с ясно изградена рамка.

„Еволюцията на професията следва да води след себе си и промяна в компетентностите приоритети“ (Рашева-Мерджанова, Я. 2012), а не само да се наслагват нови и нови отговорности, които в даден момент биха могли да попречат на учителя да се фокусира върху основните си функции. Приоритет в този процес е създаването на положителна образователна среда, в която ключова роля имат социалните умения на учителя.

Създаването на положителна образователна среда е динамичен механизъм, който изисква постоянни усилия, наблюдение и адаптация. Когато децата се чувстват сигурни, подкрепени и ангажирани, те са по-склонни да учат, да растат и да разгърнат пълния си потенциал.

Социалните умения помагат на учителите и децата да се разбират по-добре, да общуват ефективно и да работят заедно. Възможно ли е именно социалните умения на учителя да са в основата на позитивната образователната среда? За да си отговорим на този въпрос е добре да изясним какво визираме под „образователна среда“. Образователната среда е съвкупност от всички условия, ресурси и взаимодействия, които влияят върху обучението и развитието на децата в детската градина. Тя включва: физическата среда (зали за игра, зали за почивка, дворни площадки и всички общи помещения в детската градина), социалната среда (взаимоотношенията между деца, учители и родители), психологическата среда (ежедневните емоции и тяхното управление), организационната среда (правилата, процедурите и структурите, които управляват образователния процес). Всички тези аспекти са важни за създаването на образователна среда, която насърчава успешното обучение и развитие на децата. Ключов елемент от този процес са социалните умения.

Социалните умения:

- *Изграждат положителни и подкрепящи взаимоотношения* между детския учител и децата в групата. Това създава чувство на сигурност и доверие, което е важно за формиране на качествена и положителна образователна среда. В такава среда изграждането на добри взаимоотношения между самите деца е лесно усвоимо.
- *Помагат за ефективното и качествено общуване* както между деца, родители и учители, така и позитивно общуване между самите колеги в институцията.

- *Разрешават конфликти*: социалните умения помагат на учителите да разрешават конфликти по спокоен и конструктивен начин. Личният пример в една изградена, работна, спокойна атмосфера е важен за децата. Те също се научават да разрешават конфликтите помежду си по мирен и уважителен път.
- *Работа в екип* е от изключително значение за развитие на позитивната среда с дължимото значение на социалните умения както на учителите, така и на децата.
- *Развиване на емпатия* – едно от най-важните качества, което ни помага да изграждаме силни и здрави взаимоотношения с другите хора. Емпатията не е само разбиране на чувствата на другите, но и да притежаваш умението да ги споделяш, т.е. да се почувстваш тъжен, когато друг човек е тъжен, или щастлив, когато друг човек е щастлив. Да умееш да разпознаеш емоциите на хора, дори когато те не ги изразяват открито. Емпатия е да реагираш на чувствата на другите по начин, който е полезен и подкрепящ. Това качество помага на учителя да се отнася към децата с емпатия и уважение.

Всички тези детайли изграждат добри социални умения, а учителите които ги владеят, работят в по-позитивна, подкрепяща и ефективна образователната среда.

През последните десетилетия, говорейки за професията на учителя, все по-голяма популярност намира терминът „soft skills" или т.нар. „меки умения". Това не е хипер нова иновация, а е умение, което винаги е било част от учителската професия, донякъде пренебрегвано в миналото. Акцентът върху него днес се засилва поради няколко фактора:

- *Променящи се образователни модели, в които учителят се налага да бъде не само експерт в своята област, но и личност която умее да изгражда положителни взаимоотношения с децата, да ги мотивира и развива техните социални и емоционални умения.*
- *Ролята на емоционалната интелигентност. Изследванията показват, че емоционалната интелигентност е ключов фактор за успех в живота. Учителите, които притежават висока емоционална интелигентност, са по-способни да създават подкрепяща, стимулираща и като цяло положителна среда.*
- *Технологични трансформации. Родени през 2025 година деца, ще принадлежат към поколението, наречено „Бета"*

(следващото поколение след „Алфа“ децата, родени през 2010-2024 г.). Във времето на бързо развиващите се процеси се очаква те да бъдат силно повлияни от технологиите, дори повече от предишните поколения. Това изисква учителите да притежават разнообразни умения, за да могат да се справят успешно с предизвикателствата на съвременното образование. Технологичната грамотност и уменията им да интегрират технологиите в учебния процес по ефективен и интересен за децата начин е задължителен елемент от тяхната ежедневна работа.

- *Социални промени: Съвременното общество е все по-разнообразно и комплексно.*

Учителите трябва да бъдат способни да работят ефективно с децата от различен произход и с различни нужди.

Следвайки гореизложеното можем да дефинираме няколко от най-важните „меки умения“ у детския учител, които влияят за създаване на положителна образователна среда:

- *Емпатия:* разбиране и споделяне на чувствата на децата.
- *Комуникация:* ефективно общуване с деца, родители и колеги.
- *Сътрудничество:* работа в екип с други учители и специалисти.
- *Управление на конфликти:* разрешаване на конфликти по конструктивен начин.
- *Адаптивност:* приспособяване към променящи се обстоятелства и нужди на децата.

Казано в по-обширен план, „меките умения“ са всички онези способности, които помагат на човек да се адаптира правилно в работна, учебна и социална среда, както и уменията за успешна комуникация, работа в екип, разрешаване на конфликти. Способността да очароваш, да се сприятеляваш, да ръководиш екип, да умееш да водиш диалог, да работиш с колеги, да даваш и приемаш градивна критика – всичко това са меки умения, изключително важни за всяко успешно личностно развитие и кариерно израстване. Те са най-важните елементи на положителната образователна среда и са ключов фактор за успешното обучение и развитие на децата.

Като обобщение на казаното дотук, социалните умения на детския учител са много важен фактор за създаване на положителна

образователна и подкрепяща децата среда, в която те се чувстват сигурни и обичани. С помощта на този вид умения учителите се справят с предизвикателни ситуации и компетентно управляват поведението на децата по позитивен начин. Добрите социални умения им помагат да си сътрудничат ефективно и да работят в екип за общи цели. И не на последно място, социалните умения на детския учител имат важна роля в развитието на социалните умения на децата. Учителите като модел на подражание са тези, които вдъхновяват, мотивират и изграждат ценностната система на бъдещото поколение.

Библиография:

1. Енгелс-Критидис, Р. (2017) Качественият детски учител: личностен и професионален профил. Педагогика, XXXIX, № 1, с. 8-20.

2. Рашева-Мерджанова, Я. (2004 г.) Професионална педагогика – в традиция и в перспектива. София: УИ “Св. Климент Охридски”.

3. Христова, К. (2016 г.) 10 полезни умения които съвременният учител притежава. В: https://setmodels.net/polezno/10-polezni-umeniya-koito-svremenniyat-uchitel-pritezhava

Влияние на родителския ангажимент върху ролята на детския учител. Как взаимодействието между учителя и родителите може да подпомогне развитието на ключови умения у децата в предучилищна възраст

Деница Василева
Детска градина № 8 „Юрий Гагарин“, град Казанлък

Influence of parental engagement on the role of the children's teacher. How teacher-parent interaction can support the development of key skills in preschoolers

Denitsa Vasileva
"Yuri Gagarin" Kindergarten № 8, Kazanlak

e-mail: denica_djegarova@abv.bg

Abstract: *Parental engagement significantly enhances the role of preschool teachers by fostering collaboration that supports children's key skills development. Effective communication and partnership between parents and teachers improve social, emotional, and cognitive competencies, leading to better educational outcomes and holistic development. Building strong relationships and shared responsibilities create a supportive environment for nurturing children's talents and preparing them for future success.*

Keywords: *Parental Engagement, Teacher Collaboration, Child Development, Early Education, Skills*

„Децата се раждат с безграничен потенциал. Новородените може да изглеждат безпомощни, но скоро развиват способности, които са уникални за нашия вид. Ако условията са подходящи, те претърпяват чудотворна метаморфоза от раждането до зрелостта. Развиват се физически, когнитивно,емоционално и социално и всичко е свързано. Има разлика в това да имаш капацитет за нещо и да имаш способност. Способността е рафиниран капацитет. Децата притежават много способности, някои от които ще развият, други не – според

обстоятелствата и възможностите. Човешките ресурси са като природните. Те са зашеметяващо разнообразни, поради което човешките постижения са толкова разнолики. Често са скрити под повърхността и трябва да бъдат открити. Ако бъдат открити, трябва да се развият“ (Робинсън & Робинсън, 2022, с. 29).

Детството – това е периодът на най-интензивното развитие на човека, което е невъзможно да стане без посредническата роля на възрастния. Именно тук идва и необходимостта от осъзнаване на ролята на родителя, учителя и обществото за откриване на тези способности и развиването на ключови умения у децата още в предучилищна възраст. Сътрудничеството между учител и родител, осъзнаването на родителя за ангажимента му към собственото му дете играе важна роля в израстването на детето. Мозъкът е жив орган, динамичен и „пластичен“ и непрекъснато се усъвършенства от нашия опит. Той може да бъде моделиран.Точно тук е и моментът, в който да спомена образованието. То трябва да даде възможност на всички деца да разберат света около тях и да опознаят талантите си, за да могат да станат пълноценни личности и активни, състрадателни граждани с подкрепата на своите родители и учители. Образованието е организирана система на обучение. Обучението е вид образование, фокусирано върху усвояването на специфични умения. Взаимодействието между родителите и детските учители е основа за създаване на подходяща образователна среда, която да подкрепя както когнитивното, така и социално-емоционалното развитие на децата.

Този доклад ще изследва как ангажираността на родителите влияе върху ролята на детския учител и как сътрудничеството между тях може да подпомогне развитието на ключови умения у децата в предучилищна възраст.

Какво са ключовите компетентности? Знания, **умения** и нагласи, които помагат на учащите да постигнат личностна реализация и на по-късен етап от живота си да намерят работа и да участват в живота на обществото.

Има няколко термина, които често се бъркат или се приемат за взаимозаменяеми – учене, образование, обучение, детска градина и училище. Ученето е процес на придобиване на нови умения и представи. Образованието е организирана система на обучение. Обучението е вид образование, фокусирано върху усвояването на специфични умения.

Детската градина и училището са общност от учащи се и хора, които подпомагат процеса, а именно учители, директори, родителска общност, заинтересовани лица, МОН, държава и т.н. Осъзнаването и ролята на всеки един участник е от изключително значение за по-нататъшното подпомагане, сътрудничество в развитие на ключови компетентности, умения у децата, като се започне още в предучилишна възраст.

Образованието в предучилищна възраст играе критична роля в развитието на децата и формирането на основните им социални, когнитивни и емоционални умения. В този контекст, взаимодействието между детския учител и родителите е от съществено значение за постигането на успешни образователни резултати. Родителският ангажимент е важен фактор, който може да подобри качеството на обучението и да укрепи социализацията на децата в предучилищна възраст. Заедно с педагогическите практики, взаимодействието между родителите и учителите играе централна роля в създаването на подкрепяща и стимулираща среда, в която децата могат да развиват своите умения и способности, включително умения за социализация, комуникация, емоционална интелигентност и критично мислене (Henderson & Mapp, 2002). Когато родителите активно подкрепят ученето и социализацията на своите деца, те създават положителна атмосфера, която насърчава детската мотивация и увереност. Изследвания показват, че високото ниво на родителско ангажиране води до по-добри образователни постижения, повишена мотивация за учене и социална адаптация у децата. Според Роудс и кол. (2014) родителите, които активно участват в образованието на своето дете, формират позитивни нагласи към детската градина и училището и укрепват мотивацията за учене. Родителите могат да подкрепят развитието на ключови умения, като езикови, когнитивни и социални, чрез участие в ежедневни дейности, като четене на книги, разговори и съвместни игри. Взаимодействието с детските учители е особено важно, защото то позволява по-добро разбиране на нуждите на детето и персонализиране на образователните подходи (Zins, Weissberg, Wang, & Walberg, 2004).

Учителите играят важна роля в образованието и социализацията на децата, като същевременно трябва да работят в партньорство с родителите, за да разширят обхвата на обучението извън детската градина. Честата комуникация между учители и родители подпомага идентифицирането на индивидуалните нужди на всяко дете и за

прилагане на стратегии, които да отговорят на тези нужди. Според проучвания, когато родителите и учителите работят в тясно сътрудничество, децата развиват по-добри когнитивни и социални умения, защото получават подкрепа както у дома, така и в детската градина и в училище в последствие (Epstein, 2011). Детските учители имат основна роля не само в обучението, но и в създаването на позитивна връзка с родителите. Тази връзка може да бъде изградена чрез редовни срещи, общи инициативи и активно участие в живота на детето извън детската градина, анкети, родителски срещи, събития, лекции, посещения по домовете, посещения от родителите на открити режимни моменти, изложби, общи тържества, екскурзии, организиране на общи мероприятия с родителите, работа с обществени организации и фирми. Връзката с родителската общност позволява на учителите да получат важна информация за социалната и емоционалната среда в семейството, което да им помогне да адаптират подходите си към специфичните нужди на всяко дете и да ги подготви за по-добри междуличностни отношения, както и способността да разпознават и регулират своите емоции, да разбират и взаимодействат с емоциите на другите (емпатия).

Според Паркър и Дънкан (2016) ефективното сътрудничество между учители и родители включва открита комуникация, която помага за по-доброто разбиране на нуждите на детето и персонализиране на образователния подход.

Учителите създават безопасна и стимулираща среда, която насърчава родителите да бъдат активни участници в образованието на децата. Това може да включва редовни срещи, където учителите споделят напредъка на децата и дават насоки за допълнителна подкрепа у дома. Взаимодействието между родителите и учителя също така дава възможност за обмен на идеи и стратегии за стимулиране на уменията, които децата развиват.

Взаимодействието между родителите и учителите не само подпомага развитието на когнитивни умения, но също така играе ключова роля в развитието на социално-емоционалните умения на децата. Комуникацията с родители може да засили умения като сътрудничество, самоконтрол и разрешаване на конфликти, които са изключително важни в предучилищна възраст. Родителите, които активно се ангажират в образователния процес, могат да стимулират

самостоятелността на децата, като същевременно поддържат позитивен подход към ученето.

Освен това, преподавателите използват родителските наблюдения и подкрепа за по-добро идентифициране на нуждите на детето. Например родителите могат да информират учителя за специфични интереси или трудности на детето, което да помогне за персонализирането на обучението и социалните взаимодействия. Тези взаимодействия също така засилват чувството за доверие между учителя и родителите, което води до по-голямо участие на родителите във възпитателния образователен процес и процеса на обучение.

Взаимодействието между родители и учители насърчава развитието на социални умения като сътрудничество, разрешаване на конфликти и емпатия. Родителите могат да подкрепят тези умения чрез примери в ежедневието, като учат децата как да общуват и как да споделят с други деца.

Чрез взаимодействието с родителите учителите могат да получат полезна информация за социализацията на децата в семейството, което да им помогне да планират ефективни групови дейности. Родителите, от своя страна, могат да получат информация за социализацията на своите деца извън семейната среда и да работят върху специфични проблеми като конфликтни ситуации и агресия.

Родителите могат да работят съвместно с учителите, за да насърчават емоционалната осведоменост на децата, като ги учат на основни емоции и как да ги изразяват. Учителите могат да помогнат на родителите да разпознават емоционалните нужди на децата и да предоставят стратегии за справяне с тях.

Развитието на емоционалната интелигентност може да бъде подпомогнато чрез съвместни усилия между родители и учители. Родителите могат да споделят ситуации от ежедневието на детето и да работят с учителите за подобряване на емоционалната регулация и социалното взаимодействие.

Родителите могат да укрепят когнитивните умения като включват децата в разнообразни дейности, като игри, които стимулират мисловните процеси, например пъзели или занимания с числа и форми. Учителите играят също важна роля в организирането на игрови ситуации в занималнята и къта за учене, които да развиват умения за логическо мислене. Родителите могат да бъдат партньори на учителите

в развиването на умения за критично мислене чрез стимулиране на въпроси, обсъждания и различни форми на игра, които насърчават децата да изразяват мнението си и да мислят самостоятелно.

Практиката показва, че успешни примери на взаимодействие между учители и родители водят до по-добри резултати за децата. Програмите за участие на родителите в училище, като например работни срещи, семинари и съвместни дейности, могат да осигурят платформи за обсъждане на напредъка на детето и за изграждане на здрави отношения между родители и учители. Програми, които съчетават редовно съобщаване на напредъка на детето с индивидуални срещи между родители и учители, също показват подобрения в социалните и академични умения на децата.

Въпреки всички предимства на сътрудничеството, съществуват и редица предизвикателства пред взаимодействието на учителя, детето и родителската общност. Един от основните проблеми е времевият натиск върху родителите и учителите, което може да ограничи възможността за редовна комуникация. Освен това, различията в образователните подходи и личните възприятия на родителите и учителите могат да доведат до напрежение и недоразумения. Важно е да се разработят ясни комуникационни стратегии и механизми за преодоляване на тези препятствия. Партньорските взаимоотношения между учители и родители не трябва да са епизодична акция по търсене на съдействие в критични или спешни случаи, а постоянен процес. Привличането на родителите като партньори изисква активност и може да стане чрез включване в реално действие.

Сътрудничеството между родители и учители води до редица положителни резултати, като:

• подобряване на социализацията и поведенческите навици на децата;

• повишаване на академичните постижения на децата;

• създаване на по-здрава връзка между детето, детската градина и в бъдеще – училището;

• увеличаване на родителската удовлетвореност от образователния и възпитателния процес.

Въпреки съществуващите предизвикателства, когато комуникацията между учителите и родителите е ефективна, се създава здрава основа за благоприятното развитие на децата.

Децата се раждат с многобройни качества. Работата на родителя съвместно с учителя е да ги открие и усъвършенства и тогава те се превръщат в способности. Именно това са резултатите от взаимодействието и сътрудничеството на родителя и учителя. И учителят, и родителят трябва да гледат на взаимодействието помежду си като на партньорство. Чрез активен диалог и сътрудничество родителите и учителите могат да създадат среда, която да подпомогне хармоничното развитие на детето и да укрепи неговата способност да бъде успешно както в учебната среда, така и в социалния живот.

Всеки има право на достъп до качествено и приобщаващо образование, обучение и учене през целия живот, които развиват ключови компетентности и основни умения. Ключовите компетентности и основните умения са нужни на всеки човек за личностна реализация и развитие, пригодност за заетост, социално приобщаване и активно гражданско участие. Инвестицията в развитието на ключовите компетентности и основните умения е инвестиция в бъдещето на децата и на обществото.

Да посрещнем заедно предизвикателствата на утрешния ден. Имаме само един опит с всяко дете. Най-доброто, което можем да направим, е да помогнем на децата да открият и развият собствените си таланти и интереси по различни начини, които ги вълнуват най-силно. Обучението е всеобщо занимание – всеки обучава някого. Всеки може да обучава, но само учителят може да образова. Важна е партньорската връзка.

Библиография:

1. Гюров, Д. (2009) Модели на педагогическото взаимодействие „семейство – детска градина. Издателство „Просвета“

2. Пенев, Р. (2011). Участие на семейството в живота на детската градина чрез педагогическо образование на родителите, Предучилищно образование

3. Робинсън, С. д., & Робинсън, К. (2022). Представете си, ако... създадем бъдеще за всички нас. София: Издателство "Рой".

4. Epstein, J. L. (2010). School, family, and community partnerships: Preparing educators and improving schools. Westview Press.

5. Henderson, A. T., & Mapp, K. L. (2002). A new wave of evidence: The impact of school, family, and community connections on

student achievement. National Center for Family & Community Connections with Schools. https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED479223.pdf

6. Hoover-Dempsey, K. V., & Sandler, H. M. (1997). Why do parents become involved in their children's education? Review of Educational Research, 67(1), 3-42.

7. Parker, R., & Duncan, C. (2016). Teacher-Parent Collaboration in Early Childhood Education. Journal of Early Childhood Education, 48(2), 145-159.

8. Parker, R., & Duncan, S. (2016). Effective parent-teacher collaboration: Strategies and best practices. Early Childhood Education Journal, 44(2), 123-134

9. Pianta, R. C. (1999). Enhancing relationships between children and teachers. American Psychological Association.

10. Rhodes, A., & McLeod, J. (2014). The Impact of Parental Involvement on Early Childhood Development. Early Childhood Research Quarterly, 29(3), 225-235. https://campussuite-storage.s3.amazonaws.com/prod/1558547/25fac70c-4889-11e8-81cf-123d46065de8/1791897/4f285b62-7048-11e8-b464-12e5197c3b90/file/TheImpactofParentalInvolvementon365kb.pdf

11. Rodds, R., et al. (2014). Parental involvement and its influence on preschool children's development. Journal of Early Childhood Research, 12(3), 245-261

12. Zins, J. E., Weissberg, R. P., Wang, M. C., & Walberg, H. J. (2004). Building academic success on social and emotional learning: What does the research say? Teachers College Press.

13. https://diuu.bg/emag/wp-content/uploads/2015/10/2012-b.pdf

14. https://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp;jsessionid=DA37C8A16DD56278C5FEFDA676827768?idMat=155656

15. https://roditeli.org/wp-content/uploads/2023/08/narachnik-roditeli-uchiliste.pdf?fbclid=IwY2xjawJx0PxleHRuA2FlbQIxMAABHrh4NM2ZiPALI2GljUqYDwDVXg2IbIyfpxx8X7UsWpRx5rkKQOy-w-rXkBR__aem_zVHXr8yUWMevRiC86Jn2Fg

16. https://unipress.bg/image/catalog/1pdf/01sbornik.pdf

Ролята на детския учител за формиране на ключови умения у децата от предучилищна възраст

Цветелина Владимирова
Детска градина „Братя Грим“, гр. Шумен

The role of the preschool teacher in developing key skills in preschool children

Tsvetelina Vladimirova
Kindergarten Bratya Grimm, Shumen

e-mail: valerieva.cveti@gmail.com

Abstract: *Preschool age is an extremely important stage in a child's development, as basic cognitive, social, and emotional skills are formed during this period. It not only educates, but also inspires, educates, supports and guides children towards conscious, responsible and active behavior. Its role is particularly significant in the modern educational environment, where the development of skills is as important as the acquisition of knowledge.*

Keywords: *cognitive, cognitive, educates*

Предучилищната възраст е изключително важен етап в развитието на детето, тъй като в този период се формират основни когнитивни, социални и емоционални умения. В този процес централна роля играе детският учител. Той не просто обучава, а вдъхновява, възпитава, подкрепя и насочва децата към осъзнато, отговорно и активно поведение. Ролята му е особено значима в съвременната образователна среда, където развитието на умения е толкова важно, колкото и усвояването на знания. Детският учител играе централна роля в този процес, като създава благоприятна учебна среда и насърчава любопитството, самостоятелността и социалните умения у децата.

В днешния дигитален свят технологиите могат да бъдат мощен инструмент за стимулиране на детското развитие. Една от платформите, която все повече навлиза в образователния процес, е **STEAM**. Макар първоначално създадена за видеоигри, тя предлага редица

образователни заглавия, които могат да подпомогнат обучението и развитието на децата.

Според Уилям Артър Уорд: „Посредственият учител разказва. Добрият учител обяснява. Изключителният учител демонстрира. Великият учител вдъхновява.“ (Roditel.bg, 01.11.2021).

Основни ключови умения, формирани в предучилищна възраст:

Когнитивни умения и готовност за училище. Детският учител подпомага развитието на мисловни процеси като памет, внимание и логическо мислене. Чрез игри, разкази, рисуване и практически занимания, децата усвояват основни познания за света, числа, форми и букви. Учителят подпомага развитието на мисленето чрез интерактивни занимания. Технологиите, включително **STEAM**, предлагат образователни игри, които подобряват логическото мислене, паметта и концентрация.

Социални и комуникативни умения. Предучилищната среда е първото място, където децата активно взаимодействат с връстници извън семейството. Учителят ги учи на умения като споделяне, сътрудничество, изразяване на емоции и водене на диалог. „Никой друг не можеш да научиш, можеш само да му помогнеш да намери знанието в себе си.“ (Галилео Галилей, Учители.БГ, 07.09.2015). Децата се насърчават да изразяват мисли, чувства и идеи.

В нашата детска градина във всяка група всяка сутрин се провеждат "утринни срещи" – време, в което децата споделят как се чувстват, какво са преживели и какво искат да научат.

Детската градина е мястото, където децата се учат да общуват и работят в екип. Чрез съвместни игри и интерактивни технологии като **кооперативни образователни игри в STEAM**, учителят може да насърчи сътрудничество, споделяне и ефективна комуникация. В ДГ „Братя Грим“ редовно се провеждат съвместни дейности между различните възрастови групи – „големите помагат на малките“, което развива отговорност и емпатия.

Фина и груба моторика. Чрез различни двигателни дейности като рисуване, изрязване, моделиране, игри с топка и танци децата развиват двигателните си умения. Учителят организира занимания, които подпомагат контрола на движенията и координацията. Игри, базирани на виртуална реалност (VR), достъпни в STEAM, като **"Tilt**

Brush", могат да помогнат за развитието на координацията и фината моторика чрез рисуване и интерактивно моделиране в триизмерно пространство.

Емоционална интелигентност. Емоционалният климат в детската градина оказва пряко влияние върху готовността на децата да учат. Учителят създава атмосфера на доверие, сигурност и уважение. Той играе важна роля в разпознаването и управлението на емоциите у децата. Чрез игри, ролеви ситуации и обсъждания той им помага да разбират чувствата си и да развиват емпатия към другите. Чрез истории, симулации и интерактивни преживявания децата се учат да разпознават и управляват емоциите си. Игри като **"Kind Words"** могат да ги насърчат да бъдат по-емпатични и разбиращи към околните.

С помощта на приказки, театрални игри и рисунки децата се учат да разпознават и управляват емоциите си. Учителите от групи използват методиката „емоционален календар“, където всяко дете отбелязва с емотикон своето настроение. Това насърчава осъзнатост и самоизразяване.

Самостоятелност и адаптивност. В предучилищна възраст децата започват да вземат малки решения и да изпълняват ежедневни задачи сами. Учителят ги насърчава да поемат отговорност за действията си, да се справят с предизвикателства и да изграждат увереност. Образователните игри в **STEAM** могат да помогнат на децата да развият умения за самостоятелно решаване на проблеми. Например **пъзел игрите** и **логическите предизвикателства** подобряват способността за анализ и адаптация към нови ситуации.

Методи и подходи на детския учител:

Играта като основен метод – децата учат най-добре чрез игра, затова учителят използва ролеви игри, образователни игри и занимания, които насърчават активното участие. Играта с правила, съвместните дейности и ролевите игри подпомагат изграждането на умения като сътрудничество, уважение към другите, справяне с конфликти.

Проектно-базирано обучение – включване на децата в проекти, които им помагат да изследват и разбират света около тях.

Педагозите прилагат проучвателен подход – децата решават казуси, експериментират, задават въпроси. В проект „Малките учени“ децата изследват природни явления чрез прости експерименти. Това насърчава логическото мислене и наблюдателността. Всеки един учител

в група, прилага този метод в практиката си в ДГ“ Братя Грим“ в открити моменти пред колеги, родители и гости на детската градина. Допълнително, в ДГ „Братя Грим“ се прилага и проектът „LEGO Education“, чрез който децата се обучават чрез игра, изграждане и програмиране с помощта на специализирани LEGO комплекти. Този подход стимулира логическото мислене, креативността, сътрудничеството и развива умения за решаване на проблеми. Децата работят в екипи, като изграждат конструкции, моделират решения и представят резултатите си, което допълва изграждането на ключови умения в предучилищна възраст.

Развитие чрез изкуство – рисуване, музика, танци и театър стимулират въображението и творческото мислене.

Тази учебна година се проведе и последният фестивал по приказки на Братя Грим в които участваха всички групи в детската градина от най-малките до най- големите в общ спектакъл по приказката „Шестте слуги“. А само големите групи като истински актьори пред сцена изнесоха приказки по класиците: „Снежанка“, „Котарака в чизми“, „Златната гъска“ и „Белоснежка и Червенорозка“.

Индивидуален подход. Всяко дете е уникално. Учителят открива силните страни на всяко дете и го стимулира да развива своите интереси и способности, без да го сравнява с останалите. В ДГ „Братя Грим“ индивидуалният подход се прилага чрез: адаптирани задания според възрастта и развитието на детето; педагогически портфолиа за проследяване на напредъка; разговори с родители и специализирани екипи (психолог, логопед). Този модел е в съответствие с принципите на съвременната педагогика, където „ученето следва детето“, а не обратното (Маринова, М., 2018).

Партньорство с родителите. За постигането на добри резултати взаимодействието между учителя и родителите е от съществено значение. Учителят трябва да бъде посредник между детето и родителите, както и консултант по отношение на възпитанието и развитието. „Учителят е този, който докосва бъдещето. Той никога не знае докъде достига неговото влияние.“ (Хенри Адамс) .ДГ „Братя Грим“ поддържа активен контакт с родителите чрез: ежемесечни родителски срещи и индивидуални консултации; съвместни инициативи – изложби, концерти, работилници; анкети и обратна връзка за

подобряване на средата и програмите. Това партньорство създава усещане за общност и взаимна подкрепа.

Учителят въвежда детето в света на знанието по достъпен и игрови начин. Той развива логическото мислене, въображението, езика и социалните умения чрез разнообразни педагогически ситуации и образователни дейности. **Създава сигурна и мотивираща среда.**

Съвременният учител използва дигитални средства като интерактивни игри, образователни приложения (вкл. платформи като **STEAM**, предлагащи образователни игри), с цел развиване на мисловните процеси и креативността.

Да работиш с деца е предизвикателство! Ние в Детска градина „Братя Грим“ работим по много програми и проекти, с които се обучаваме, доусъвършенстваме и винаги си вземаме нещо ново, нещо малко за практиката си като педагози. За да бъде полезен един детски учител в днешно време той трябва да е и в крак със съвременните изисквания, непрекъснато да се усъвършенства и квалифицира.

Заключение

Детският учител е водеща фигура в процеса на формиране на ключови умения у децата от предучилищна възраст. Неговата роля е не само професионална, но и дълбоко човешка – да води, вдъхновява и подкрепя всяко дете по неговия път на развитие. Практиките в ДГ „Братя Грим“ – гр. Шумен показват, че когато учителят е ангажиран, гъвкав и емоционално свързан с децата, се постигат устойчиви резултати в тяхното развитие. Чрез игри, диалог и подкрепа той изгражда стабилна основа за бъдещото им обучение и развитие.

Библиография:

1. Маринова, М (2018), Индивидуалния подход в предучилищното образование. В. Търново: Фабер

2. https://roditel.bg/20-madri-misli-posveteni-na-uchitelite/

3. https://uchiteli.bg/interesting/veliki-misli-za-znanieto-uchilishteto-i-uchitelite/653

Ролята на детския учител за формиране на когнитивние умения у децата от предучилищна възраст

Галина Гайдаржи
Детска градина „Братя Грим“, гр. Шумен

The role of the preschool teacher in forming cognitive skills in preschool children

Galina Gaidarzhi
Kindergarten „Bratya Grimm”, Shumen

e-mail: galia.galina@abv.bg

Abstract: *Cognitive development in preschool age occurs through active construction of knowledge, in which the child integrates personal experience and social interactions, and the teacher, as a mediator of knowledge, creates an environment that encourages curiosity, stimulates emotional engagement, and supports the individual pace of learning.*

Keywords: *children, teacher, cognitive, skills, kindergarten*

Развитието на детето в предучилищна възраст е изключително динамичен и значим процес, който поставя основите на бъдещето му образование, социализация и личностно израстване. Един от най-важните аспекти на това развитие е формирането на когнитивни умения – онези психични процеси, чрез които детето възприема, разбира и обработва информацията от заобикалящия го свят. Периодът на предучилищна възраст е ключов за тяхното формиране. Именно през тези години детето започва активно да опознава света около себе си, да овладява нови умения.

Какво представляват когнитивните умения?

Когнитивните умения са основните умения, на които се основават всички по-късни дейности на детето, свързани с ученето и живота. Те включват:

• Внимание – способност за концентрация върху определен стимул или задача.

• Памет – запомняне, съхраняване и възпроизвеждане на информация.

- Мислене – логическо, абстрактно и творческо.
- Възприятие – сетивно възприемане и обработване на информация.
- Реч и езиково развитие – разбиране и използване на езика.
- Решаване на проблеми – способност за анализ и намиране на решения.

Когнитивните умения или уменията на ума са изключително важни за детското развитие поради ред причини. В предучилищна възраст мозъкът на детето е особено податлив към формиране и промени. Това е периодът, в който се залагат основите за бъдещето мислене, учене и адаптация в обществото.

Когнитивните умения са основен компонент на ученето и интелекта. Те играят ключова роля в развитието на социални умения, включително способността за комуникация, споделяне и разбиране на емоции. Тези умения са важни за успешната социална адаптация и взаимодействие с околните. Ранното развитие на когнитивните умения подготвя децата за училище. Децата с развити когнитивни умения могат по-ефективно да се адаптират към нови знания, умения и предизвикателства.

Уменията за решаване на проблеми са необходими за успешното справяне със задачи и затруднения както в училище, така и в живота като цяло. Децата, които са развили тези умения, са по-способни да намират креативни и ефективни решения. Развитите умения на ума подпомагат децата да усвояват способности за самоконтрол и саморегулация.Това включва умения като концентрация, памет и способност да се справят с емоции. Когнитивните умения играят ключова роля във формирането на индивидуалната личност и самочувствието. Способността да разбираш света около себе си и да се справяш със задачи и проблеми ще подобри увереността и самоуважението на детето (Жекова,С. и др., 1977:269).

Най-известната и влиятелна теория за когнитивното развитие е тази на френския психолог Жан Пиаже. Теорията на Пиаже, публикувана за първи път през 1952 г., се разраства от десетилетия, основана на широко наблюдение на деца в естествената им среда. Той започва своето изследване чрез водене на детайлни записки, отразяващи развитието на децата. Психологът не само наблюдава тяхното поведение, но и адаптира различни експериментални задачи, с които да

може по-добре да разбере детското мислене и моментите, в които то се променя и развива. В периода на своето развитие децата използват различни механизми на разсъждение, за да могат да научат повече, да се адаптират към променящата се среда и успешно да преминат към следващите етапи на развитие. Най-характерните от тези механизми са схемите, асимилацията, акомодацията и тяхното уравновесяване (Пиаже, Ж., 1992:53–55).

В центъра на теорията на Пиаже е принципът, че когнитивното развитие се осъществява в серия от четири отделни, универсални етапа (сензомоторен, предоперационален, стадий на конкретните операции, стадий на формалните операции), всеки от които се характеризира с все по-сложни и абстрактни мисловни нива (Пиаже, Ж., 1992:61). Тези етапи винаги протичат в един и същ ред и всеки се основава на наученото в предишни етапи.

В продължение на много години теоретичните основи на когнитивното развитие произлизат главно от теорията на Жан Пиаже. Той смята, че децата са биологично подготвени за активното изграждане на знания в точна последователност, водеща до появата на логическото мислене. Въпреки несъмненото положително влияние на тази теория, някои справедливо отбелязват, че тя пренебрегва важната роля на социализацията.

Приложения на теорията за когнитивното развитие на Пиаже в педагогическата практика:

1. Акцент върху процеса на детското мислене, а не върху резултата. Децата не са „малки възрастни". Обучението е ефективно, когато се опира върху познавателните възможности на децата в определен възрастов период. Учителите трябва да осигуряват учебни преживявания, съобразени с това, защото преждевременно преподаване е не само безсмислено, но и по-лошо от липса на преподаване.

2. Разбиране за ролята на активното, самоинициирано включване на децата в учебните дейности: ударението не е върху възпроизвеждането на готово познание, а върху ученето чрез откриване в процеса на спонтанно взаимодействие със средата. Учителите не трябва да преподават директивно и да изискват приемане на готови формули без истинско разбиране.

3. Внимание към индивидуалните различия в процеса на развитие – децата се развиват с различни, индивидуални темпове, следователно

трябва да се организират дейности за отделни деца и групи вътре в групата. Оценката на прогреса трябва да е съобразена с индивидуалния прогрес, а не с някакви нормативни за възрастта стандарти (Енциклопедия психология, 1998:1238–1241).

Друга гледна точка произлиза от изследванията на Лев Виготски. Той твърди, че мисълта се развива първоначално в социалното взаимодействие и по-късно става достояние чрез езика и речта. Според него, познанието на детето се развива в социалния контекст чрез взаимоотношенията с родители, близки, приятели и учители на детето. Тоест, когнитивното развитие на децата е зависимо от това и се развива благодарение на контактите им с околните (Выготский, Л., 2019:76).

Ключова и многостранна роля във формирането на когнитивните умения у децата в предучилищна възраст има детският учител, който е основният посредник между детето и познанието. Неговата роля обхваща следните аспекти:

СЪЗДАВАНЕ НА СТИМУЛИРАЩА СРЕДА

Образователната среда в ДГ „Братя Грим“ е подкрепяща, мотивираща и целесъобразно организирана, което е мощен фактор за полагане на основите за развитие на важни качества, умения и компетентности. В нашата детска градина „интерактивността е в основата на образователния процес още от 2000 г., когато е създадена на базата на програма „Стъпка по стъпка“. Децата имат право на избор на дейност и материали в центровете за дейност, използва се проблемно и проектно-базиран подход“ (Михова, Е., 2024:90).

Достъпна, богата на материали и интерактивни джаджи, съобразена с възрастовите и индивидуалните особености на децата, образователната среда насърчава тяхното любопитството и желание за активно изследване, предоставя възможност за развиване на когнитивните умения чрез опит и експериментиране.

Насърчаване на езиковото развитие

Езикът е в основата на когнитивното развитие. Развитието на речта е най-важната опора за обобщаване, „отразяването на действителността се осъществява посредством езика, думите“ (Речник по психология,1989:277). Учителите подпомагаме развитието на речта чрез интересни за децата дейности като четене на приказки, водене на диалози, игри с рими, гатанки, разказване на истории, обсъждане на преживявания и ситуации от ежедневието. Считам, че ежедневното

четене е от решаващо значение и наблюдавам на практика разликата между дете със силно развит речник и дете с базов запас от думи, което по определени причини не е посещавало детска градина. В тази връзка, изграждане на умението за слушане е основополагаща, като това не означава само „чуване“, а активно възприемане, разбиране и осмисляне на информацията, която идва от околните. В работата си с децата търся атрактивни, грабващи детското внимание начини за поднасяне на информация. Изграждането на умения за слушане е предизвикателство и възможност.Чрез целенасочено педагогическо взаимодействие детето се учи да бъде внимателно, концентрирано и емпатично. Това е основа не само за успешна комуникация, но и за пълноценно учене.

Не забравям, че като техен учител, съм ключов източник на езика и е изключително важно да го използвам по граматически правилен и стимулиращ начин, тъй като, използвайки езикови модели, децата се учат да говорят, имитирайки възрастните. Определяща функция в този процес има и насърчаването на обратната връзка – формулирането на правилните въпроси и подбирането на точните моменти за тях е от особено значение, тъй като те стимулират внимателното и осмислено слушане. На децата им се предоставя възможност да изразят лично мнение и чувства по чутото, да допълнят, преразкажат. Създаването на спокойна и мотивираща комуникативна среда, в която детето да се чувства чуто и уважено, независимо от гледната му точка, е стремежът в ежедневната ми практика с децата.

По атрактивен и интересен за децата начин отбелязваме Седмицата на четенето, Международния ден на книгата, както и други дейности, свързани с четенето. Успешната ни работа с родителите и тяхното включване в тези дейности имат множество положителни ефекти върху децата – четенето се превръща в нещо специално, споделено и ценно, като по този начин се стремим да формираме мотивация за четене и любов към книгите още от ранна възраст. Съвместното четене и обсъждане на приказки и истории подпомага развитието на речника, слуховото възприемане, логическото мислене, паметта и въображението.

Забавна и силно стимулираща дейност, развиваща когнитивните умения у малките деца, е четенето и заучаването на стихотворения. Най-важното е, че те изграждат слуховите перцептивни умения на детето – като слухова памет, слухово внимание и идентификация и др. В тази

връзка, за трета поредна година мотивираме и подготвяме децата за участие в национален конкурс за деца от предучилищна възраст „България в стих и рисунка“, инициран и организиран от ДГ „Братя Грим“, както и в други рецитали за деца, организирани от местни читалища и библиотеки.

Честите изяви пред публиката, като детски театрален фестивал по приказките на класиците „Братя Грим“, драматизации по приказките на Братя Грим, детски театрален фестивал „Коломбина“ и други, освен развиване на артистични умения и заложби, способстват за развитието на речта и езиковите умения у децата, тренират паметта.

РАЗВИТИЕ НА ЛОГИЧЕСКОТО МИСЛЕНЕ, ВНИМАНИЕТО И ПАМЕТТА

Предвид факта, че в предучилищна възраст се развиват основните логически операции, които са в основата на ученето и решаването на проблеми, ролята на учителя е да създаде среда, богата на стимули, и да използва подходящи методи, насочени към развиване на логическото мислене, вниманието и паметта.

Наред с традиционните образователни игри, пъзели и конструктори в ДГ „Братя Грим“ включваме работа с интерактивна дъска, интерактивна маса, програмирани и програмируеми играчки, „но дозирано, с грижа за здравето“ (Михова, Е., 2024:93).

Освен, че са атрактивни, те съчетават играта с обучение и стимулират мисленето по естествен и забавен начин. Когнитивните умения, които се развиват :

- Логическо мислене – децата се учат да съпоставят поредица от команди, които водят до определен резултат. Това стимулира причинно-следствените връзки („Ако направя това, какво ще се случи?), анализа и оценката на ситуациите и действията, тъй като „всички видове дейност изискват решаване на задачи както в практически, така и в умствен план“ (Пирьов, Г., Желев,С., 1989: 56).
- Планиране и организиране – децата мислят предварително и се научават да планират стъпки, да предвиждат резултати и да сравняват варианти на изпълнение.
- Работна (оперативна) памет – детето трябва да запомни поредица от инструкции, както и правила, което способства за развиване на краткосрочната и работната памет.

- Внимание и концентрация – изпълнението на задача с програмируема играчка изисква задържане на вниманието, проследяване на последователността и фокус върху детайлите.
- Пространствено мислене – командите „наляво“, „надясно“, „напред“, „назад“ развиват умения за ориентиране в пространството и създаване на мисловна карта на маршрута.
- Решаване на проблеми – когато детето не постигне желания резултат, то анализира грешките, коригира програмирането, търси и открива по-добро решение.
- Креативност и въображение – повечето програмируеми играчки позволяват създаване на собствени „мисии“ или игри, което стимулира детското въображение и оригиналното мислене.

Регулярното включване на STEAM дейности и участието на децата в проекти са част от иновативните подходи в ДГ „Братя Грим“, развиващи когнитивните умения по непринуден и ангажиращ начин – чрез забавление, експериментиране и творчество. Внедряването на Lego конструиране в ежедневното планиране на дейностите е ефективен начин за увличащо и неусетно развиване на богата гама когнитивни умения, необходими за бъдещето учене. Впоследствие множеството обучения на учителите за работа с Lego, включително и в Испания, в ДГ „Братя Грим“ регулярно се провеждат открити педагогически практики. Наред с това се осъществяват и други дейности по НП „Успяваме заедно“, модул “Хубаво е в детската градина“ в унисон с образователната програма „Здравословен начин на живот с Lego education“ чрез внедряване на съвременни образователни технологии и иновативни практики.

Тук ролята на детския учител е да създава среда, богата на стимули – разнообразни материали, игри и задачи; да подбира подходящи методи, насочени към развиване на логическото мислене. Той трябва да поощрява изследователския дух, когато детето търси решения и прави избор. Насърчаващите въпроси и обяснения са много важни за развиването на уменията за разсъждаване. Учителят насочва, но не диктува, не дава готови отговори, а води децата към самостоятелно откриване. Подкрепата на екипната работа е много важна; тя мотивира децата да се учат да споделят идеи, заедно да планират дейности, да разпределят задачи и да си помагат взаимно.

Играта и творческите задачи като средство за развиване на когнитивните умения

Най-ефективните средства за развиване на когнитивните умения у децата в предучилищна възраст са игрите и творческите задачи. Именно те помагат на малкото дете да се освободи, да не се страхува да сгреши, тъй като няма правилни или грешни отговори, всички отговори и преценки се приемат на равна основа, без да бъдат критикувани. Детето в такава ситуация фантазира свободно и процесът на познание му доставя радост и удоволствие.

В практиката си често използвам творчески игри с думи. Те, освен че развиват езиковата компетентност, въображението, логическото мислене и вниманието, са много забавни за децата. Сред тях са „Измисли рима“, „Верига“ (игра на асоциации: слънце – лято – плаж – море …), „Разказ от три думи“ (децата добавят по една дума, за да се получи забавен „микс“: „котка – баба – мляко“, след което съчиняваме разказ), „Приказка на крачки“ (учителят започва с изречение от позната приказка или измисля нова, всяко дете добавя по едно изречение и я продължава по свой начин) и други.

Наред с тях са игрите с елементи от ТРИЗ технологията, логическите задачи, ситуационните, конструктивните, дидактичните игри. Говорейки за когнитивното развитие, следва да отбележим важната роля на сюжетно-ролевите игри. Преди всичко, те развиват абстрактното и символното мислене – децата използват определени предмети като „символи“ и развиват способността да мислят отвъд непосредствената им функция. За да изиграят сценария, те обсъждат стъпките, разпределят роли и изготвят „реплики“ – това развива умения за предварително мислене и системност. В игровия процес те използват нови термини и фрази като по този начин разширяват езиковите си умения и речника. Чрез влизане в чужда роля децата развиват емпатия, разбират и прогнозират мислите и намеренията на „другия“ (теория на ума). От личен опит отбелязвам, че в сценария неизбежно възникват „пречки“ (някой е взел повече от материалите или се стига до неразбирателство между героите) и в тези случаи децата трябва заедно да преодоляват проблемите, а когато ситуацията излиза извън контрол, им се налага да импровизират, като по този начин се развива адаптивността на мисленето.

Ролята на детския учител е да проектира и организира игрите – да направи сполучлив избор, да организира сценарий, да подготви материали и пространство; да насочва и мотивира чрез стимулиращи въпроси; да наблюдава и поощрява; да осигурява индивидуална подкрепа; да фасилитира социалното взаимодействие като организира игри в малки групи, където децата да се учат да сътрудничат, споделят и комуникират помежду си.

ИНДИВИДУАЛЕН ПОДХОД В РАЗВИТИЕТО НА КОГНИТИВНИТЕ УМЕНИЯ

В предучилищна възраст всяко дете се развива със собствено темпо, силни страни и области, в които се нуждае от подкрепа, има свои интереси. Учителят наблюдава и диагностицира всяко дете, за да идентифицира силните и слабите му страни в когнитивното и цялостното развитие. Индивидуалният подход гарантира, че всяко дете получава точно толкова, колкото му е необходимо да разгърне целия и потенциал.

Като координатор в процеса, ролята на детския учител е да проектира учебните задачи като изработи пособията и материалите с различни нива на сложност; да предложи градивност. В своята практика се старая да съм ментор и подкрепящ партньор като мотивирам децата чрез позитивна обратна връзка и конкретни похвали. Тъй като работя и с деца със СОП, предоставям допълнителна подкрепа на тях, както и на нуждаещите се в нея деца. За по-бързите и напреднали измислям допълнителни предизвикателства.

Формирането на когнитивни умения у децата в предучилищна възраст е от изключително значение за цялостното им развитие. Това не е изолиран процес, а част от ежедневното взаимодействие между учител и дете. В този процес ключова роля има детският учител – не само като обучител, но и като вдъхновител, пример и водач. Той е фигурата, която води детето по пътя на познанието, мотивира, насочва и създава условия за пълноценно развитие. Чрез внимателно подбрани подходи, педагогическа чувствителност и креативност учителят подпомага изграждането на основите за едно успешно бъдеще. Децата се развиват с различни темпове, но стимулирането и подкрепата за развиване на когнитивните умения през ранната детска възраст осигуряват дългосрочни ползи за цялостното им развитие и ги подготвят за успешно справяне с предизвикателствата в училище и в живота.

Библиография:

1. Выготский, Л.(2019). Психология развития. Избранные работы. Москва: Юрайт.

2. Жекова, С., Асенов, Ц., Николов, П., (1977), Детска психология. София: Народна просвета.

3. Енциклопедия психология (1998), съставител Реймънд Дж. Корсини. София: Наука и изкуство.

4. Михова, Е. (2024). Ролята на интерактивността в работата на учителя в детската градина. В: Сборник с материали от международна научно-практическа конференция „Детската градина и уменията на 21-ви век“. Шумен: Университетско издателство „ Епископ Константин Преславски“.

5. Пирьов, Г., Желев, Ст. (1989), Детска и педагогическа психология. София: Народна просвета.

6. Пиаже, Ж. (1992). Избранные психологические труды. Психология интелекта. Москва.

7. Речник по психология (1989). София: Наука и изкуство.

Развиване на меки умения у детския учител

Галя Грешкова
Детска градина „Братя Грим“, гр.Шумен,

Developing soft skills in the preschool teacher

Galya Greshkova
Kindergarten „Bratya Grimm”, Shumen

e-mail: ggreshkova@abv.bg

Abstract: *Kindergarten teachers play a key role in the development and upbringing of the youngest children. Their success depends not only on their professional qualifications, but also on the presence of certain soft skills that are essential for effective interaction with children and their parents. This report aims to examine the basic soft skills that are necessary for the successful work of a kindergarten teacher. The soft skills of a kindergarten teacher are essential for creating a safe, stimulating and supportive environment for children. Communication skills, patience and empathy, organizational abilities, creativity and flexibility, as well as leadership qualities are essential components of successful work in this context.*

Keywords: *soft skills, communication skills, patience and empathy, organizational skills, creativity and flexibility, leadership skill.*

Въведение

През последните десетилетия сме свидетели на дълбоки промени в общественото отношение и конкретните очаквания от образователните институции в световен мащаб. За радост, това се случва преди всичко на основата на „подходи към съвременния човек като към многоаспектна, комплексна и автономна фигура, поемаща инициативата и отговорността за собственото си развитие“. Ако в миналото децата са възприемани като пасивни приемници на знания и обекти на въздействие, то днес се акцентира на активната роля на обучаемия в развиваща среда на интензивно педагогическо взаимодействие чрез градивна комуникация. Съвсем логично е парадигмите за личностно ориентирано обучение и образование да отключват нови очаквания към педагозите, които съответно водят и до

необходимостта от изграждане на нови компетентности както у бъдещите, така и у действащите учители (Енгелс - Критидис, 2017:8). В днешното динамично време все повече излиза на преден план ролята на педагога в процеса на възпитаване на адекватно поведение у децата едновременно с разширяването на техния интелектуален капацитет. Преподавателите в детската градина играят ключова роля в развитието и възпитанието на най-малките деца. Техният успех не зависи само от професионалната им квалификация, но и от наличието на определени меки умения, които са от съществено значение за ефективното взаимодействие с децата и техните родители.

Този доклад има за цел да разгледа *основните меки умения,* които са необходими за успешната работа на учителя в детската градина.

Комуникационни умения

Комуникацията е основополагаща за всяка професия, свързана с грижа за деца. Педагозите трябва да могат ясно и ефективно да взаимодействат както с децата, така и с родителите, колегите и институциите. При вербалната комуникация с деца се използва разбираем и адаптиран към възрастта език. Тонът е подкрепящ и окуражаващ. Невербалната комуникация е свързана с използване на мимики, жестове и контакт с очи. Създаване на чувство за сигурност чрез присъствие и израз. В моето ежедневие като педагог в яслена група мога да кажа, че комуникационните умения са много важни. Те излизат на преден план при запознаване на децата със заобикалящия ги свят посредством беседи, приказки, театър, музикални игри, песни, забавни скечове и още много други дейности. Освен това, активното слушане е също толкова важно, колкото и говоренето. Показване на внимание към думите и нуждите на детето. Изразяване на разбиране и съчувствие.

Всеки учител упражнява определен брой роли, които отговарят на неговата лична и професионална философия, компетентност, характер, условия на труд. Според М. Михайлов когато има изпълнение на роли, се изисква те да бъдат „изиграни" от позицията на най-успешния от педагогическа гледна точка „сценарий" и оценката на личностните възможности и нагласи е неизбежна. Ролята на консултант-съветник не е лесна за учителя, защото от него се изисква:

- да бъде готов да консултира по разнообразни проблеми, свързани с урочни, извън урочни и житейски казуси

- да съхрани и да покаже уважение към събеседника си, независимо от неговата възраст, знания, опит
- да поддържа самочувствието на консултирания
- да проявява такт и дипломатичност
- да не допуска многословие, морализиране, обстоятелственост, налагане на мнение, злоупотреба с време и власт. (Иванова, Т., 2011:228-229)

Умението да се изслушват притесненията и въпросите на родителите пък помага за изграждане на доверие и сътрудничество. Ясната и уважителна обратна връзка е в основата на доброто взаимодействие.

Търпение и емпатия

Според Боян Боев „Учителят казва: "Няма да се борим с лошите качества на детето, но ще поощрим добрите" (Боев, Б.,1994:85).

Работата с малки деца изисква ниво на търпение и емпатия. Децата често проявяват различни настроения и поведение, което може да бъде предизвикателно за педагозите. Способността да се поставят на мястото на детето и да разбират неговите нужди и чувства е от съществено значение. Търпението позволява на педагога да реагира спокойно и адекватно на ситуации, които иначе биха могли да доведат до стрес и конфликти. Учителят, който добре владее себе си, би могъл да помогне и на децата да управляват собствените си емоции.

Според В. И. Логинова формите на предявените изисквания към детето, тяхното съдържание и характер трябва да съответстват на възможностите и способностите на малките деца. Затова едни от най-важните черти на личността на учителя са търпеливост към децата, спокойствие, доброжелателност, чувство за хумор, жизнерадост, бодрост, оптимизъм по отношение на детското развитие (Петрова, Е.,1977:295).

В ДГ "Братя Грим" насърчаваме емпатията посредством организиране на благотворителни коледни и великденски базари. В тяхната подготовка се включват с желание и любов както децата така и техните родители. Много вълнение носи на малчуганите от нашата градина и направата на коледни картички, които децата лично подаряват в „Комплексен онкологичен център – Шумен" ЕООД, пенсионерския клуб в квартал „Тракия", домът за сираци и др. Чрез социалното

ангажиране с цел подобряване на средата и живота на хората в нужда, децата научават своя урок по човеколюбие.

Организационни умения

Организацията е критична за успешното управление на групата. Педагозите трябва да планират ежедневните дейности, да подготвят материали и да създават структурирана среда, която стимулира ученето и развитието на децата. Добрата организация също така включва управление на времето и ресурсите, за да се осигури безопасност и комфорт за всички деца.

От умението да се организира дейността на колектива и да се активизира ученето на отделното дете в него зависи успехът на възпитателното въздействие. Организирането на детския живот има своите специфични особености. Педагогът е длъжен да се съобразява с възрастовите особености на децата, за да организира разностранна дейност и да осигурява съдържателен живот в детското заведение; в зависимост от педагогическите и частно дидактическите изисквания да организира учебния процес, да създава обстановка за игра, за самостоятелна трудова дейност и да организира празници и развлечения за децата (Петрова, Е.,1977:294).

Освен учене чрез игра, педагогът използва и възможността за преподаване посредством модерна и природосъобразна база, в която е създадена перфектната среда за отглеждане и възпитание, към което се стреми съвременната педагогическа практика, за да бъде продуктивна и адекватна към развитието на днешните деца.

Креативност и гъвкавост

Креативността е важна за създаването на интересни и ангажиращи занимания за децата. Гъвкавостта пък позволява на педагога да адаптира своите методи според индивидуалните нужди на всяко дете.

Снайдър открива, че хората със силна надежда имат някои общи черти – способни са да се мотивират сами, смятат, че са достатъчно находчиви, за да осъществят целите си, знаят как да се утешат в тежък момент, като освен това са достатъчно гъвкави, за да търсят различни начини за изпълнение на задачите, които са си поставили, но и за да ги променят, ако се окаже, че са невъзможни. Най-важното им умение е способността да разбиват неосъществими на пръв поглед планове на малки, постижими парченца (Голман, Д., 2011:99).

В детската градина малчуганите са на различна възраст и етап на развитие. Ето защо способността да се променя подходът е от решаващо значение. За нашето пролетно тържество с родители в яслена група трябваше да впрегнем всичката си креативност и гъвкавост за да се осъществи поставената цел. Когато педагогът има подкрепата от родителите, медицинската сестра в групата и детегледачките – и невъзможното е постижимо.

Лидерски умения

Лидерството в групата не означава авторитарен контрол, а по-скоро насочване и насърчаване на децата към самостоятелност и социални умения. Педагогът трябва да бъде модел за подражание, като положителни поведения и ценности. Създаването на позитивна и подкрепяща атмосфера е ключов аспект на лидерството.

Способност за социален анализ: това е умението да се улавят и разпознават чувствата, мотивите и грижите на другите. Взети заедно, тези умения представляват тъканта на междуличностното общуване, те са необходимите съставки на чара, успеха в обществото, та дори и на харизмата. Хората с такива способности могат гладко да влизат в контакт с другите, умело да разчитат реакциите и чувствата им, да ръководят и организират, както и да направляват споровете, които неизбежно възникват при всяка човешка дейност. Те са естествени лидери – хора, които могат да изразят нямото колективно чувство, и то така, че да поведат дадена група към нейните цели (Голман, Д., 2011:131).

Заключение

Меките умения на педагога в детската градина са от съществено значение за създаването на безопасна, стимулираща и подкрепяща среда за децата. Комуникационните умения, търпението и емпатията, организационните способности, креативността, и гъвкавостта, както и лидерските качества са основни компоненти на успешната работа в този контекст. Децата, а и възрастните, не се учат от това, което казваме, а от това, което правим. Когато усъвършенстваме собствените си социални и емоционални компетенции, даваме тласък за развитие на всички около себе си и особено на децата и подрастващите, които сега изграждат характерите си.

Никой не е съвършен. Винаги има накъде да растем…

Библиография

1. Боев, Б. (1994) Учителят за образованието. Ролята на образованието в живота. Изд. Асеневци.

2. Голман, Д. (2011) Емоционалната интелигентност. Изд. Изток - Запад.

3. Енгелс-Критидис, Р. (2017) Качественият детски учител: Личностен и професионален профил. Изследователски проникновения. В: сп.Педагогика, кн. 1, с. 8-20.

4. Иванова, Т. (2011) Консултант и медиатор – Актуални професионални роли на съвременния учител. В: сп. Управление и образование, том VII (4), с. 228-229.

5. Петрова, Е. (1977) Предучилищна педагогика. София: Наука и изкуство.

Мотивацията на педагогическите специалисти при осъществяване на квалификационната дейност

д-р София Димитрова
Детска градина „Звездица Зорница“, град Бургас

The motivation of pedagogical specialists in implementing out qualification activities

Dr. Sofia Dimitrova
Kindergarten "Zvezditsa Zornitsa", Burgas

e-mail: info-200266@edu.mon.bg

Abstract: *The motivation of pedagogical specialists is a management function for achieving the goals of the organization by maintaining a good group pace. In this sense, the interest of the head of the educational organization is directed towards motivating and creating conditions for self-motivation.*

Keywords: *motive, motivation, pedagogical specialists, qualification*

Квалификацията на педагогическите специалисти е нормативно регламентирана и се реализира ежегодно чрез плана за квалификационна дейност в образователната институция. Чрез дейностите и темите, заложени в него, се осъществява т.нар. „вътрешна квалификация“, която би следвало да удовлетворява потребностите на всички педагогически специалисти за отчетния период. Въпреки предварителното проучване обаче, със сигурност няма да успеем изцяло да получим одобрение от целия екип по отношение на темите, формата, мястото и времето за квалификация.

Освен тази поддържаща квалификация, педагогическите специалисти имат възможност да придобиват професионално-квалификационни степени, посочени в Наредба 15 от 2019 г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти.

В този контекст е редно да отбележим, че за мотивацията на възрастните да учат и как може да й се влияе е необходимо да изясним понятията: мотив и мотивация.

Мотивът е вътрешната индивидуална подбуда, нерядко обусловена от факторите на външната среда или от конкретни причини. Обикновено мотивът е нещо осъзнато, но това не е правило при различните индивиди и в различните ситуации. Често хората действат рационално, водени от подсъзнателни импулси (Макаков, Хр., 2000:66).

Според други автори човешкото поведение се определя не само от един мотив, а от „система от мотиви, обикновено се говори за мотивация или за мотивационна сфера (Пирьов, Г., 1975:160). Според Любен Десев „мотивационната сфера на личността е система от актуални и потенциални мотиви" (Десев, Л., 1999:290).

Мотивирането за учене (процесът на мотивация) започва с диагностика на потребността от учене – необходимо ли е и защо ново знание, умение, компетентност? След това се определя целта – какво трябва да се постигне? Набелязват се действия за постигане на целта – допуска се какво би подействало или би мотивирало човека да учи. Реализират се действията и ако нуждата (потребността) е удовлетворена, процесът се прекратява. Ако това не е така – определя се нова цел и действия (Амстронг, М., 1993:78).

В научната литература *мотивацията* като понятие и разбиране е разнообразно интерпретирана, като някои автори я разглеждат в индивидуален аспект, а други в организационен. Според Мария Андреева "мотивацията е съвкупност от психически процеси, свързани със силата и посоката на поведението, с предизвикването, насочването и поддържането на целенасочени действия". (Андреева, М., 1996:168). Джералд Коул счита, че "мотивацията е процес, в който хората избират алтернативни форми на поведение в хода на постигането на личните си цели". И още, мотивацията се определя „като желание да се достигнат високи равнища на усилие по отношение на организационните цели…".

Мотивацията още може да бъде външна и вътрешна. Според психолозите външната мотивация е съвкупност от мотиви, които са вътрешни за личността (вътрешно-значими), но са извън структурата на конкретната дейност. А. Леонтиев ги нарича „мотиви-стимули" (Десев, Л., 1999:98).

Например за възрастния учащ външната мотивация за учене се изразява в желание да запази работното си място (в ситуация на риск от съкращения), да си увеличи заплатата, да израсне в кариерата или да направи впечатление на околните и колегите си.

Съществуват и други обстоятелства, които налагат на определен етап от личностното и кариерно развитие да се отчетат „преходите в живота“ – встъпване в брак, излизане в майчинство, смяна на професията, смяна на местоживеене и други, които спомагат за ученето и развитието. Това налага извода, че обстоятелствата в живота на човека се менят непрекъснато, а от тук и образованието трябва да има непрекъснат характер, да се развива чрез допълване и надграждане на новото над вече придобитото (знания, умения, ценности, опит), по посока на един непрекъснат стремеж за самоусъвършенстване.

В този аспект бихме посочили, че образованието е доминирано от идеята за академични способности, а от тук и трите елемента на академичната работа: фактологични знания; теоретични знания – задълбочаване на уменията за анализ, прилагане на концепции, процедури, предположения, хипотези; „работата на бюро", включваща писане, изчисляване и др. (Робинсън, К., 2017:77).

С цел да очертае в какви рамки се реализират дейностите, свързани с мотивацията на педагогическите специалисти при планиране на квалификационната дейност в детската градина, проведохме анкета с 27 души от ДГ „Звездица Зорница“ гр. Бургас. Въпросите бяха следните:

1. Посочете каква професионална квалификация притежавате.
2. Посочете каква професионално-квалификационна степен притежавате.
3. Колко често участвате в квалификационни курсове и обучения?
4. Колко важно е според Вас учителите в детската градина да участват в продължаващи квалификационни обучения?
5. Считате ли, че обученията в детската градина удовлетворяват Вашите потребности?
6. Какъв стил на квалификация Ви допада най-много?
7. Кои са основните пречки пред учителите да се включват в допълнителни квалификационни курсове?
8. Според Вас какво трябва да се промени в организацията на обученията?
9. Какви стимули искате да получавате за активирането Ви в продължаващо обучение?
10. Считате ли, че получавате достатъчна подкрепа от ръководството при развитието си в кариерата?

11. Колко дълъг е педагогическият Ви опит?

Резултатите на посочените въпроси обобщихме по следния начин.

На въпрос №1: 4-ма учители притежават ОКС „Бакалавър“, 23-ма са с ОКС „Магистър“.

На въпрос №2: Пета ПКСпритежават 2-ма учители, четвърта ПКС – 15 учители, трета ПКС – 2-ма учители, с втора ПКС – няма, с първа ПКС – няма.

На въпрос №3: Всички анкетирани са отговорили, че участват в квалификационн обучения поне веднъж годишно.

На въпрос №4: За 12 души (44%) е изключително важно, за 15 души (56%) е важно да участват в обучения.

На въпрос №5: 19 учители (70%) са удовлетворени, а за 8 учители (30%) обученията донякъде удовлетворяват техните потребности.

На въпрос №6: Педагогическите специалисти са посочили повече от един предпочитан начин, в който да се включват и обучават. Крайният резултат от отговорите на този въпрос са:10 отговора – академичен стил, с лектор; 17 отговора – присъствени семинари и курсове; 12 отговора – вътрешноинституционални обучения и обмяна на опит; 5 отговора – конференции и професионални форуми; 1 отговор – самостоятелно обучение с професионална литература.

На въпрос №7: Отново имаме повече от един посочен отговор: 16 учители са избрали като основни пречки за включване в допълнителни квалификационни обучения липсата на време, 8 учители – липса на финансиране, 3-ма учители – липса на мотивация; според 6-ма учители квалификационните форми са лишени от практическа насоченост; 1 учител е посочил – друго, няма причина.

На въпрос №8, който е отворен, са получени следните отговори: 8 учители желаят практическа насоченост на квалификациите, 1 учител – работа за екипни умения, 2-ма учители – обмяна на опит, 1 учител – споделяне на добри практики, 1 учител е пожелал квалификациите да се провеждат съвместно с родителската общност.

На въпрос №9 има посочен повече от един отговор: 11 учители считат, че трябва да получават допълнително финансово възнаграждение; 9 учители – кариерно израстване и повишени отговорности; 5-ма учители желаят публично признание в институцията; 7 учители – квалификационен кредит.

На въпрос №10: 23-ма учители (85%) получават подкрепа от ръководството, а останалите 4-ма (15%) получават подкрепа донякъде при кариерното си развитие.

На въпрос №11: 8 педагогически специалисти имат до 5 години педагогически стаж, 7 педагогически специалисти – до 10 години, 10 педагогически специалисти – до 20 години, над 20 години години стаж имат 2-ма педагогически специалисти.

Получените отговори и резултатите от проведената анкета с учителите очертават следните тенденции: важна е квалификацията за половината от анкетираните; тя трябва да е с практическа насоченост; финансовите стимули преобладават пред моралните; присъственото обучение е предпочитано пред онлайн формата; ръководството, според по- голямата част от педагогическия екип, подкрепя и насърчава кариерното развитие.

В този смисъл, обратната връзка, която е отразена в допитването, ще формира бъдещата стратегия при организиране, координиране и отчитане на квалификационната дейност в и извън образователната институция.

От така направеното анкетно проучване можем да обобщим, че мотивиращата образователна среда се формира не само в материалните условия, а в човешките взаимоотношения, които водят до налагането на един творчески и стимулиращ микроклимат.

Библиография:

1. Андреева, М., (1996). Обща теория на мениджмънта. Варна: Галактика.

2. Армстронг, М., (1993). Преуспяващият мениджър. Бургас: Делфин прес.

3. Десев, Л., (1999). Педагогическа психология, психопедагогика. София: Аскони-Издат

4. Макаков, Хр., (2000). Управление на човешките ресурси в организацията. Еволюция, мотивация, лидерство. Стара Загора: Tempus.

5. Пирьов, Г., (1975). Педагогическа психология.София: Наука и изкуство.

6. Робинсън, К., Л. Ароника. (2017). Креативните училища. Революцията, която преобразява образованието. РААБЕ България.

Създаване на емоционално интелигентна среда в детската група

Светлана Димитрова
Детска градина „Пчелица“, Шумен,

Creating an Emotionally Intelligent Environment in the Nursery Group

Svetlana Dimitrova
Kindergarden „Pchelitca“, Shumen,

e mail: odz_pchelitsa@abv.bg

Abstract: *Emotional intelligent environment in the kindergarten grade is important for childrens health being. Such an environment helps children to recognise, understand and work on their emotions, as well as to feel and respect other peoples emotions.*

Keywords: *emotional intelligence, kindergarten grade, kindergarten*

Емоционалната интелигентност е ключов компонент в развитието на всяко дете. Тя включва уменията за разпознаване, изразяване и управление на емоциите, както и способността за емпатия и социално взаимодействие.

В детската градина създаването на среда, която подкрепя емоционалната интелигентност, е от съществено значение за изграждането на пълноценни личности и позитивна социална атмосфера. Детската градина е основна среда за изграждане на емоционална грамотност и способност за справяне с чувства и конфликти. Създаването на емоционално интелигентна среда в детската група е от решаващо значение за формирането на психически стабилни, съпричастни и уверени личности.

Учителят играе решаваща роля, като моделира позитивни емоционални реакции, осигурява подкрепа при конфликти и насърчава отвореното и емоционалното изразяване. Развиването на емоционална интелигентност в ранна възраст е изключително важно, тъй като помага

на децата да изграждат по-добри взаимоотношения с връстници и възрастни, да се справят по-ефективно със стреса и трудностите, да развиват по-висока самооценка и увереност, да подобрят концентрацията и способността си за учене, да проявяват по-добро поведение и по-рядко да влизат в конфликти.

Като основни елементи на емоционално интелигентната среда могат да се посочат:

- ✓ Емоционалната сигурност: децата трябва да се чувстват сигурни, приети и уважавани.
- ✓ Подкрепа за изразяване на чувства: децата трябва да бъдат насърчавани да изразяват своите емоции свободно.
- ✓ Развиване на емпатия: децата се учат да разбират и уважават чувствата на другите чрез групова работа и ролеви игри.
- ✓ Умения за решаване на конфликти: педагозите моделират подходящо поведение и учат децата на активна комуникация.
- ✓ Позитивна дисциплина: използват се методи като договаряне, обяснение, насърчаване на саморегулация.

Съществени характеристики на емоционално интелигентната среда включват:

- ❖ Личния пример от възрастния – децата се учат чрез подражание. Когато учителите показват емпатия, търпение, умения за саморегулация и разрешаване на конфликти, те стават ролеви модели за малките
- ❖ Емоционална грамотност – развиването на умения у децата да разпознават, назовават и разбират своите емоции и тези на другите. Това се постига чрез беседи и четене на книжки за емоции; инструментариум като табла или карти с емоционални лица, игри и ролеви ситуации.
- ❖ Емпатия и приемане – важна е подкрепата от страна на възрастния, особено когато детето изразява силни или „негативни“ емоции. Трябва да се показва, че всяко чувство е допустимо, но не всяко поведение.
- ❖ Позитивна, сигурна и подкрепяща атмосфера с ясни, последователни правила и справедливо отношение, изграждащо доверие у децата. Децата трябва да знаят, че имат право да говорят, да изразяват мнение и да бъдат чути и да не се притесняват да го правят.

❖ Управление на конфликти – подпомагане на децата да решават спорове по мирен начин, като се насърчава диалога, разбирането и намирането на компромис.

За да развиваме емоционалния интелект у детето, може да подходим по два начина: може да се работи пряко с него, а може и косвено – чрез изграждане на свързани с него качества. Вече е доказано, че върху формирането на емоционалния интелект влияе насърчаването на личностни качества като емоционалната устойчивост, положителното отношение към себе си, емпатията. Когато развиваме тези качества у детето, ние повишаваме емоционалния му интелект.

Могат да се постигнат отлични резултати, прилагайки различни техники за емоционална интелигентност. Децата в детската градина се учат да преживяват различни емоции. Под формата на игра те откриват както своите преживявания, така и преживяванията на приятелите си от групата и започват да търсят начин заедно да намерят изход от положението. Така малчуганите се научават да откриват и създават нови и уникални неща. Попаднали в подобни групи, децата по-лесно повишават емоционалния си интелект и подобряват комуникативните си навици (Трифонова М., 2023).

Учителят е основният модел за емоционално интелигентно поведение. Неговата способност да разпознава и управлява собствените си емоции е пряко свързана с начина, по който децата ще усвоят тези умения. Ролята на педагозите и помощния персонал е водеща. Те не просто преподават, а създават култура на уважение, разбиране и откритост. Когато педагозите показват емпатия, търпение, умения за саморегулация и разрешаване на конфликти, те стават ролеви модели за малките.

Учителят трябва да бъде емоционално интелигентен и да показва адекватно изразяване и управление на собствените си емоции. Децата трябва да се чувстват сигурни да изразяват емоциите си без страх от осъждане. Учителят трябва да изслушва внимателно децата, когато говорят за чувствата си, и да показва разбиране. Трябва да използва подходящи методи и материали като включване на игри, песни, кукли и други ресурси, които подпомагат емоционалното развитие на детето. Важна роля е и взаимодействието с родителите – родителски срещи, домашни дейности и отворена комуникация с родителите.

Как на практика може да изглежда една емоционално интелигентна среда?

Като пример може да посочим следната ситуация: Сутрешен прием в детската градина. Едно от децата влиза разстроено и тъжно.

☞Учителят забелязва емоционалното състояние на детето. Вместо да го пренебрегне или да му каже просто "Не плачи", учителят с мек глас пита: "Виждам, че си тъжен. Какво се случи?" (Разпознаване и назоваване на емоцията).

☞Детето споделя, че му липсват родителите. Учителят го изслушва внимателно, кима разбиращо и казва: "Разбирам, че ти е тъжно, когато мама и татко ги няма. Нормално е да се чувстваш така.“ (Валидиране на емоцията).

☞След това учителят предлага подкрепа и насърчава изразяването на емоциите по здравословен начин. "Искаш ли да нарисуваш картина за тях? Или може би да ми разкажеш за любимата си игра с тях?" (Управление на емоциите и насърчаване на себеизразяването).

☞Другите деца в групата също се учат на емпатия. Учителят може да каже на останалите: "Виждате ли, че ….. е тъжен? Как мислите, как можем да му помогнем да не тъжи?" Това насърчава децата да се поставят на мястото на другия и да проявят съчувствие. (Развиване на емпатия).

☞ През деня се създават възможности за споделяне на чувства. По време на сутрешния прием децата могат да говорят за това как се чувстват. Учителят използва истории и игри, за да затвърди разбирането на различните емоции и начините за справяне с тях.

☞Когато възникне конфликт между децата, учителят не просто го разрешава, а ги учи как да изразяват чувствата си и да търсят компромис**.** Например, ако две деца спорят за играчка, учителят може да ги попита: "Как се чувствате и двамата в тази ситуация? Как можем да намерим решение, с което и двамата да сте доволни?" (Развиване на социални умения и управление на конфликти).

В този пример за емоционално интелигентна среда децата се чувстват сигурни да изразяват емоциите си, учат се да разбират себе си и другите и развиват умения за справяне с различни ситуации. Учителят е емпатичен, подкрепящ и служи като модел за емоционално интелигентно поведение.

В заключение, емоционално интелигентната среда не е просто физическото пространство в групата, а атмосферата на доверие, приемане и уважение. Когато детето се чувства обичано и разбрано, то се учи по-добре, развива позитивно самочувствие и изгражда пълноценни взаимоотношения с другите. Създаването на емоционално интелигентна среда е дългосрочен процес, който изисква търпение, последователност и осъзнатост от страна на учителя. Инвестирането в емоционалното развитие на децата в ранна възраст има значителни ползи за тяхното бъдещо благополучие и социална адаптация.

Библиография:

1. Голман, Д. (2010) Емоционалната интелигентност. София: Кръгозор.

2. Димитрова, С. (2017) Емоционална интелигентност в детската градина. София: НБУ.

3. Иванова, П. и др. (2021) Развитие на социално-емоционални компетентности в ранна детска възраст. София: АзБуки.

4. Монтесори, М. (2004) Попиващият ум. София: Слънце.

5. Трифонова, М. (2023) Развитие на емоционалната интелигентност при децата. В: https://kidso.bg/mamapedia/razvivane-na-emoczionalna-inteligentnost-pri-deczata/

Стъпки към бъдещето
Ролята на детския учител в предучилищното образование

Весела Димова
Детска градина "Сребърно звънче", село Страцин, област Бургас

Steps Towards the Future
The Role of the Preschool Teacher in Early Childhood Education

Vesela Dimova
Kindergarten "Silver Bell", Stratsin Village, Burgas Region

e-mail: ves_dimova@abv.bg

Abstract: *The report emphasizes the critical role of preschool teachers in fostering key skills in young children, such as social interaction, communication, critical thinking, and creativity. It highlights the importance of innovative teaching methods and collaborative activities that promote emotional and social development. By creating a supportive learning environment, teachers can effectively nurture children's abilities, preparing them for future challenges. The report also suggests measures to enhance teacher effectiveness and resource availability.*

Keywords: *Preschool education, key skills, teacher role, social development, innovative methods.*

Предучилищното образование играе изключително важна роля в развитието на децата, като поставя основите на тяхното бъдещо учене и социализация. Този етап от образованието е ключов за формирането на основни умения и нагласи, които ще влияят на целия им живот. То предоставя на децата възможности за развитие на основни когнитивни умения като критично мислене, решаване на проблеми и творческо мислене. Чрез игри, занимания и проекти, децата учат се да анализират информация, да правят връзки и да се адаптират към нови ситуации. В детската градина децата взаимодействат помежду си, учат се да работят

в екип, да споделят и да разрешават конфликти. Социализацията в предучилищна възраст е от съществено значение за развитието на емоционалната интелигентност и уменията за общуване. Чрез физически активности и игри децата развиват моторните си умения, координация и здравословен начин на живот. Физическата активност е важна за цялостното благосъстояние и развитие на детето. На тяхната възраст децата започват да формират основни нагласи и ценности като уважение, толерантност и отговорност. Тези качества са от съществено значение за тяхното бъдещо поведение и взаимоотношения с другите.

Детският учител играе ключова роля в процеса на предучилищно образование. Учителят трябва да създаде среда, в която децата се чувстват сигурни и мотивирани да учат. Това включва изграждане на позитивни отношения и насърчаване на любопитството и изследователския дух. Всеки от тях трябва да познава индивидуалните нужди на децата и да адаптира обучението, за да отговори на тези нужди. Умението да разпознава силните и слабите страни на всяко дете е от съществено значение. Те играят роля на модел за поведение. Чрез своите действия и реакции, учителят обучава децата как да реагират в различни ситуации, как да се справят с емоциите и как да взаимодействат с другите. Чрез различни педагогически методи и подходи учителят може да насърчава креативността и иновациите у децата. Творческите занимания като изкуство, музика и театър са важна част от предучилищното образование.

Докладът е фокусиран върху критичната роля, която детските учители играят в живота на децата от предучилищна възраст. Разглежда техните възможности да бъдат не само образователи, но и ментори, които вдъхновяват децата да развиват своите умения. Представени са основните ключови умения, които са от съществено значение за развитието на децата в предучилищна възраст. Предлагат се конкретни методи и стратегии, които детските учители могат да използват, за да подпомогнат развитието на ключови умения у децата. Акцентира се на значението за създаването на подкрепяща и безопасна учебна среда, която насърчава експериментирането и ученето чрез опит, за да могат децата да развият своите умения в контекста на социални взаимодействия. Докладът включва примери за успешни практики от нашата образователна институция – ДГ „Сребърно звънче“, с. Страцин, общ. Поморие, обл. Бургас. Накрая разглежда как ролята на детските

учители влияе на дългосрочното развитие на децата и как това се отразява на техния успех в бъдеще.

Ключовите умения представляват основни компетенции и знания, които децата трябва да усвоят, за да се развиват успешно в социалния, емоционалния и когнитивния аспект на живота. Те включват умения като комуникация, сътрудничество, критично мислене, решаване на проблеми, креативност, емоционална интелигентност и основни практически умения. Ключовите умения помагат на децата да взаимодействат и комуникират успешно с връстниците и възрастните, което е особено важно в социалната среда на детската градина. Развитието на емоционалната интелигентност позволява на децата да разпознават и управляват своите емоции, както и да разбират чувствата на другите, което е от съществено значение за изграждане на здрави отношения. Чрез развиването на критично мислене и решаване на проблеми децата придобиват способността да анализират ситуации, да вземат решения и да се адаптират към нови предизвикателства. Ключовите умения стимулират креативността, което е важно за развитието на иновационни мисловни процеси и способности за самостоятелно учене. Усвояването на ключови умения в ранна възраст подготвя децата за по-сложни учебни и житейски ситуации в бъдеще, като им дава основа за lifelong learning (учене през целия живот). Така ролята на детския учител е да насърчава и развива тези ключови умения чрез адаптирано обучение, игри и интерактивни дейности, които отговарят на интересите и нуждите на децата. *Социалните умения* включват способността за комуникация и работа в екип. Учителите могат да насърчават децата да общуват помежду си, да споделят идеи и да работят заедно по проекти. Чрез игри и групови дейности, децата учат как да изразяват своите мисли и чувства, как да слушат другите и как да разрешават конфликти. Това е особено важно за изграждане на социална идентичност и самочувствие. *Емоционалните умения* включват разпознаването и разбирането на собствените емоции и емоциите на другите. Учителите могат да помогнат на децата да идентифицират и изразят чувствата си, както и да развият умения за управление на стреса. Чрез игри и ролеви ситуации, учителите могат да демонстрират как да се справят с различни емоции и как да проявяват емпатия към съучениците си. Това е важно за изграждане на здрави междуличностни отношения. *Когнитивните умения* включват решаване на проблеми и

критично мислене. Учителите могат да насърчават децата да задават въпроси, да търсят решения на различни предизвикателства и да оценяват информация. Чрез игри и занимания, които предизвикват логическото мислене, учителите помагат на децата да развият аналитични умения и креативност. Това е важно за подготовката им за учебния процес в бъдеще. *Физическите умения* включват координация и двигателни умения. Учителите могат да организират физически активности, които подобряват фината и груба моторика на децата. Чрез спорт, танци и различни игри, децата развиват физическа активност и способността да се движат свободно и уверено. Физическите умения са важни не само за здравето, но и за социализацията и самоизразяването. Детските учители играят ключова роля в развитието на основни умения у децата от предучилищна възраст. Чрез целенасочени дейности и игри, те могат да подпомогнат социалното, емоционалното, когнитивното и физическото развитие на децата, което е от съществено значение за тяхното бъдеще. Инвестицията в тези умения не само че подготвя децата за предизвикателствата на училището, но и им помага да се превърнат в уверени и социално отговорни индивиди.

За да бъде ефективен в своята роля и да способства за формирането на ключови умения у децата, учителят трябва да притежава специфични професионални качества и компетенции, да разполага със задълбочени познания за методите на обучение и развитие на децата. Умението да адаптира подходите си спрямо индивидуалните нужди на всяко дете е от съществено значение. Емоционалната интелигентност позволява на учителя да разбира и управлява собствените си емоции, както и да разпознава и реагира на емоциите на децата. Това е важно за изграждане на доверителна и подкрепяща среда, в която децата могат да се развиват. Ефективната комуникация е ключова за взаимодействието с децата, родителите и колегите. Умението да се изразява ясно и да слуша активно е важно за създаване на позитивна и ангажираща учебна среда. Детският учител трябва да бъде креативен и иновативен. Способността да създава интересни и ангажиращи дейности помага за развитието на творческите умения у децата. Работата с други учители и специалисти е важен аспект от образователния процес. Умението за сътрудничество и споделяне на опит е полезно за оптимизиране на обучението. Децата от предучилищна възраст имат различно темпо на развитие и

индивидуални нужди. Учителят трябва да бъде търпелив и чувствителен към тези различия, за да осигури подкрепа на всяко дете. Знанията за етапите на развитие на децата помагат на учителя да планира и реализира дейности, които са подходящи за възрастовата група и насърчават ключови умения като социална адаптация, комуникация и самостоятелност. Чрез различни методи и подходи, детският учител може да подпомогне развитието на социални, емоционални и когнитивни умения у децата. Например може да разработи индивидуални планове за обучение, които да отговарят на специфичните интереси и способности на всяко дете. Може да предостави персонализирана подкрепа на дете, което има трудности в определена област, например езиково развитие или социални умения. Чрез игри, които насърчават взаимодействието между децата, може да развива социални умения като сътрудничество, споделяне и разрешаване на конфликти.

Децата работят в групи по определен проект (например, изграждане на модел на тяхната група/клас), което стимулира креативността и комуникацията. Учителят наблюдава взаимодействията между децата, за да идентифицира техните нужди и интереси. На базата на тези наблюдения, може да адаптира своите методи на работа и да предложи специфични дейности, които да насърчат развитието на ключови умения. Играта е основен инструмент за учене в предучилищна възраст. Чрез ролеви игри, конструктивни игри и артистични дейности децата развиват творческото си мислене и социални умения. Учителят може да организира тематични игри, свързани с ежедневни ситуации, да използва дигитални технологии като интерактивни табла или образователни приложения, които ангажират децата и подпомагат развитието на техните когнитивни и моторни умения. Създаването на положителна учебна среда е от съществено значение за развитието на децата от предучилищна възраст. Учителите играят важна роля в този процес, като могат да приложат различни стратегии и методи, за да осигурят безопасно и стимулиращо пространство, в което малките ученици да се чувстват комфортно и мотивирани да учат. Учителите трябва да осигурят безопасно и удобно физическо пространство, което да е подходящо за игра и учене. Това включва: решаване на проблема с безопасността чрез правилно подреждане на мебелите, осигуряване на достатъчно пространство за движение и игра, избор на материали и

играчки, които са на височина и достъпни за децата, за да могат да ги използват самостоятелно. Учителите трябва да създадат атмосфера, в която децата се чувстват приети и ценени: използване на позитивен и окуражаващ език, който да насърчава децата да изразяват своите идеи и чувства; демонстриране на уважение към индивидуалността на всяко дете; прояви на разбиране на техните нужди и чувства. Социализацията е ключова за развитието на предучилищните деца: организиране на занимания, които насърчават работа в екип; споделяне и взаимодействие между децата; използване на ролеви игри, които позволяват на децата да изразят себе си и да развият социални умения.Учителите могат да насърчават интереса и творческото мислене на децата: включване на игри и дейности, които предизвикват любопитството и ангажират децата в активното учене; даване на възможности за самостоятелна работа по проекти, които позволяват на децата да изследват теми, които ги интересуват. Всеки ученик е уникален и има свои собствени нужди: учителите трябва да адаптират своите подходи в зависимост от индивидуалните нужди и предпочитания на децата; да предоставят конструктивна обратна връзка, която да помогне на децата да разберат как да подобрят своите умения и знания.

Играта е важен метод за учене, който позволява на децата да усвояват нови знания и умения в безопасна и забавна среда. За децата от предучилищна възраст играта не само че е основна форма на активност, но и основен инструмент за социализация, когнитивно развитие и емоционален растеж. В качеството си на детски учители е важно да разпознаваме и интегрираме играта в учебния процес, за да подпомогнем формирането на ключови умения у децата. Чрез играта децата учат как да взаимодействат помежду си, как да споделят, да се състезават и да работят в екип. Игрите, които изискват сътрудничество например, помагат за развитието на комуникационни умения и умения за разрешаване на конфликти. Играта стимулира мисленето и решаването на проблеми. Чрез игри, които изискват логика и стратегия, децата развиват критично мислене и креативност. Игри, които включват движение, помагат за развитието на моторните умения и координация. Те също така насърчават активния начин на живот и физическото здраве. Чрез играта децата учат как да разпознават и управляват емоциите си. Игрите, които включват ролеви ситуации, позволяват на

децата да експериментират с различни емоции и да развият емпатия. Учителите могат да организират класната стая така, че да предлага различни зони за игра – кът за строителство, ролеви игра, художествени дейности и др. Това дава възможност на децата да избират играта, която ги интересува, и да учат по свой собствен начин. Учителите могат да интегрират образователни игри, които съответстват на учебните теми. Например математически игри, които включват броене и измерване, или игри за четене, които насърчават усвояването на нови думи. Учителите могат да организират събития, на които родителите да участват в игри с децата. Това не само укрепва връзките между семействата, но и показва на родителите как играта е важна за обучението.

Ролевите игри са един от най-ефективните методи за развитие на социални умения. В тях децата приемат различни роли, което им позволява да се поставят на мястото на другите. Например когато играят ролеви игри, свързани с професии (като лекар, учител или магазинер), те учат важни концепции за сътрудничество, емпатия и комуникация. Тези игри не само развиват социалните умения, но и насърчават творческото мислене и проблемното решаване.

Художествените **проекти**, като рисуване, моделиране и изработка на колажи, също играят важна роля в развитието на ключови умения. Те стимулират креативността и въображението на децата, като същевременно развиват фината моторика и координацията. Учителите могат да организират проекти, свързани с определени теми, което може да помогне на децата да научат нови понятия и да развият критично мислене, като например анализират и оценяват собствените си творби и тези на съучениците си. Ролята на детския учител не се ограничава само до класната стая. Учителите могат да включват родителите в интерактивни дейности, като организират семинари или работилници, където родителите и децата могат да работят заедно по проекти.

Чрез интерактивни и творчески дейности, като ролеви игри и художествени проекти, учителите могат да създадат среда, в която децата да учат, растат и се развиват. Тези методи не само улесняват обучението, но и подготвят децата за бъдещето, като им осигуряват необходимите умения за успешна социална интеграция и професионален живот.

Проектно-базираното учене е метод, който позволява на децата да учат активно чрез участие в реални проекти, свързани с теми от

техния интерес. Този подход е особено полезен в контекста на формирането на ключови умения у децата от предучилищна възраст. В следващите редове ще разгледаме как проектното учене може да насърчи изследователския дух и работата в екип, особено в контекста на ролята на детския учител. Проектното учене предоставя възможности за децата да задават въпроси и да търсят отговори. Когато работят по проект, те са мотивирани да изследват темата по-дълбоко, което развива техния изследователски дух. Децата не само че учат теоретично, но и прилагат знанията си на практика. Например, ако проектът е свързан с природата, децата могат да изследват местната флора и фауна, което увеличава тяхната ангажираност и желание да научат повече. Чрез анализиране на информация и решаване на проблеми, децата учат как да мислят критично. Проектното учене ги насърчава да оценяват различни източници на информация и да правят собствени заключения. Проектното учене изисква работа в групи, което учи децата на умения за сътрудничество. Те учат как да слушат мнението на другите, да споделят идеи и да работят заедно за постигане на обща цел. В процеса на работа по проект, децата могат да поемат различни роли (лидер, изследовател и др.), което им дава възможност да развиват умения за лидерство и отговорност. Работа в екип насърчава децата да изграждат социални умения, като комуникация, разрешаване на конфликти и емпатия. Детският учител играе ключова роля в проектното учене. Те не само че задават основната тема и рамките на проекта, но също така мотивират децата и ги насочват в процеса на изследване. Учителят трябва да създаде подкрепяща среда, в която децата се чувстват свободни да изразяват своите идеи и да правят грешки. Освен това, учителят може да осигури ресурси и инструменти, които да улеснят изследователския процес и работата в екип.

В съвременния свят *социалните умения* играят ключова роля в личностното и професионално развитие на индивидите. Особено важно е развитието на тези умения в ранна възраст, когато децата започват да взаимодействат с връстниците си и да се учат как да функционират в социални групи. В този контекст ролята на детския учител е от съществено значение за насърчаването и развитието на социалните умения у децата от предучилищна възраст. Социалните умения включват набор от способности, които позволяват на индивидите да взаимодействат ефективно и хармонично с другите. Те включват:

- **Комуникация** – умението да изразяваме мисли и чувства, както и да слушаме и разбираме другите.
- **Сътрудничество** – способността да работим в екип, да споделяме идеи и да взимаме решения заедно.
- **Разрешаване на конфликти** – умението да се справяме с различията и да намираме компромиси.
- **Емпатия** – способността да разбираме и чувстваме емоциите на другите.

Развитието на тези умения е от съществено значение не само за бъдещите социални взаимодействия, но и за изграждането на успешни отношения в училище и в живота. Детските учители играят важна роля в процеса на развитие на социалните умения у децата. Те могат да насърчават социалните взаимодействия и да създават подходяща среда, в която децата да учат чрез опит. Някои от начините, по които учителите могат да подпомогнат развитието на социалните умения, включват:

- Организиране на игри и проекти, които изискват работа в екип. Чрез тези дейности децата учат да комуникират, да слушат и да работят заедно за постигане на обща цел;

- Учителите могат да демонстрират социални умения, като например как да се изразяват уважително, как да решават конфликти и как да проявяват емпатия. Децата често учат чрез наблюдение и подражание;

- Важно е учителите да създадат подкрепяща и безопасна среда, в която децата да се чувстват комфортно да изразяват себе си и да взаимодействат помежду си. Това включва даване на положителна обратна връзка и насърчаване на взаимодействия между децата;

- Учителите могат да включат дейности, които показват значението на различията между хората и как тези различия могат да бъдат предимство в груповата работа. Това помага на децата да развият уважение и разбирателство към другите.

Примери от практиката:

Детските учители играят съществена роля в развитието на ключови умения у децата от предучилищна възраст. Чрез иновативни подходи и практически дейности те насърчават както социални, така и когнитивни умения. Ето някои конкретни примери от реални ситуации от нашата институция – ДГ „Сребърно звънче“, с. Страцин, общ. Поморие, обл. Бургас.

1. Летни посещения в зоопарка и културни места

Чрез посещения на зоологически градини и културни места, учителите създават интерактивна и ангажираща среда за децата, която да способства за формиране на ключови умения, като социални взаимодействия, критическо мислене и емоционална интелигентност. Организирането на посещения в зоологически градини и културни заведения, където децата участват в образователни програми, занимания и игри.

1. Снимков материал от посещение на зоологическа градина

2. Игрови работилници с фокус върху STEM

Игровите работилници с акцент върху STEM (наука, технологии, инженерство и математика) в нашата детска градина играят ключова

роля в развитието на децата от предучилищна възраст, предлагайки им възможност да се запознаят с основни концепции и да развият важни умения. Чрез поставените задачи, които изискват анализ и решение на проблеми, децата се учат как да разглеждат различни подходи и да оценяват резултатите от своите действия. Игри, които изискват планиране и стратегическо мислене са много полезни. Стимулирането на въображението може да се постигне чрез проекти, в които децата създават собствени конструкции или решения на проблеми. Използването на строителни блокчета или рециклирани материали за изграждане на модели насърчава творческото мислене. Чрез експерименти и игри, децата се запознават с основни научни принципи, като например законите на физиката или основите на математиката по начин, който е забавен и запомнящ се. Ранното запознаване със STEM теми насърчава децата да развиват интерес към науката и технологиите, което д ги подготвя за бъдещи учебни и професионални възможности в тези области. Първо, учителят осигурява безопасна и подкрепяща атмосфера, в която децата да могат да експериментират без страх от неуспех. Това може да включва използване на цветни материали и интерактивни инструменти. Вместо да предоставя директни решения, учителят задава въпроси, които предизвикват децата да размислят и да разработват свои собствени идеи. Учителите включват STEM дейности в ежедневните занимания, като например приготвяне на храна (математика и екология) или строеж на конструкции от играчки (инженерство). Чрез ангажиране на родителите и предоставяне на ресурси за STEM дейности у дома учителят разширява влиянието на тези уроци и насърчава продължаващото учене извън класната стая. Игровите работилници с акцент върху STEM не само развиват важни умения у децата, но и подготвят основата за тяхното бъдеще, позволявайки им да станат иноватори и решители на проблеми. С правилното ръководство и ангажимент, детските учители в нашата детска градина играят решаваща роля в това развитие.

2. Снимков материал от игрови работилници с фокус върху STEM

3. Преживявания в природата

Учителите в нашата детска градина организират летни екскурзии до близки природни забележителности. По време на тези излети, децата изучават природата, наблюдават животни и растения, и участват в различни игри на открито. Тези дейности не само развиват физическата им активност, но също така насърчават наблюдателността и чувството за отговорност към околната среда. Децата учат за важността на опазването на природата и работят в екип, за да реализират различни дейности, като събиране на отпадъци или засаждане на дървета.

3. Снимков материал от преживявания на децата в природата

В друга ситуация, детските учител организират проект, свързан с помощ на местната общност, като например събиране на храни или играчки за деца в нужда. Чрез този проект децата развиват емпатия и разбират важността на социалната отговорност. Те учат как действията им могат да имат положително въздействие върху другите, което е важно умение за тяхното бъдеще.

Чрез разнообразни летни дейности, детските учители успешно развиват ключови умения у децата от предучилищна възраст. Те не само учат децата на нови знания, но и ги подготвят за предизвикателствата на живота, като им помагат да станат уверени и отговорни индивиди.

Ролята на детския учител е не само да предава информация, но и да вдъхновява и мотивира децата в техния личен и социален растеж.

Детските учители играят ключова роля в развитието на децата от предучилищна възраст, като формират основите на тяхното образование и социализация. Те не само предават знания, но и помагат на децата да развият ключови умения, необходими за успешното им бъдеще. Въпреки важността на тази роля, много учители се сблъскват с недостатъчни ресурси и подкрепа, което може да окаже негативно влияние върху тяхната работа и върху развитието на децата. Недостатъчните ресурси, включително материали, учебни пособия и технологични средства, могат значително да затруднят работата на детските учители. Например липсата на образователни играчки, книги и интерактивни ресурси ограничава възможностите за креативно и иновационно обучение. Учителите, които не разполагат с адекватни материали, може да бъдат принудени да прибягват до по-традиционни и по-малко ангажиращи методи на обучение, което може да доведе до намаляване на мотивацията и интереса на децата. Допълнително, недостатъчната финансова подкрепа за предучилищните заведения може да ограничи възможностите за професионално развитие на учителите. Без достъп до курсове и обучения учителите не могат да се актуализират с нови методи и техники на преподаване, което пряко влияе на качеството на образованието, което предлагат. Липсата на обратна връзка и сътрудничество с родителите може да затрудни процеса на обучение и развитие на децата.

В доклада разгледахме важността на ролята на детския учител в процеса на формиране на ключови умения у децата от предучилищна възраст. Подчертахме значението на иновационните методи на обучение, които насърчават креативността, критичното мислене и социалните умения. Обсъдихме и как взаимодействието с учителя влияе на емоционалното и социалното развитие на децата, което е от основно значение за техните бъдещи успех. Учителите в предучилищна възраст играят ключова роля в развитието на децата, тъй като те са не само обучители, но и модели на поведение. Чрез своето въздействие, учителите могат да насърчават любопитството и желанието за учене, които ще се отразят на бъдещите академични и социални успехи на децата. Техният ангажимент и подкрепа в ранна възраст създават

основите за успешна интеграция в обществото и за развитие на умения, които ще бъдат от полза през целия живот.

За да се подобри работата на детските учители и да се увеличи ефективността на тяхната роля, предлагаме следните конкретни мерки:

✓ Учителите трябва да имат достъп до редовни обучения и семинари, които да ги запознават с нови методи на обучение и иновации в областта на образованието.

✓ Осигуряване на достатъчно ресурси и подкрепа от страна на образователните институции, включително менторски програми, които да насърчават обмена на опит между учителите.

✓ Подпомагане на сътрудничеството между детските учители, родители и специалисти, за да се създаде цялостна подкрепа за развитието на децата.

✓ Внедряване на системи за оценка на уменията и напредъка на децата, които да позволят на учителите да адаптират подходите си към индивидуалните нужди на децата.

Чрез тези мерки можем да сме сигурни, че детските учители ще продължат да играят важна роля в развитието на нашите деца и ще допринасят за изграждането на по-добро бъдеще за тях.

Библиография:

1. Голман, Даниел. (2002) Емоционална интелигентност. София: Изток-Запад.

2. Сигел, Даниел и Тина Пейн Брайсън .(2011) Целият мозък на детето. Издателска къща Хермес.

3. NAEYC (2020) Developmentally Appropriate Practice in Early Childhood Programs.

4. The National Association for the Education of Young Children (NAEYC) (2016) The Whole-Brain Child.

5. William H. Schmidt и Joseph A. Wiggins (2014) Project-Based Learning: Differentiating Instruction for the 21st Century".

6. The Power of Play: A Pediatric Role in Enhancing Development in Young Children. (2018) Pediatrics.

Ранно детско развитие – традиции и иновации в Детска градина „Нарцис“

Пепа М. Добрева
директор на Детска градина “Нарцис”, гр. Силистра

Early childhood development – traditions and innovations at the Kindergarten Narciss

Pepa M. Dobreva
head mistress in Kindergarten “Narciss”, Silistra

Abstract: *The report shares the experience of the Kindergarten "Narcis" in Silistra, in one of the most important stages in education (early childhood development. Practices are described through which the challenge of searching, discovering, introducing and implementing innovations that lead to quality education is met. Various local, national and international project activities are presented that provide added value to the educational process.*

Keywords: *project activities, educational process, early childhood development*

Ранното детско развитие представлява съвкупност от физически, когнитивни, социални и емоционални процеси, които започват още от момента на раждането и играят важна роля в изграждането на личността и бъдещите успехи на детето. Семейството е първата възпитателна среда за детето и оказва най-силно влияние върху цялостното му развитие.

Детската градина е първото организирано място, извън семейството, където детето започва да изгражда умения за самостоятелност, социализация и учене. В ДГ „Нарцис“ са осигурени условия за ранно детско развитие, чрез изградената позитивна, подкрепяща, безопасна, интерактивна, образователна среда за децата, която периодично се обновява и обогатява с оглед тяхното развитие чрез игра, групови дейности и креативни занимания. В детското заведение се отглеждат, възпитават и обучават 140 деца, разпределени в една яслена и четири градински групи. Стратегическата ни цел е да превърнем детската градина в устойчива образователна институция – функционална и достъпна, която приобщава и дава равен шанс за всяко

дете да се развива, независимо от неговата култура, социално и здравословно състояние, като прилагаме иновативни практики и създаваме условия за възпитаване на осъзнати европейски граждани.

В периода на адаптация на децата и в подкрепа на техните права за качествени преживявания е необходимо да се създаде механизъм за сътрудничество по посока триадата „учител-дете-родител“. За целта апробирахме и приложихме иновативната педагогическа практика „Утринна приказка“ в първа възрастова група, която е адаптационен психолого-педагогически и методически практико-приложен модел за съвместна работа на учители и представители на семейната общност в периода на постъпване на децата в детската градина. Четенето е начин за обогатяване на пасивния и активния речник на едно дете. Освен чисто практическите ползи от четенето, като обогатяване на речника, има и емоционални такива. Този модел е допълнителна възможност за взаимодействие между детската градина и семействата за разгръщане на пълния потенциал на децата. През годините адаптирахме и прилагахме модела на ПП „Утринна приказка“ във всички възрастови групи на ДГ „Нарцис“ и формирахме допълнителни компетентности – развихме визуалната компетентност, нравствено-естетически качества на детската личност, развихме ценностната система, насърчихме детското любопитство, възпитахме траен интерес към книгите и четенето на художествени произведения, които имат водеща роля в ранното детско развитието на децата. Прилагането на ПП „Утринна приказка“ даде възможност на учителя да изгради активна, подкрепяща, инициативна, чрез нови типове сътрудничество, семейна общност.

Провокирани от резултатите от антропометричните измервания и проследяването на физическата дееспособност, анализирахме и достигнахме до извода, че дългият престой у дома и използването на електронни устройства са допринесли за хипокинезия (обездвижване), промяна на хранителните навици и увеличаване на наднорменото тегло при 25-30% от децата. Притеснени за бъдещето на нашите подрастващи, увеличихме престоя на децата на открито, като изнесохме част от дневния режим в двора, обособихме „Класна стая“ на открито, обновихме зоните на открито със сертифицирани уреди за игра и развлечения, организирахме групи по лечебна физкултура, променихме менюто в детската градина, но резултатите в края на учебната година не ни удовлетвориха. При осъществяване на обмен на добри педагогически

практики в различни европейски страни по програма Еразъм+, ние проучихме опита на партньори и установихме, че е необходима промяна в подхода ни. Използвайки наличната среда и придобитите по НП „Хубаво е в детската градина“ сертифицирани детски уреди за спорт, приложихме иновативен модел за активен, здравословен и екологосъобразен начин на живот на децата в ДГ „Нарцис“. Това спомогна в развитието на моторика, координация, баланс, сила и гъвкавост. Редовните двигателни активности допринесоха за подобряване на цялостното здраве и физическо благополучие на децата. Привлякохме външен специалист с нужната квалификация, който 2 пъти седмично работи целево с деца от всички възрастови групи. Той проведе обучителен курс и с педагогическите специалисти. Разработихме учебна програма за прилагане на иновативния модел за активен и здравословен екологосъобразен начин на живот на децата от ДГ „Нарцис“ като част от нашата авторска програмна система. Променихме тематичното разпределение, като увеличихме броя от 3 на 4 в основните форми за педагогическо взаимодействие по основно направление “Физическа култура” във всички възрастови групи. Постигнахме: подобрена двигателната активност, повишени показатели на физическата дееспособност, подобрена устойчивост на детския организъм към влиянията на външната среда, с 15% по-малко деца с наднормено тегло, здрави и щастливи деца, които с удоволствие посещават ДГ, създаден бе траен интерес към спорта и здравословния начин на живот.

За подобряване на физическите, емоционалните, когнитивните и социалните нужди на всяко дете в ранните му години използваме метода на музикотерапията всеки ден във всяка една педагогическа ситуация. В ДГ „Нарцис“ провеждаме педагогически дейности, които не са дейност на детската градина – народни танци, балет и използване на музикални инструменти – цигулка, пиано, барабани. Така развиваме връзка на доверие и взаимност, която е важна за по-нататъшното детско развитие. За специалните деца са закупени и специални слушалки с музикално-двигателна програма за мозъка и тялото, които действат утешаващо на децата със СОП. Използвайки терапевтично музиката като емоция, обогатяваме и емоционалната интелигентност на децата от ранна детска възраст.

Напредъкът на технологиите в световен план промени начина, по който децата учат, свързват се с другите и взаимодействат помежду си всеки ден, което налага да се обърнем към съвременните образователни технологии и прилагането на иновативни практики в образователния процес. След направено проучване, взехме решение за прилагане в практиката на ДГ „Нарцис“ на иновативните образователни решения на STEM подхода – LEGO Education по НП „Хубаво е в детската градина“. Това е една нова възможност непрестанно да провокираме и насърчаваме детската любознателност и интерес към откривателство, критично мислене, креативност. Чрез прилагане на подходите „учене чрез правене“, „учене чрез игра“ и преживяване, децата от най-ранна възраст развиват логическо, абстрактно, аналитично мислене. Работата с LEGO® Education ни предостави възможност за повишаване квалификацията на учителите – овладяване на ключови умения за въвеждане на игровия елемент в детската градина, за създаване и поддържане на интереса у децата към образователния процес, за обвързване на ученето с различни аспекти на заобикалящия ни свят, подпомагане в разработването на проекти, занимания и ситуации. Създадохме траен интерес у децата за откриване, изследване, създаване, който спомага за развитието на ключови социални и емоционални умения, започвайки от яслена до подготвителна група. Съвместно с РУО Силистра представихме практика за колеги от областта.

Ние първи в област Силистра приложихме модела на приобщаване, като създадохме Екип за подкрепа за личностно развитие. Общата подкрепа в детската градина се осъществява чрез дейности, насочени към всички деца, с цел да се подобри тяхното развитие и включване в цялостния възпитателно-образователен процес. Педагозите наблюдават нуждите и способностите на всяко дете, прилагат индивидуалния подход и насърчават развитието на силните му страни. **Ранното оценяване** идентифицира затруднения или проблеми и спомага за тяхното преодоляване и оказване навременна подкрепа. Чрез организираните **обучителни и развиващи дейности**, специалистите развиват когнитивните, социалните и емоционалните умения на децата. **Включване на семейството** – родителите се включват активно в процеса чрез обсъждане и подкрепа, за да се осигури по-цялостна грижа. **Мултидисциплинарен екип** – психолози, логопед и ресурсен учител заедно предоставят професионална подкрепа в различни аспекти от

развитието на децата. Специалистите ни ежедневно работят за осигуряване на подкрепа за цялостното развитие и благосъстояние на децата.

В стремежа си да сме в крак с новите изисквания, желанието ни за промяна, за по-добро качество на образователния процес, потърсихме възможности за обмяна на опит и повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти. Чрез проекти по програма “Еразъм+” учителите усъвършенстват своите ключови компетентности – прилагане на гъвкави модели на обучение, предоставящи висококачествено образование в ранно детство и целенасочена подкрепа. Повишават качеството на работата си, като прилагат нови дейности, свързани с привличане, задържане на децата и превенция на ранното детско напускане на образователната система. За децата това е нов път за запознаване със света, нова възможност за учене по интерактивен, съвременен път за насърчаване и стимулиране на интереса им към ученето.

Важно е да отбележим сътрудничеството между педагозите, родителите и социалните институции за предоставяне на необходимата подкрепа.

ДГ „Нарцис“ успешно съчетава устойчивите традиции на българското детско възпитание с иновативни подходи, които отговарят на съвременните нужди на децата и семействата. Чрез активното използване на нови технологии, игрови методи и индивидуален подход детската градина не само подпомага развитието на социални и когнитивни умения, но и създава безопасна и вдъхновяваща среда за обучение. Важно е да продължим да адаптираме и развиваме педагогическите практики, като се фокусираме върху цялостното състояние на децата и тяхното творчество. Инвестицията в ранното детско развитие е ключова за формирането на бъдещи здрави и успешни личности.

Детският учител и проявленията му като жертва, агресор или насилник в отношенческата система учител-дете-родител

Мария Желязкова
Детска градина „Смехорани“, гр.Шумен

The children's teacher and his manifestations as a victim, aggressor or bully in the teacher-child-parent relationship system

Maria Zhelyazkova
Kindergarten "Smehorani", Shumen

e-mail: mar4eto_hristova@abv.bg

Abstract: *The relationships between teachers, children, and parents are essential for the child's development and the effectiveness of the educational process. In this context, the role of the teacher can be viewed through different prisms, including as a victim, aggressor, or bully. One approach to analyzing these relationships is the Karpman Triangle model. These roles can dynamically shift between participants in a given situation and often lead to destructive interactions that distort communication and deepen conflict. Understanding the roles in the teacher-child-kindergarten triangle is essential for creating a healthy learning environment. Чрез осъзнаване и избягване на деструктивни роли, всички участници могат да допринесат за положителното развитие на детето.*

Keywords: *child, parent, teacher, victim, abuser*

Днес ние всички живеем и функционираме в различни системи на взаимоотношения. Детската градина е система, училището е система, семейството е система, като всяка има своите особености, правила, по които работи, изисквания от участниците. Една такава система се явяват взаимоотношенията учител-дете-родител.

Взаимоотношенията между учителите, децата и родителите са от съществено значение за развитието на детето и ефективността на образователния и възпитателния процес и изобщо израстването на

детето като личност. В рамките този контекст ролята, участието на учителя може да бъде разглеждана през различни призми, от различни позиции, включително като жертва, агресор или насилник. Да разберем тези динамично променящи се роли е ключово за създаването на здравословна и подкрепяща среда. Важно е за пълноценното общуване между всички участници в системата учител-дете-родител.

Един от подходите за анализ на тези взаимотношения е моделът на Триъгълника на Карпман, известен още като „драматичен триъгълник“ или „триъгълникът на жертвата“, предложен от психолога Стивън Карпман през 1968г. Моделът описва динамиката на взаимоотношенията, в които хората приемат различни роли:

- Жертва – чувства се безпомощна и преследвана;
- Преследвач (агресор) – обвинява и критикува другите;
- Спасител – стреми се да помогне на „жертвата“, дори когато помощта не е поискана.

Тези роли могат да се сменят динамично между участниците в дадена ситуация и често водят до деструктивни взаимодейсвия, които изкривяват комуникацията и задълбочават конфликта.

Ролите на учителя в триъгълника:

1. Учителят като жертва:

➢ може да се почувства безпомощен пред агресивното поведение от страна на децата/дете или натиск от родители. Например когато родителите критикуват методите на преподаване, когато проявяват неуважение, учителят може да възприеме ролята на жертва;

➢ учителят е претоварен с работа, има много деца в групата, не получава достатъчно ресурси, за да извърши ефективно работата си. Това води до стрес и емоционално изтощение, което в крайна сметка го поставя в ролята на „жертва“.

2. Учителят като агресор:

➢ в някои случаи учителят може да приеме авторитарен подход, налагайки строги правила и наказания. Това може да се възприеме като агресивно поведение, особено ако липсва емпатия и разбиране към децата;

➢ поставя децата в трудна позиция, като постоянно ги критикува или създава атмосфера на несигурност и тревожност;

➢ несправедливо отношение към дете, като отказва да му даде шанс да се изрази или да участва в дейности на групата, което води до чувството на безпомощност и страдание;

➢ учителят може да стане агресор и когато се опитва всячески да помогне на семейство или дете, но отсрещната страна не е готова за това, не е узряла – непоисканата помощ е насилие над „спасяваните“.

3. Учителят като спасител:

➢ учителят може да се опита да „спаси“ детето от проблеми, като поема прекомерна отговорност за неговите успехи и неуспехи. Това може да доведе до зависимост и липса на самостоятелност у детето;

➢ надценяване на собствената си роля и натоварване с прекалено много отговорности, които могат да бъдат споделени с родител, колеги, ръководство.

Според статията на Илиана Кираджиева, публикувана в списание „Риторика и комуникация“, стилът на общуване на учителя оказва значително влияние върху мотивацията и развитието на детето. Авторитарният стил може да доведе до подтискане на инициативността у детето, докато демократичният стил насърчава активното им участие и развитие.

Франсоаз Долто, известен френски психоаналитик, подчертава значението на уважението на личността на детето и необходимостта от автентична комуникация между възрастните и децата. Тя вярва, че децата трябва да бъдат изслушвани и разбирани, което е в съответствие с демократичния стил на преподаване.

За да се избегне попадането в деструктивни роли, възможните решения са:

- Професионално развитие: учителите трябва да получават обучение по емоционална интелигентност и управление на конфликти.
- Партньорство с родителите: създаване на открита и честна комуникация между учители и родители за съвместна подкрепа на детето.
- Подкрепа от специалисти: включване на психолози за посредничество и подкрепа в сложни ситуации.

Примери от практиката:

1. Детето Х постъпва в първа група. Учителите в групата сигнализират майката, че детето се адаптира по-трудно. Налице са

поведенчески проблеми – викане, търкаляне по пода, умишлено неспазване на правилата в групата. На детето е дадено време за адаптация. След няколко месеца отново е потърсено съдействие от майката, като е предложено детето и семейството да посетят психологичен кабинет за консултация. Резултатът: ръководството на институцията предупреждава учителите за преминаване на правомощията си, родителят е обиден и агресивен към учителите като казва, че няма проблем, детето е в безтегловност и с нерешен проблем. Комуникацията във взаимоотношенията е нарушена. Кой каква роля заема тук? Учителят влиза в ролята на спасител – иска да помогне на детето/семейството. Родителите са агресор, като отричат проблема и не желаят помощ. Жертвата е детето, като неговият проблем си остава. По-горе обаче уточних, че ролите са динамични и се променят в процеса на общуване. Тук учителят може да се разгледа и като агресор, а родителят като жертва, защото родителят не разбира, не признава проблема, а учителят оказва натиск над него. В същото време учителят преминава и в ролята на жертва, защото е нахокан, смъмрен, сгълчан, че си е свършил работата и е идентифицирал проблем.

2. Втори случай от практиката. Случва се така, че гардеробчетата за преобличане на няколко буйни, емоционални, експанзивни деца са едно до друго. Госпожата решава да премести едно от децата, за да се избегнат словесни и физически конфликти. Резултатът: още на следващия ден родителят на преместеното дете предявява претенции защо е преместено гардеробчето на детето, че учителката има специално отношение към него. Отношението към учителката е арогантно и агресивно. Кой в каква роля е в конфликта? Учителят е жертва, защото си е свършил работата. Родителят влиза в ролята на агресор, не разбирайки ситуацията, предявявайки претенции и обвинява учителите. Тук може да се разгледа детето като агресор над родителя, защото е добре изманипулиран. И родителят като жертва от поведението на детето.

3. Следващ случай от практиката. Прието дете в първа група, посещаващо детска градина изключително рядко. Причините са, че боледува често, като следва продължителен период на възстановяване. Уточнявам, че детето е единствено в семейството, трудно заченато, дълго чакано. Изключително обгрижвано и протектирано от майката. Както днес наричат такива майки – майки хеликоптери. Така минават

почти две учебни години. В един момент учителите опитват да обяснят на майката, че е добре за детето да се социализира с останалите деца, защото няма опит в общуването, че има проблем с концентрацията по време на ситуациите. Резултатът: след няколко месеца детето е преместено в друга детска градина. Това много напомня на заравянето на главата в пясъка. Или като замажа тортата с вкусен крем, то пълнежът си остава все така горчив, т.е. като сменим мястото и се правим, че няма проблем, той не се решава. Кой в каква роля е в този случай? Тук отново можем да разгледаме учителя като спасител, защото се опитва да помогне. Влиза обаче и в ролята и на агресор, защото оказва натиск и помощта не е желана. Също е и жертва, защото полага усилия, разпознава проблема, но е и обвиняван за това. Родителят е в ролята на агресор – обвинява, преследва, критикува работата на учителя. Жертва е детето.

Държа да подчертая, че това не са единични случаи. Мога да дам десетки примери. Те се случват ежедневно в нашата работа. Тук изкуството е да ги разпознаем, да ги назовем. И отново казвам, че това е динамика. Тези роли са променливи в рамките на конфликта. Но като извод от трите случая мога да обобщя, че константната жертва в отношенията дете-родител-учител почти винаги е детето.

Разбирането на ролите в триъгълника учител-дете-детска градина е от съществено значение за създаване на здравословна учебна среда. Чрез осъзнаване и избягване на деструктивни роли, всички участници могат да допринесат за положителното развитие на детето.

Библиография:

- Долто, Ф. (1984). На страна от комплексите. Париж: Seuil.
- Кираджиева, И. (2017). Взаимоотношенията учител-ученик като важен мотивационен фактор в образователния процес. Реторика и комуникация, брой 26.
- Роджърс, К. (1961). За да станеш личност. Бостън

- Dolto, F. (1984). Away from Complexes. Paris: Seuil.
- Kiradzhieva, I. (2017). Teacher-student relationships as an important motivational factor in the educational process. Rhetoric and Communication, issue 26.
- Rogers, K. (1961). To become a person. Boston

Аз – детето – ученикът – учителят

Ивалина Жечева
Детска градина „Братя Грим“, гр. Шумен

I – the child – student – teacher

Ivalina Zhecheva
Kindergarten „Bratya Grimm”, Shumen

e-mail: ivka_molifka93@abv.bg

Abstract: *Man goes through many stages in his life. Education is a fundamental factor in the development of personality and society. There are three main figures who stand at the center of this process, namely the child-student-teacher. This is exactly what the educators of the "Brothers Grimm" kindergarten are focused on, the child should come to his own conclusions, have the right to choose, try and get to know the world around him.*

Keywords: *teacher, projects, STEAM, kindergarten, art, technology.*

Човекът преминава през много етапи в своя живот, но детството и годините в училище са сред най-важните. Това е времето, когато се изгражда нашата личност, когато се формират нашите ценности и мечти. В този процес до нас стоят не само родителите, но и учителите – хората, които ни въвеждат в света на знанието и ни помагат да открием кои сме (2).

Образованието е основен фактор за развитие на личността и обществото. Три са основните фигури, които стоят в центъра на този процес, а именно детето – ученикът – учителят. Всяко дете носи в себе си потенциал за развитие, който се оформя и насочва в училищна среда. Ученикът преминава през различни етапи на учене, усъвършенстване и изграждане на ценностна система. Учителят, от своя страна, играе ключова роля в този процес, защото той не само предава знания, но и изгражда характера, ценностите и критическото мислене на учениците. Той е този, който вдъхновява, насочва и подкрепя детето в процеса на неговото израстване – от детската градина до училището. Учителят не е

само носител на информация, а и възпитател и ментор. Именно поради това ролята на учителя заслужава специално внимание – неговото присъствие в живота на детето и ученика оставя трайна следа, която често определя пътя им в живота.

Връзката между трите основни участници дете-ученик-учител в образователния процес е динамична и се променя във времето. Както всички знаем, в ранна детска възраст учителят играе роля, подобна на родителя – той учи децата на основни умения и правила на поведение. Този етап от развитието е изключително важен, тъй като именно тук се изграждат първите социални умения, навици и начални познания за заобикалящия ги свят . Отговорностите на учителя в детската градина са много големи. Да обезпечи сигурна и стимулираща среда за децата, да развива техните социални умения, както и тяхната емоционална стабилност. Един учител може да промени съдбата на дете, да запали искра, да покаже правилния път. Уважението между учител и дете е основата за истинското образование (3). Както пише Елбърт Хъбард, "учител е този, който може да направи така, че там, където е имало само една идея, сега да се появят две" (4). Този цитат подчертава, че истинският учител не просто предава знания – той вдъхновява мисленето, разширява мирогледа и стимулира ученето. Точно към това са насочени и педагозите от детска градина „Братя Грим" – гр. Шумен, детето само да стигне до изводите, да има право на избор, да опитва и да опознава заобикалящия го свят.

В днешно време акцентът не е само върху знанията, а и върху уменията – критическо мислене, работа в екип, комуникация. Затова се въвеждат и STEAM проекти и обучения на учители. Абревиатурата STEAM идва от английските думи science, technology, engineering, art and mathematics [наука, технология, инженерство, изкуство и математика} (5). Един от многото проекти на детска градина „Братя Грим" е именно "STEAM, медия и зелено образование" ["STEAM, media and green education"]. Този проект е по програма ЕРАЗЪМ+ по ключова дейност КА122 и включва три курса в Норвегия, Испания и Португалия за учители. Това е проект, който дава възможност за въвеждане на модерни технологии в синхрон с ученето на открито. Първиј курс бе в Норвегия, в детска градина в Консберг. Там всички дейности с децата се провеждаха на открито, без значение какви са метеорологичните условия, дали вали или колко е студено. Децата учиха, играха и се

храниха навън. Дейностите на открито предлагат както физическо развитие, така и умения и способности да взаимодействат с околната среда. На открито децата се чувстват по-освободени да изразят мислите и чувствата си, да задават въпроси, обследвайки заобикалящия ги свят. Вторият курс бе в Испания, а темата беше „STEAM в детската градина с LEGO education". Педагозите, които бяха на този курс са се запознаха с нови приложения за по-добра работа в детската градина, за по-интересен начин на преподаване. Третият курс бе в Португалия – организиране дейностите на учителите онлайн с програмите на Canva и Pixir.com, създаване на говорещи изображения с ChaterPix (6). След всеки курс педагозите, които участваха, показваха пред колегите и децата какво са научили и как това може да се приложи в работния процес.

Още един интересен проект в детска градина „Братя Грим" е „STREAM в детската градина". Тук педагозите работеха съвместно с Шуменския Университет „Епископ Константин Преславски" и детска градина „Космонавт" – гр. Шумен. Проектът отново бе насочен към компетентностите на детските учители (6). STREAM – означава наука, технология, четене, изкуство, инженерство и математика. Бяха представени няколко ситуации на различни теми, които вълнуват децата. Една от темите, която събуди голям интерес у децата от трета възрастова група бе „Въздух". Те имаха за задача да направят различни опити, свързани с темата „Въздух" – да изработят кокошка от гумирана ръкавица, сламка, чаша, тиксо и пера; да направят опашката на пауна, но без ръце, само със сламка и боя; с помощта на интерактивната играчка озобот трябваше да начертаят неговите команди, за да стигне до картинката, която е назовал педагогът. Следващата много интересна и вълнуваща за децата тема бе „Космос". Тук децата от четвърта възрастова група трябваше да си направят галактика в буркан с различни по цвят брокати и пайетени звезди и топчета, също така можеха с помощта на хронбук да огледат отблизо планетата, която ги е впечатлила, на тъч масата бе инсталирана обучителна игра отново по същата тема. Чрез промушване те си направиха съзвездията, с които се бяха запознали. Още една вълнуваща и загадъчна тема бе тази за „Динозаврите". Децата от трета възрастова група бяха въведени в темата, чрез презентация на интерактивната бяла дъска, след това имаха да определят със сини и червени щипки гласен и съгласен звук на

думите: рог, опашка, лава, вулкан и др. Имаха да направят опит и да се докоснат отблизо с това чудо на природата – вулкана и неговото изригване, трябваше да открият заровените в пясъка кости на динозаври и да определят от кой вид са те. Програмираха робот mTiny откривател. Последната ситуация бе с четвърта възрастова група на тема „Пролет“, а за да видят останалите колеги задачите на всяка маса имаше поставени QR кодове. Тук използваха интерактивната играчка Talle Bot, за да видят децата етапите на развити на растенията. С помощта на микроскоп огледаха пъпките на цветето зюмбюл, имаха за задача да си направят пеперуда, а на масата им бяха предоставени всякакви материали, за да стигнат сами до извода от кой материал ще се получи най-красивата пеперуда.

STEAM дейностите предлагат едно по-цялостно и смислено образование, което насърчава децата да бъдат иновативни, адаптивни и отворени към новото. Стават способни да се справят с предизвикателствата на бъдещето, но STEAM образование изисква и добре обучени преподаватели и налични ресурси.

За мен да бъда детски учител е не просто професия, а сбъдната мечта .Още от малка знаех, че искам да работя с деца, да бъда част от техния свят, да ги водя по пътя на порастването. Аз приемам участието в обучения като естествена част от професионалната си роля. Считам, че всяко обучение, независимо от мащаба му, ми помага да преосмисля практиката си, да се запозная с нови методи и да развия гъвкавост в педагогическите ситуации. Според Колева (2018) „учителят, който не се обучава, постепенно губи връзки с нуждите на децата и очакванията на обществото“. Обученията често са и поле за сътрудничество – споделяне на идеи с колеги от други институции, съвместни проекти. Да бъдеш детски учител означава да се учиш непрекъснато – от децата, от колегите и от обученията. Днес с гордост и признателност мога да кажа, че мечтата ми се е сбъднала – и с всяко участие в обучение, с всяко предизвикателство и всяка детска усмивка тя продължава да се развива и живее.

Библиография:

1. Колева, Н. (2018). Професионалното развитие на учителя – реалности и перспективи. В: Педагогика, кн.2, с.12-19.

2. psiholozi.com

3. www.unicef.org
4. roditel.bg
5. www.pedagogika.bg
6. dg-grim.com

Концептуален модел за емоционална устойчивост и емоционална експресивност на учителя

доц. д-р Евгения Иванова
Шуменски университет "Еп. Константин Преславски"

A conceptual model for teacher emotional resilience and emotional expressiveness

Assoc. Prof. Dr. Evgeniya Ivanova
Shumen University "Ep. Konstantin Preslavski"

e-mail: evg.ivanova@abv.bg

Abstract: *This article emphasizes the basic tenets of theatrical art that can help a teacher to maintain harmony between their physical and mental state. Such harmony shall guarantee a better control on emotions; it can also facilitate in mastering the strategies and tactics of a transition in creativity.*

Keywords: *theater, expressiveness, pedagogy*

Изграждането на концептуален модел за професионално развитие на учителя се определя от включването на интегрални личностни характеристики: педагогическа насоченост, педагогическа компетентност и емоционална гъвкавост.

Според Л. М. Митин (Митин, Л. М., 1998), емоционалната гъвкавост е хармонично съчетание на емоционална устойчивост и емоционална експресивност, т.е. умение за сдържане на отрицателните емоции и проявление на положителните.

Емоционалната устойчивост на учителя е свойство на психиката, чрез което учителят успешно осъществява необходимата дейност в сложни емоционални условия. За учителя, който е в постоянен контакт с децата, освен емоционална устойчивост са необходими емоционална деликатност, отзивчивост, мобилност, артистизъм. Именно това са характеристиките, които влизат в понятието „експресивност на учителя".

От момента, в който учителят влиза в клас, започва сложното взаимодействие между него и учениците му. В процеса на това взаимодействие всеки от партньорите в общуването се опитва да отгатне какво се крие в изражението на другия.

Терминът „експресия" идва от латински език и в превод на български означава изразителност, сила на проява на чувствата и преживяванията. С други думи, експресивността означава степен на изразяване на едно или друго чувство, настроение, състояние, отношение и т. под.

В психологията експресивното поведение се разглежда чрез група от средства, които разкриват своеобразието на личността. Към тези средства се отнасят мимиката, жеста, позата, формата на тялото, прическата, дрехите, аксесоарите, стила на речта, почерка и т.н. Основен обект за развитие на експресивността са преди всичко функциите на невербалното поведение.

Мимиката, жеста, позата, походката и интонацията образуват експресивния репертоар на личността, който в една или друга степен се осъзнава от индивида. В своята жизнедеятелност човек използва различни „експресивни маски". Но ако той не е успял успешно да замаскира своите действителни преживявания, те непременно се проявяват в неконтролируем комплекс от движения чрез използване на някакви „експресивни щампи".

В заключение можем да подчертаем, че за емоционална експресивност на учителя говорим тогава, когато изразителността, заложена в движенията, жестовете, походката, мимиката, речта и интонацията, позволява предаването не само на особеностите в характера на учителя, но и на неговото образно мислене, на отношението му към различни социални ценности, към учениците и други хора и, разбира се, на способността му да владее техните преживявания.

В областта на театралното изкуство емоционално-експресивният компонент от поведението на актьора е необходима и ефективна съставна част от неговата игра и от взаимоотношенията му с партньора на сцената. И този компонент би могъл да стане предмет на специален курс за развитие на артистичните способности на учителя, който да включва преди всичко развитието на емоционалната сфера и невербалното поведение. Известно е, че голяма част от информацията за

един човек ние получаваме не чрез неговите думи, а чрез неговите жестове, мимики, интонации, пози, погледи, маниери на слушане. Следователно невербалните аспекти в общуването играят съществена роля в регулиране на взаимоотношенията. Всеизвестно е, че учителите, които имат приятни маниери на поведение, а тук влизат и мимиката, и жеста, и позата, и навиците за общуване, предразполагат хората към себе си. Добрите маниери помагат за по-бързото адаптиране към всякаква обстановка, улесняват комуникационните контакти, повишават възможността за въздействие върху хората. Формирането на лично обаяние се постига в резултат на усилен труд над собственото си поведение и на много преднамерени упражнения в развитието на психопедагогическите качества.

За да контролира изражението на своето лице, учителят преди всичко трябва да се научи да владее своето настроение, активно да използва за целта средствата на театралното изкуство и психотерапията.

Разработването на проблема от психотехнологична гледна точка ще оставим на психолозите. Нашето изследване е насочено преди всичко към театралната педагогика и нейните технологични похвати за развитие на експресивността и по-конкретно, развитието на актьорските способности. Един от основните принципи в театралното изкуство е овладяване на вътрешната техника. Този принцип може да помогне на учителя да изгради в своята работа такова единство от физическо и психическо състояние, което да гарантира по-голяма власт над чувствата. Не е необходимо за тази цел да се създава някаква специална система за упражнения. Защото законите на театъра са едни. Различни могат да бъдат само формите, степента и средствата за тяхното проявление в зависимост от естетическите концепции и целите. Тези закони в най-кондензиран, последователен и понятен вид могат да се открият в системата на К. С. Станиславски (Станиславский, К. С., 1985). Много полезни в работата на учителя могат да бъдат неговите упражнения за „мускулно освобождаване” и магическото „ако”, които граничат с двете упражнения от психотерапията за освобождаване от тежестта и топлината на тялото и с елементите на самовнушение.

Използването на технологиите на театралната педагогика може да бъде от полза за педагогическата психология за осмисляне на отделните проявления на личността, на параметрите на нейното поведение. „Опознайте себе си, своята природа, дисциплинирайте себе

си” – съветвал Станиславски своите актьори, имайки предвид гласа, интонацията, пластиката, жестовете, мимиката, които могат да изразят това, което трябва и които, съответно, е необходимо да се научат добре да разбират. Такива способности сами по себе си не са дадени, те трябва да се развиват. Без постоянни тренировки е невъзможно съхраняването на творческа педагогическа форма. Тези тренировки трябва да станат постоянен спътник на педагогическото майсторство и да навлязат в професионалния живот на учителя във вид на ежедневно загряване.

Педагогическите похвати на театралното изкуство могат да помогнат на учителя да овладее тактиката и стратегията на преминаването в творческо състояние. А това се постига с помощта на специални упражнения. Тези упражнения с успех могат да запълнят вакуума между теорията и практиката.

По думите на Станиславски всеки актьор преди началото на спектакъла се гримира и костюмира така, че максимално на наподоби образа на своя герой. Но актьорът не трябва да забравя главното – „да гримира” и „да костюмира” своята душа, за да пресъздаде „живота на човешкия дух” – ролята, която преживява във всеки спектакъл.

Също като актьора в ролята, учителят трябва да види във въображението си предстоящите действия в урока, да проследи логическия ход на своите разсъждения, необходимите образи и понятия, средства и методи за тяхното проявление, емоционалното състояние, т.е. да създаде необходимите вътрешни условия за ефективен педагогически процес, за необходимата психологическа настройка.

Този процес на овладяване на изкуството за преминаване към творческо състояние може да бъде осъществен на три нива:

- на първото – най-ниското ниво – стои умението за влизане в творческо състояние неволно, непреднамерено;
- на второто ниво стои умението за предизвикване на съзнателно, преднамерено, т.е. изкуствено влизане в творческо състояние;
- третото, най-висшето ниво, създава впечатление за импровизация.

За развитието на комуникативните способности на учителя е полезно да се използва богатият теоретически и практически опит на театралната педагогика по проблемите на общуването.

К. С. Станиславски обръща специално внимание на обстоятелството, че всички живи същества при среща общуват в една и съща логическа последователност. При влизането си в една стая, човек оглежда хората, които се намират в нея, опитва се да отгатне настроението им, избира обект, приближава се към него и се опитва да привлече неговото внимание, пуска в ход невидимите „пипала" на своите очи, за да разбере неговото състояние. В началото само чрез размяна на погледи влиза в общуване с избрания субект. Като се опира точно на тези моменти от общуването, Станиславски формулира отделните стадии на развитие на органическото общуване (Станиславски, К. С., 1976). Осъзнаването от учителя на тези стадии може да разшири собствения му поведенчески репертоар, да внесе в него по-голямо разнообразие и да доведе до ефективно осъществяване на комуникацията с учениците.

В естествени условия това се случва от само себе си, но в ролевата и педагогическата дейност е необходима помощ. Тази помощ Станиславски нарича психотехника, благодарение на която се осъществява подхода от подсъзнателното към съзнателното, докато това се превърне в автоматизъм. А процесът на общуване се изгражда от отделни моменти в логически и последователен ред по законите на нашата природа. В противен случай няма общуване.

Внушителното въздействие в педагогическата практика се осъществява с по-специфични средства. Нужно е старание от страна на учителя за намиране на най-изразителните думи, да се научи да говори много убедително, да се мобилизира вътрешно и да намери онези образни думи, които ще осветят предмета от всички страни. В резултат на това в съзнанието на ученика възникват предадените виждания, които се съединяват от пряката образна връзка с втората сигнална система и включват механизма на мислене. Точно този механизъм се проявява и в процеса на самовнушение.

Способността чувствително да възприема както особеностите на собственото си поведение, така и постъпките на друг човек, свободата и вариантността в общуването могат и трябва да станат за учителя обект на усъвършенстване и развитие.

Училището изисква от учителя на новото време да умее да разкрива и развива способностите на децата. Съвременното образование е невъзможно без творческо мислене. Учителят се сблъсква с все по-

големи трудности – учениците не са подготвени да мислят творчески. За съжаление, не винаги за това са готови и самите педагози.

Но има средство, което е в състояние да разкрепости творческите възможности както на учителя, така и на децата. Това е теорията и практиката на театралната педагогика. Дейността на педагозите граничи с изкуство. Изкуство, което не може да бъде заимствано механично. Когато въпросът се отнася до внедряване на принципите на театралното изкуство в урочната работа, е необходима не само психологическа съпричастност, но и практически опит. А теорията може да изведе от този опит ценните моменти, които сами по себе си представляват положителни образци за заимстване.

Библиография:

1. Митин Л. М. (1998) Психология профессионального развития учителя. Москва.
2. Станиславский К. С. (1985) Работа актера над собой. Москва.
3. Станиславски К. С. (1976) Моят живот в изкуството. София: Наука и изкуство.

Философията на Кнайп – приложение в детската градина

Радосвета Иванова, Искра Стефанова
Детска градина "Светулка", гр. Шумен

Kneipp's Philosophy – Application in Kindergarten

Radosveta Ivanova, Iskra Stefanova
Kindergarten "Svetulka", Shumen

e-mail: svetulka_radosveta.ivanova@abv.bg
e-mail: svetulka_iskra.stefanova@abv.bg

Abstract: *This report explores the integration of Sebastian Kneipp's nature-based philosophy into preschool education, focusing on the adaptation of his five principles – water, movement, nutrition, herbs, and balance – to early childhood needs. It presents good practices from the Baltic region and assesses the potential for applying the Kneipp method in Bulgarian kindergartens. The analysis highlights the positive impact of these principles on children's physical and psychosocial development.*

Keywords: *Sebastian Kneip, Kneipp philosophy, preschool education, Kneipp kindergarten, Erasmus+*

Философията на Себастиан Кнайп (1821–1897) – баварски свещеник и природолечител е основана на пет природосъобразни елемента – вода, движение, хранене, билки и вътрешен баланс. Тя предлага холистичен подход към здравето, който намира все по-широко приложение в предучилищното образование. Настоящият доклад разглежда потенциала за внедряване на тази система в българските детски градини с цел подобряване на физическото, социалното и емоционалното развитие на децата чрез активно взаимодействие с природата и изграждане на здравословни навици от ранна възраст.

Философията на Себастиан Кнайп се основава на пет взаимосвързани стълба, които заедно представляват цялостен подход към поддържане на здравето и благополучието. Тези стълбове са хидротерапия (лечение с вода), фитотерапия (лечение с растения), движение, хранене и баланс (житейски ред).

Водата е най-известният от петте стълба и играе централна роля в терапията на Кнайп. Хидротерапията на Кнайп включва над 100 различни водни процедури , като душове, обвивки, вани, обливания, ходене във вода и ходене по роса. Особено значение се отдава на студената вода заради нейните укрепващи и здравословни ефекти. Водните процедури имат за цел да стимулират тялото, да подобрят кръвообращението, да укрепят имунната система и да повишат общото благосъстояние.

Фитотерапията е друг ключов стълб, който използва лечебната сила на растенията. Кнайп е изучавал над 40 растения заради техните лечебни свойства. Билките могат да се използват под формата на чайове, вани, компреси и за ароматерапия. Примери за такива билки са арника при натъртвания, лайка при възпаления и невен при зарастване на рани. Кнайп е вярвал, че билките помагат за разтварянето на нездравословни вещества, елиминирането им и укрепването на организма.

Движението е съществено за здравето на сърдечно-съдовата система и метаболизма. Кнайп е предпочитал работата и упражненията сред природата пред заседналия начин на живот. Препоръчвал е дейности като плуване, колоездене, туризъм, ходене и дори "стайна гимнастика".

Храненето набляга на разнообразен хранителен режим, богат на растителни храни и с ниско съдържание на животински продукти. Кнайп е препоръчвал диета, богата на пресни и необработени храни, с високо съдържание на зеленчуци, известно количество плодове и малко месо. Той е застъпвал консумацията на прости, непреработени и питателни храни в умерени количества и на редовни интервали.

Балансът (житейският ред) набляга на хармонията между тялото, ума и душата. Кнайп е вярвал, че психическият баланс е от решаващо значение за благосъстоянието и че физическите заболявания могат да произтичат от нервен дисбаланс. Регулираният живот с цел извън работата, разумното хранене и достатъчното количество въздух и движение са важни. Ключово е постигането на баланс между ресурсите и нуждите, като се вземат предвид биологичните, психосоциалните и духовните процеси.

Кнайп има много вдъхновяващи и често цитирани мисли, някои от които са:

- „Природата е най-добрата аптека.“ *(„Die Natur ist die beste Apotheke.“)*
- „Водата може да замести много лекарства, но нито едно лекарство не може да замени водата.“ *(„Wasser ist das beste Heilmittel – kein Medikament kann es ersetzen.“)*

Сертифицираните „Кнайп детски градини“ в страни като Германия, Финландия и Естония прилагат цялостно философията на Себастиан Кнайп чрез интегриране на неговите пет стълба – вода, движение, хранене, билки и баланс – в ежедневната педагогическа практика. Основен акцент се поставя върху закаляващите водни процедури като обливания със студена вода, босо ходене по роса и сетивни игри с вода, които укрепват имунната система. Физическата активност на открито е задължителна, като децата прекарват минимум два часа навън всеки ден, участват в игри без изкуствени повърхности и се включват в грижа за растения. Храненето е насочено към пресни, сезонни и растителни продукти, без преработени храни и захар, като често се включват билкови чайове, мед и домашна храна. Билките, отглеждани в градината, се използват както за сетивно опознаване, така и за приготвяне на чай или компреси. В ясен дневен ритъм се редуват активност и почивка, с време за тишина, музика и приказки, подкрепящи емоционалното развитие и саморегулацията на децата. Този холистичен подход цели не само укрепване на здравето, но и изграждане на устойчиви и природосъобразни навици от най-ранна възраст.

Внедряването на терапията на Кнайп в българските детски градини среща предизвикателства като липса на информираност, скептицизъм, нужда от обучение и ресурси, логистични и правни затруднения. За преодоляването им са необходими информационни кампании, обучение на персонала, сътрудничество с експерти и осигуряване на безопасност. Въпреки това, терапията предлага значими ползи – укрепване на имунитета, изграждане на здравословни навици, емоционално благополучие и връзка с природата, което я прави ценен и достъпен подход за подобряване на здравето в ранна възраст.

Проектът #NOW – ACT NOW, LEARN NOW, SHARE NOW, финансиран по програма „Еразъм+ “на Европейската комисия, ни предостави ценната възможност да свържем съвременните образователни теми като устойчиво развитие и екологично възпитание с природосъобразната философия на Себастиан Кнайп.

Нашият опит и практика:

От 02 декември 2024 г. до 06 декември 2024 г. в Талин, Естония, присъствахме на работно наблюдение (job-shadowing) в детска градина „Арбу“, Талин, Естония на тема: „Обучение на открито, насърчаване на здравословен начин на живот и подобряване на здравето на децата чрез интегриране на 5-те елемента от философията на Кнайп: вода, движение, билки, емоции, здравословна храна“ за обучение на персонала по европейски проект #NOW – ACT NOW, LEARN NOW, SHARE NOW по програма "Еразъм +" на Европейската комисия.

Участието ни в програмата за работно наблюдение по проект #NOW – ACT NOW, LEARN NOW, SHARE NOW, финансиран от програма „Еразъм+“ на Европейската комисия, беше изключително обогатяващо професионално преживяване. Имахме възможността да посетим и наблюдаваме работата в детска градина „ARBU“ в Талин, Естония – място, което впечатлява с отлична организация, ясна образователна визия и отдаден педагогически екип.

По време на престоя си се запознахме подробно с ежедневната дейност в детската градина, както и с начина, по който се прилага философията на Себастиан Кнайп – интегрирана методика, поставяща акцент върху петте основни стълба: вода, движение, здравословно хранене, билки и баланс на духа. Бяхме впечатлени от това как педагогическият екип съчетава принципите на Кнайп с ежедневните занимания на децата, по естествен и ненатрапчив начин. Наблюдавахме дейности на открито, водни практики, йога за деца и приготвяне на билкови напитки – всичко това в подкрепа на цялостното здравословно развитие на децата.

Чрез участието си в проекта разширихме разбирането си за интегрирането на природни елементи в образователния процес – практика, напълно съзвучна с Кнайп подхода. Наблюдавахме добри практики в Естония, които съчетават устойчиви методи с холистичен подход към здравето – водещ принцип в философията на Кнайп. Получихме вдъхновение за прилагане на петте стълба на Кнайп (вода, движение, билки, хранене, баланс) в контекста на предучилищното образование. Изградихме нови професионални връзки и обогатихме своя педагогически опит чрез международно сътрудничество и обмен на практики, свързани с природосъобразното възпитание.

В работата ни като учители в детска градина, започнахме да прилагаме тези принципи с 6-годишни деца, целейки да насърчим у тях здравословни навици и повишим осведомеността им за връзката между човека и природата.

1. Хидротерапия (Лечение с вода)

В работата си с децата въведохме няколко прости водни процедури, адаптирани към тяхната възраст и безопасност:

- Сутрешно измиване със студена вода: Всяка сутрин насърчаваме децата да измиват лицето и ръцете си със студена вода-това помага да се събудят и да се чувстват по-свежи.
- Вани за крака: След разходка навън и след сън организираме обливане на краката им с хладка вода.
- Игри с вода: По време на игрите в занималнята и навън осигуряваме възможности за игра с вода – поливане на цветя, пускане на лодки в малък басейн, което също има терапевтичен ефект.

2. Фитотерапия (Лечение с растения)

Запознаването с лечебните растения е друг важен аспект на нашата работа:

- Сетивни преживявания с билки: Организираме сетивни занимания, където децата могат да помиришат, докоснат и разгледат различни сушени билки. Каним родители в организирани моменти. За наша радост интереса у тях към темата е огромен.
- Приготвяне на билков чай: С помощта на децата приготвяхме чай от лайка или мента, който децата консумираха с удоволствие в студените дни. Обяснявахме им, че тези чайове могат да помогнат при леки неразположения.

3. Движение

- Игри на открито: Осигуряваме много време за игри на открито, където децата могат да бягат, скачат, катерят се и да се движат свободно.
- Боси игри: В безопасна среда насърчаваме децата да играят боси, което спомага за развитието на мускулите на стъпалата и подобрява баланса.
- Изработихме „пътечки“ от природни материали/шишарки, кестени, рошков клечки, жълъди, царевица и др/, по коитодецата с ентусиазъм се движат боси.

• Сутрешна гимнастика: Всяка сутрин при добри атмосферни условия провеждаме кратка сутрешна гимнастика с прости упражнения, насочени към раздвижване на цялото тяло.

4. Здравословно хранене

• *“Firefly”*Разговори за здравословна храна: Провеждаме разговори с децата за важността на плодовете, зеленчуците, пълнозърнестите храни и водата.

• Плодови закуски: Всяки ден осигуряваме „витаминозна пауза “, в която децата консумират различни плодове

• Участие в приготвянето на храна: В някои случаи включваме децата в приготвянето на прости и здравословни закуски, като плодова салата или сандвичи със зеленчуци.

• Наблягане на водата: Насърчаваме децата да пият достатъчно вода през целия ден, като запознаваме с ползите от хидратацията.

5. Баланс (Житейски ред)

• Създаване на рутина: Следваме редовен дневен режим с определено време за игра, хранене, сън и почивка, което създава чувство за сигурност и предвидимост.

• Тихи моменти: Включваме кратки тихи моменти през деня, където децата могат да се отпуснат, да слушат спокойна музика или да разглеждат книжки.

• Развиване на социални умения: Чрез игри и съвместни дейности насърчаваме децата да развиват социални умения, емпатия и уважение към другите.

• Връзка с природата: Редовното прекарваме с децата време на открито. Често изнасяме учебните ситуации на двора на обособени места. Това им помага за спомага за емоционалната стабилност и намаляване на стреса.

Предстояши дейности:

• Ходене боси по роса/трева: В слънчеви сутрини, когато има роса, ще насърчаваме децата да ходят боси по тревата в двора на детската градина. Това е полезно за кръвообращението.

• Създаване на малка билкова градинка: Заедно с децата ще създадем малка градинка, в която ще засадим и отгледаме различни билки като мента, лайка и маточина. Децата ще участват в процеса на засаждане, поливане и наблюдение на растежа на растенията.

• Разходки в природата: предстоят множество планирани кратки разходки в близкия парк или гора, където децата заедно с родители и учители ще могат да наблюдават природата и да се насладят на чистия въздух, да участват в игри и релаксиращи моменти.

По време на практическата си работа забелязваме, че децата проявяват голям интерес към принципите на Кнайп. Те с ентусиазъм участват във водните процедури, се радват се на работата в градинката и удължеият престой навън. В разговорите си споделят, че се чувстват по-енергични и по-добре след водните процедури и игрите на открито. Родителите споделят че децата им се чувстват щастливи и имат огромно желание да посещават детската градина. Вярваме, че ранното запознаване с теорията на Кнайп може да има дългосрочен положителен ефект върху тяхното здраве и отношение към здравословния начин на живот.

Философията на Кнайп предлага ценен, природосъобразен подход към ранното детско развитие. Петте принципа – вода, движение, билки, здравословно хранене и вътрешен баланс – създават холистична основа за изграждане на устойчиво здраве и социални умения. Въвеждането ѝ в българските детски градини е възможно при наличие на подкрепа от институциите и повишена информираност сред педагогическия състав и обществеността.

Прилагането на теорията на Кнайп в работата с 6-годишни деца в детската градина е успешно и обогатяващо преживяване. Интегрирането на петте стълба на учението на Кнайп в ежедневните дейности предоставя на децата възможности за учене чрез преживяване, насърчява тяхното физическо и емоционално благополучие и ги свързва с природата. Този холистичен подход има потенциала да положи основите на здравословен и балансиран начин на живот от ранна възраст.

Участието ни в проекта #NOW – ACT NOW, LEARN NOW, SHARE NOW, финансиран по програма „Еразъм+ “, допринася за професионално ни развитие и подобрява качеството на учебния процес. Придобиваме знания и умения по теми като устойчиво развитие и климатични промени, използват иновативни образователни инструменти като добавена реалност и симулационни игри, и развиват своите дигитални компетенции. Проектът насърчава международното ни сътрудничество и обмен на добри практики, като същевременно

подпомага внедряването на съвременни педагогически подходи. Всичко това води до по-ефективно, ангажиращо и актуално обучение за децата.

Работата като учител по програми на „Еразъм+ “предлага значими професионални и лични ползи. Тя дава възможност за обмен на добри практики, повишаване на квалификацията, развитие на езикови и дигитални умения, както и прилагане на иновативни педагогически подходи. Учителите изграждат международни партньорства, разширяват културния си кръгозор и развиват толерантност. Личното развитие включва повишена мотивация, самоувереност, нови преживявания и усещане за принадлежност към европейската образователна общност.

Библиография:

1. Димитрова, И. (2020). Природосъобразно възпитание в предучилищна възраст. Образование и развитие, бр. 2.
2. Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung (BZgA). (2019). Gesundheitsförderung in der Kindertagesstätte.
3. Eckert Marion, (July 2018)Applied Pediatric Integrative Medicine: What We Can Learn from the Ancient Teachings of Sebastian Kneipp in a Kindergarten Setting
4. Kneipp, S. (1894). My Water Cure. Jos. Kösel’sche Buchhandlung.
5. Müller, A. (2016). Gesund von klein auf – Kneipp in der Kita. Kneipp-Bund e.V.
6. WHO (2020). Guidelines on Physical Activity, Sedentary Behaviour and Sleep for Children under 5 Years of Age.

Стратегията на връвта

Соня Йорданова
Детска градина №23 "Звездица", гр. Добрич

The String Strategy

Sonya Yordanova
Kindergarten No. 23 "Zvezditsa", Dobrich

e-mail:sonya_yo@abv.bg

Abstract: *The report poses the problem of pedagogical practice as an art, how the teacher can exercise authoritative control or impose discipline. But discipline should not be perceived as punishment. Different strategies for disciplining the child are examined..*

Keywords: *pedagogy, discipline, strategies*

До началото на XX век въпросът дали педагогиката е наука или изкуство е бил много остро обсъждан в специализирания печат и в педагогическите среди. Спорът е разрешен чрез твърдо определяне на педагогиката като наука, а на практиката на педагогиката – образованието и обучението – като изкуство, поради творческия характер, който те съдържат (bg.wikipedia.org).

Терминът „педагогика" произлиза от гръцката дума „paedagogos" [пайс – дете, ага – водя], буквално преведено – детеръководство или ръководство за детското развитие (theeducationvision.blogspot).

Според Наредба № 5 от 03.06.2016 г. за предучилищното образование, чл. 21 (1) "педагогическото взаимодействие е процес, насочен към постигането на определен очакван резултат, свързан с цялостното развитие на детето, в който основни участници са учителят и детето". За да бъде този процес спокоен и успешен, е необходимо да се създадат отношения на доверие и взаимно уважение в триадата родител-учител-дете.

Съвременният детски учител често попада в ситуации, за които не е бил подготвен в университета. Все по-често в групите постъпват екранни деца – според класификацията на д-р Стоян Везенков (https://www.facebook.com/CANSVezenkov/?locale=bg_BG) – деца със

специални образователни потребности, незабелязани или недиагностицирани от личните лекари; деца с прояви на агресия не само към връстниците си, а и спрямо персонала; деца с неустойчиво внимание и със забавено речево развитие; деца с неизградени хигиенни навици, с неправилен дневен ритъм, с ограничени хранителни предпочитания.

В такива неидеални условия детският учител трябва да съумее да запази самообладание и да ръководи образователно-възпитателния процес, да се погрижи за комфорта и спокойния престой в детската градина на всички деца. Възможно ли е да се справи? Понякога успява, но понякога си тръгва неудовлетворен от работното място и прави планове за професионална реализация в друга сфера.

Да се върнем към определението за педагогиката:

“Педагогиката е наука, а педагогическата практика – изкуство”(bg.wikipedia.org). За да бъде успешен един детски учиел той има нужда от добра теоретична подготовка и от отлични практически, комплексни, творчески умения в общуването.

Преди да започне осъществяването на планираните дейности за постигането на държавните образователни стандарти по образователните направления на първо място възрастният, стоящ срещу децата, трябва да успее да предизвика интереса им и да овладее детския колектив. С други думи, да осъществи авторитетен контрол или да наложи дисциплина. Някои може би свързват понятието дисциплина с авторитарност, строгост и незчитане на детската личност. Рос Кембъл дава съвети относно дисциплинирането, които са полезни не само за родителите, но и за учителите. Според него “ако има две думи, които обобщават родителските грижи (бел. или учителските в нашия случай), стремящи се да наподобяват Христовите, те са: любезност и твърдост. Любезността включва нежна обич, оптимизъм и стремеж да не се насаждат страх и безпокойство у детето, особено чрез нашия собствен гняв. Твърдостта включва ясни изисквания и последователност. Тя е съобразена с възрастта, способностите и степен на зрялост на детето”(Кембъл, Р.,1994: 94-98).

“Дисциплината не значи наказание”. “...Любовта и дисциплината не могат да бъдат разделени и наказанието е много малка част от дисциплината. За да имаме дисциплинирано дете, първият факт, който трябва да разберем е, че първата и най-важна част от добрата

дисциплина е да накараме детето да се чувства обичано...В областта на възпитанието дисциплината е обучаване на детския ум и характер с цел да му се помогне да стане самообладан, конструктивен член на обществото. Дисциплината включва обучаване чрез всички видове общуване. ...Насочването към добри мисли и действия определено превъзхожда наказанието за лоши постъпки. Дисциплината е безкрайно по-лесна, когато детето се чувства истински обичано" (Кембъл, Р.,1994:96-97).

Кей Кузма представя един изобретателен подход, предпазващ от проблемите при дисциплиниране. Според нея някои от основните принципи на изобретателната дисциплина включват: 1. Прегръдка, целувка и...изобретателното потупване по панталонките.; 2.Стратегията на врвта; 3. Прилагане на принципа на чашата за обич (Кузма, К. 1995:11-22). Според Кей Кузма "децата се раждат с воля, която трябва да бъде моделирана. Те се раждат с различни характери и някои от тях са по-лесни от други. В повечето случаи родителите (възрастните) са причина за непокорното поведение на децата. Кузма илюстрира мисълта си, вземайки за пример една връв, защото децата са като врвта.

"Вземете връв и я поставете изпъната пред себе си. Сега хванете единия край и бутайте врвта напред към противоположния ѝ край. Придвижва ли се в посоката, в която упражнявате натиск? Не, разбира се, че не. Тя се огъва. Но сега опитайте да дръпнете врвта накъдето поискате и тя ще ви последва" (Кузма, К.,1995:15-16). Същността на стратегията на врвта е в това, че не трябва да принуждаваме детето, а да го водим.

Според мен, за да се справи с предизвикателствата в съвременното образование в ролята на детеводител, детският учител трябва да притежава следните меки умения:

1. Комуникативност и емпатия;
2. Добронамереност и искреност;
3. Артистичност и творческо въображение;
4. Гъвкавост и балансираност;
5. Изобретателност и интуитивност.

Ако носи в сърцето си обич, в джоба – изненади и има устойчива психика, непреклонна пред възпитателно-образователните трудности на работното ежедневие, учителят в детската градина има голям шанс да изпита професионално удолетворение и да работи с радост. Педагогът в

детската градина трябва деликатно да прилага стратегията на връвта и като посветен детеводител да води след себе си малките деца по пътя на познанието и себеопознаването.

Библиография:

1. Кембъл, Р.(1994) Детето – как да го обичаме истински. Издателство Нов Човек.

2. Кузма, К.(1995). Прегръдка, целувка и ритник по панталонките. Издателство ОМ.

3. Наредба № 5 от 03.06.2016 г. за предучилищното образование. Обн. ДВ. бр.46 от 17 юни 2016г.

4. bg.wikipedia.org

5. https://theeducationvision.blogspot.com/2014/07/blog-post.html

6. https://www.facebook.com/CANSVezenkov/?locale=bg_BG

Видео и дигитално разказване на истории за създаване на материали в подкрепа на учителя в детската градина

Нели Крумова, Антония Апостолова
Детска градина "Светулка", гр. Шумен

Video and digital stories for creating materials in support of the theacher in Kindergarten

Nelly Krumova, Antoniya Apostolova
Kindergarten "Svetulka", Shumen

e-mail: svetulka_neli.krumova@abv.bg
e-mail: svetulka_antonia.apostolova@abv.bg

Abstract: *The report examines the practical experience and results of using digital approaches in working with preschool children, with a special emphasis on video and digital storytelling, which enrich the learning process and support the work of teachers. It shares experiences gained from participating in an Erasmus+ training course on digital storytelling and innovative teaching methods, which improve pedagogical practice and support the overall development of children.*

Keywords: *Video and digital storytelling, Preschool education, Creativity, Interactivity*

В динамично развиващия се свят на съвременните технологии, дигиталните инструменти все повече намират своето място в образователния процес, особено в ранната детска възраст. Детската градина, като първа стъпка в образователната траектория на детето, се нуждае от иновативни и ангажиращи методи за обучение и обективна оценка на постиженията. В този контекст, видеото и дигиталното разказване на истории представляват мощен педагогически подход, който може значително да обогати учебния процес и да подкрепи работата на учителя. Настоящият доклад има за цел да изследва потенциала на тези дигитални форми за създаване на ефективни материали за обучение и оценка в детската градина, като предложи практически насоки и приложими инструменти.

„Дигиталното разказване на истории е относително нов термин, който се отнася до истории, които включват мултимедийни елементи като снимки, видеоклипове, звуци, текстове, а също и разказващи гласове, и това е намерило своя път в обучението, чрез редица ситуации. Дигиталните истории често се представят в завладяващи и емоционално ангажиращи формати и могат да бъдат интерактивни. Терминът „дигитално разказване на истории“ може да обхваща и редица дигитални разкази (уеб-базирани истории, интерактивни истории, хипертекстове и разказвателни компютърни игри).“

Дигиталните истории представляват кратки мултимедийни разкази, които интегрират различни елементи като текст, статични и динамични изображения, аудио записи и в някои случаи – интерактивни компоненти. За разлика от традиционните форми на разказване, дигиталните истории притежават уникални предимства, особено ценни в работата с малки деца. Визуалната и звукова стимулация ангажира детското внимание по-ефективно, улеснявайки възприемането и разбирането на информацията. Възможността за персонализация и адаптиране на съдържанието към индивидуалните нужди и интереси на децата допълнително повишава педагогическата стойност на този подход. Не на последно място, участието на децата в процеса на създаване на дигитални истории стимулира тяхната креативност, въображение и умения за работа в екип. Педагогическият потенциал на дигиталните истории в детската градина е многообразен. Те подпомагат развитието на езиковите и комуникативните умения чрез обогатяване на речника, насърчаване на устното изразяване и разбирането на разказаната история. Визуалните елементи спомагат за по-доброто разбиране на абстрактни концепции и стимулират въображението и емоционалната интелигентност, като представят различни ситуации и емоции по достъпен начин. Чрез дигиталните истории могат да бъдат ефективно представени нови знания и концепции по интересен и запомнящ се начин, съобразен с възрастовите особености на децата.

Предостави ни се възможност да участваме в обучителен курс по проект от Програма Еразъм+ на ЕК, КД 1, Образователна мобилност за граждани с договор № 2024-1-BG01-KA122-SCH-000237446 – „#СЕГА – ДЕЙСТВАЙ СЕГА, УЧИ СЕГА, СПОДЕЛИ СЕГА”, на тема „Видео и дигитално разказване на истории за създаване на материали за оценка и обучение“. Курсът ни предостави знания и умения за използване на

съвременни технологии в образователния процес и значително подобри нашата работа като учители в детска градина по няколко ключови начина:

- *Интегриране на нови технологии*: Това включва създаване на интерактивни видеоматериали, които могат да направят уроците по-интересни и ангажиращи за децата.
- *Подобряване на комуникационните умения*: Дигиталното разказване на истории развива нашите комуникационни умения, което е от съществено значение при работа с малки деца. Използването на различни техники за визуализация и аудио ефекти може да направи историите по-завладяващи и лесно разбираеми.
- *Развитие на креативността*: Участието в курса стимулира нашата креативност и ни позволи да използваме иновативни методи за преподаване. Това включва създаване на собствени анимации, кратки филмчета или други мултимедийни ресурси, които да подпомагат учебния процес.
- *Сътрудничество и обмен на опит*: Това обогатява нашето професионално развитие и ни дава достъп до разнообразни педагогически практики и подходи.
- *Мотивиране на децата*: Използването на видео и дигитални истории може да мотивира децата да участват активно в учебния процес. Те стават по-ангажирани и заинтересовани, което води до по-добро усвояване на материала.
- *Оценка и обратна връзка*: Научихме как да използваме дигитални инструменти за оценка на напредъка на децата и предоставяне на конструктивна обратна връзка. Това ни помага да адаптираме методите си на преподаване според нуждите на всяко дете.

Съвременните изисквания към всеки учител в бързо променящия начин на общуване и преподаване, чрез включването на дигитални технологии в образованието ни прави по-гъвкави и адаптивни към променящите се нужди на децата и обществото. Това е особено важно в днешния бързо развиващ се свят. Участието ни в този обучителен курс по проект „#СЕГА – ДЕЙСТВАЙ СЕГА, УЧИ СЕГА, СПОДЕЛИ СЕГА" програма Еразъм+ на ЕК не само повиши нашата квалификация и компетентности, но също така подобри качеството на образованието, което можем да предложим на децата в детската градина. Този опит има положително въздействие върху нашата работа и допринесе за

цялостното развитие на децата. Като учители в детска градина, ежедневно се стремим да обогатявам образователния процес с иновативни и ангажиращи методи, които да подкрепят развитието на децата и да улесняват тяхното обучение и оценяване. Активно експериментираме с използването на видео и дигиталното разказване на истории, като средство за създаване на ефективни педагогически материали.

В работата си с децата установихме, че дигиталните истории имат изключителен потенциал да привлекат и задържат тяхното внимание. Създадохме и използвахме кратки дигитални истории, чрез:

- *Илюстрации и снимки*: Визуално представяне на герои и събития, съобразено с детското възприятие.
- *Аудио разказ*: Четене на историята с ясен и увлекателен глас, добавяне на звукови ефекти за по-голяма реалистичност.
- *Интерактивни елементи (в някои случаи)*: Въпроси след историята, прости задачи за съпоставяне или подреждане.

Темите на дигиталните истории са разнообразни и свързани с учебното съдържание по различни образователни направления, като например: запознаване с нови думи и понятия (напр., сезони, животни, професии); разбиране на социални умения и емоции (напр., приятелство, споделяне, справяне с тъга), развиване на основни компетентности по различните образователни направления.

Наблюденията ни показаха, че децата проявяват значително по-голям интерес и ангажираност към тези дигитални форми в сравнение с традиционните методи. Те с нетърпение очакваха следващата история, задаваха въпроси и активно участваха в дискусиите след нея.

При създаването на дигитални истории , адаптирахме модела на комикс в шест стъпки благодарение на наученото по проект „#СЕГА - ДЕЙСТВАЙ СЕГА, УЧИ СЕГА, СПОДЕЛИ СЕГА” по програма Еразъм+ на Европейската комисия:

1. Избор на тема и образователна цел: Всяка история имаше ясна цел – например, да се затвърдят знанията за цветовете или да се илюстрира как да бъдем добри приятели.
2. Написване на опростен сценарий: Създавахме кратка последователност от събития, съобразена с възрастта и разбиранията на децата.

3. Създаване или подбор на визуални елементи: Използвахме както готови илюстрации от интернет, така и рисунки, създадени от самите деца.

4. Написване на кратки и ясни текстове: Репликите и описанията бяха кратки и лесни за разбиране.

5. Записване на аудио разказа и добавяне на звукови ефекти: Опитвахме се да предадем емоция чрез гласа си и добавяхме подходящи звуци (напр., шум на дъжд, смях на деца).

6. Комбиниране на елементите с помощта на достъпни приложения: PowerPoint, Canva, StoryJumper, Book Creator

В процеса на създаване на мултимедийни педагогически ресурси използваме различни приложения, които също изпробвахме първоначално в обучението по проекта „#СЕГА – ДЕЙСТВАЙ СЕГА, УЧИ СЕГА, СПОДЕЛИ СЕГА" програма Еразъм+ на ЕК: ChaterPix (онлайн приложение), OpenShotVideoEditor (desktp приложение) и Clipchamp (онлайн приложение),PowerPoint- за създаване на прости анимирани истории и интерактивни презентации с картинки и текст. Лесният за използване интерфейс и възможността за добавяне на анимации и преходи го правят подходящ за бързо създаване на визуални материали, StoryJumper- тази онлайн платформа се оказа изключително полезна за създаване на илюстрирани истории, които могат да бъдат четени онлайн или отпечатани. Възможността за добавяне на глас и персонализиране на героите ангажира децата, Book Creator- интуитивното приложение позволи лесното създаване на интерактивни електронни книги с възможност за вграждане на изображения, аудио и кратки видеоклипове, създадени от нас или намерени в образователни ресурси. Изборът на приложение зависи от конкретната цел и вида на ресурса. Стараем се да използваме приложения с лесен и достъпен интерфейс, за бързо и ефективно реализиране на идеите си, да стимулираме детската наблюдателност, критично мислене, езиково развитие и др. Дигиталните истории и видеоклипове са богати на визуални елементи, което позволява целенасочено да се развива визуалната грамотност на децата.

Интегрирането на видео и дигиталното разказване в процеса на обучение и оценяване доведе до следните практически резултати:

- Повишена ангажираност и мотивация: Децата са по-активни и ентусиазирани по време на занимания, използващи дигитални ресурси.
- По-добро разбиране на учебния материал: Визуалното представяне подпомага по-лесното усвояване на нови знания и концепции.
- Развитие на комуникативни умения: Дискусиите след гледане на дигитални истории стимулират децата да изразяват своите мисли и чувства.
- Възможност за наблюдение и оценка: Наблюдавайки реакциите и коментарите на децата по време на работа с дигитални ресурси, получаваме ценна информация за тяхното разбиране и напредък.

Опитът, придобит в рамките на практическата работа и конкретно чрез изпълнението на проекта „#СЕГА – ДЕЙСТВАЙ СЕГА, УЧИ СЕГА, СПОДЕЛИ СЕГА" по програма Еразъм+ на Европейската комисия, категорично потвърждава значимостта на видеото и дигиталното разказване на истории, като ценен и иновативен ресурс в практиката на учителите от детските градини. Нашите наблюдения и резултати ясно демонстрират, че тези съвременни подходи предлагат изключително ангажиращи и ефективни методи за осъществяване на образователния процес, стимулиране развитието на ключови компетентности у децата и осигуряване на по-обективна и многостранна оценка на техните постижения. Чрез съзнателното и методично интегриране на достъпните дигитални инструменти и целенасоченото прилагане на принципите на визуалната грамотност, педагозите разполагат с възможността да създадат една значително по-богата, стимулираща и интерактивна образователна среда. Тази среда не само подкрепя цялостното когнитивно, емоционално и социално развитие на всяко дете, но и съществено улеснява и обогатява самата работа на учителя, предоставяйки нови перспективи за планиране, провеждане и документиране на учебния процес. В тази връзка, ние подчертаваме, че насърчаването на експериментирането с тези съвременни технологии сред педагогическите специалисти, осигуряването на адекватни и целенасочени обучения, подобни на тези, проведени в рамките на проект „#СЕГА – ДЕЙСТВАЙ СЕГА, УЧИ СЕГА, СПОДЕЛИ СЕГА" по програма Еразъм+ на ЕК, както и активното създаване и споделяне

на подкрепящи методически ресурси, представляват ключови стъпки към пълноценното разгръщане на потенциала, който видеото и дигиталното разказване на истории носят за предучилищното образование.

Изразяваме увереност, че споделеният в настоящия доклад опит от проект „#СЕГА – ДЕЙСТВАЙ СЕГА, УЧИ СЕГА, СПОДЕЛИ СЕГА" и извлечените поуки ще бъдат ценен ориентир и вдъхновение за други колеги в сферата на предучилищното образование, които активно търсят иновативни начини за обогатяване на своята педагогическа практика с помощта на съвременните дигитални технологии, в полза на пълноценното развитие на децата.

Библиография:

1. Карагьозова, С (2020). „Дигитална история" – Съвременен образователен инструмент. В: Педагогически изследвания, том 1, с. 42-55.
2. Diverse Project (2025). https://diverse-education.eu/bg „Дигитално разказване на истории".

Играта като инструмент за формиране на ключови умения на децата от предучилищна възраст

Десислава Методиева
Детска градина „Пчелица“, Шумен

Play as a tool for developing key skills in preschool children

Desislava Metodieva
Kindergarten „Pchelitca“, Shumen,

e mail: odz_pchelitsa@abv.bg

Abstract: *Play is an essential tool for developing key skills in preschool children. Through play. Social, cognitive and emotional skills are formed that prepare children for school and socialization. The teacher plays an important role in directing the game process by creating an appropriate environment.*

Keywords: *Play Learning, Key Skills, Child Develoment. Children s Teachers, Educational Environment, Kindergarten*

Предучилищната възраст е ключов период за развитието на основните компетентности у децата. В тази възраст децата учат най- добре чрез пряко участие, преживявайки и емоционално ангажиране. Играта е естествена форма на учене, чрез която децата развиват когнитивни, социални, емоционални и двигателни умения. Тя е мощен педагогически инструмент, чрез който се формират основополагащи умения и навици, необходими за бъдещото успешно обучение и социална адаптация.

Игрите имат съществена роля за развитието не само на усещанията, възприятията, представите, паметта, но имат голямо значение и за развитието на въображението и мисленето. Като играе с реални материали в една въображаема ситуация детето не само се запознава с качествата на тези предмети, но същевременно развива своето въображение. Това развитие се извършва при условията на контакта с околна среда и при възможностите за творчеството и свобода на действията, които осигуряват в играта. Затова детската игра има независимо значение за развиване на активното въображение през предучилищната и отчасти през ранната училищна възраст.

В предучилищната възраст играта е основна дейност в живота на детето. Тя не е просто развлечение, а средство за учене, социализация и

формиране на личността. Чрез нея то опознава заобикалящата среда, изразява чувства, разрешава конфликти и усвоява нови знания и умения.

1. Историческо възникване и развитие на играта

Исторически играта се появява като отговор на определени обществени потребности, свързани с подготовката на децата за трудовия живот. С възникването на по-сложни оръдия на труда и начини на производство се появява и нуждата децата да бъдат подготвяни за това производство. За бъдещия ловец и скотовъдец се изготвят по-малки копия на оръдията на възрастните. Появяват се и първите упражнения – игрите. Те не можели да не бъдат игри поради възрастовите особености на децата и характера на оръдията – играчките.

Следователно исторически първите игри не са още типични детски игри. Липсва им най-характерният техен вид – ролевите игри. Ролевата игра се появява по-късно, при по-напредналото първобитно общество, заедно с по-нататъшното развитие на производителните сили, усложняването на оръдията на труда и по-нататъшното разделение на труда. Стига се дотам, че децата вече не са в състояние да участват в трудовата дейност на възрастните – тя им става недостъпна. Освободени от тази задача, децата остават у дома сами и започват да се обединяват в свое, детско общество. Сами организират своя игров живот. При тези условия възниква ролевата игра, която пресъздава трудовата дейност и социалните отношения на възрастните.

В края на XIX век и началото на XX век реформаторските теории за предучилищно възпитание изцяло променят облика на детската градина.

Една от най-важните задачи на предучилищното възпитание М. Монтесори вижда в осигуряването на условия за правилно физическо развитие на децата. Тя е противник на организираните групови занятия, които според нея са основани на принудата, и препоръчва свободните движения и игри на открито с различни пособия. Свободното естествено развитие на детето е свързано с формиране на определени нравствени качества, най-важното от които е самостоятелността според М. Монтесори.

Ж. Пиаже разпределя игрите в три основни категории: игри на упражнение, символични игри и игри с правила. Към първата категория Пиаже отнася игри, при които се осъществява просто упражняването на известни функции, без да имат определен сюжет или правила. Символични игри са онези, при които детето си представя липсващ предмет или замества реалния предмет с въображаем (кутията става автомобил).

Виготски вярва, че в играта децата действат над текущото си ниво на развитие, т.е. демострират поведение и умения, които ще усвоят напълно в бъдеще. Той казва: “В играта детето винаги е с една глава по-високо от себе си.”

Различните теории за играта са обединени от схващането за значението на игрите, от което се вижда тяхната роля за развитието на детето. Тази роля се обяснява, на първо място с това, че в игрите детето най-ранно усвоява обществения опит, като придобива знания, умения и навици от по-възрастните. На второ място, развиващата роля на играта се осъществява благодарение на това, че при нея се упражняват всички физиологически и психически функции, и то при най-благоприятни условия на една привлекателна и радостна дейност и пълна само с активност.

2. Видове игри

- Предметните игри

Както самото название показва, те се осъществяват с предметите от околната среда, без да следват определени правила и без да се включват в някакъв сюжет. Това са най-ранните игрови действия, които се явяват още през първата и втората година от живота на детето, макар че не загубват значение и през по-късните години на предучилищната възраст.

- Творчески игри

Те обикновено се зараждат на основата на предметните, но се отличават от тях по това, че играчките и предметите се включват в някакъв сюжет, а детето влиза в определена роля. При тях децата сами изграждат сюжет и изпълняват определени роли и някои автори ги наричат сюжетно-ролеви игри.

- Сюжетно-ролевата игра

Тя е важен етап в развитието на игровата дейност. Тя заема съществено място в живота и в развитието на детето от предучилищна възраст. Голяма част от творческите игри черпят своето съдържание от трудовия живот на по-възрастните. Но и другите дейности на по-големите деца също дават богато съдържание за творчески игри. Към източниците на сюжетите на творческите игри трябва да се отнесат и приказките, разказите, съобщения от медиите, впечатления от телевизионни програми, кино, цирк и др.

- Конструктивна игра

Понятието конструктивната игра най-често се свързва с онази дейност на децата, която води до частично или пълно преобразуване на обект от близката среда. В конструктивната игра замисълът възниква под влияние на активното мислене и въображението на децата. Въображаемият модел е подобен на този при изобразителната дейност, но реализацията му е различна и средствата за изобразяване са други. Децата изграждат конструкции в пространството с обемни и равнинни елементи и достигат до завършен, реален обект.

- Игра-драматизация

Тя също се отнася към творческите игри. Те се отличават от сюжетно-ролевите игри по това, че в типичните игри-драматизации се пресъздава определен текст и ролите са определени предварително. Този текст може да е приказка, разказ, пиеса или част от филм, направила най-силно впечатление на децата. Характерен пример на този вид игри са и куклените спектакли, които самите деца си устройват. Творческите моменти в тези игри се изразяват в умението да се подбере текстът; да се подготвят декорите и костюмите; да се изпълнят изразително ролите.

- Игри с правила

Тези игри не се развиват с онази свобода и творческо участие, които са характерни за творческите игри, а се изграждат по определено от по-рано съдържание и по известни установени правила, без чието спазване не може да се участва в тях.

- Дидактична игра

Тя може да се разглежда като подразделение на игрите с правила. Това, което ги отличава от другите игри с правила, е, че при тях се използва строго определен материал, изработен с оглед на известни образователни и възпитателни цели, които се преследват при използването на материала. Тези игри имат определено предназначение, тъй като с оглед на дадена цел преднамерено се подготвят и използват определени дидактически материали. Те не се сливат с обикновеното обучение, а запазват характера си на игри, поради което представляват достатъчно привлекателна дейност за децата, увличат ги и будят тяхното активно участие.

- Възпитателни игри

В предучилищна възраст основно средство за обучение са възпитателните игри, разработени от О. Декроли: игри за развитие на сензорните възприятия и двигателните способности; игри, въвеждащи в аритметиката; игри, формиращи понятия за време; игри, подготвящи за четене; игри за развитие на речта и запознаване с основата на граматиката.

3. Формиране на ключови умения чрез игра

Чрез игрите децата стават по-уверени, научават се да чакат ред, да приемат загуба, да общуват добре. Развива се не само речта, но и двигателните им умения. Много често именно чрез игра децата, които обикновено са по-срамежливи, започват да се включват активно. Това показва колко е важна тя за социалното им развитие. Всички тези ключовите умения са важни за бъдещия успех на детето в училище и живота. В тази възраст те се формират най-естествено именно чрез игра. Ето някои от тях:

- ✓ Комуникативни умения – чрез диалози в ролеви игри и съвместни дейности.
- ✓ Социални умения – споделяне, изчакване на ред, сътрудничество.

✓ Мислене и логика – чрез решаване на задачи, пъзели, строежи.

✓ Креативност и въображение – особено в сюжетните и конструкторските игри.

✓ Емоционална саморегулация – когато детето се научи да приема загуба, да се успокоява и да следва правила.

4. Ролята на учителя

Ролята на учителя е да създава подходяща среда – подредена, безопасна и стимулираща. Да подбира игрите според възрастта, интересите и нуждите на децата, да насърчи участие и да насочва процеса към образователни цели. Той не просто наблюдава, а активно участва – създава подходяща среда, предлага разнообразни игри и насърчава всяко дете да се включи. Учителят насочва играта така, че тя да бъде не само забавна, но и образователна – развиваща мисленето, езика, социалните умения и емоционалната интелигентност. Умело балансира между свободната инициатива на детето и целенасоченото педагогическо въздействие. Най-важното – учителят е партньор в играта, който разбира, подкрепя и вдъхновява децата да учат чрез радост и откритие.

Както в миналото, така и в днешно време играта е най-важният инструмент в обучението на децата в предучилищна възраст. Целенасоченото ѝ използване в педагогическата практика гарантира пълноценно, мотивирано и устойчиво учене. Всеки педагог следва да прилага игрови методи като неразделна част от възпитателно-образователния процес.

Библиография:

1. Витанова, Н. (1976) Играта – социална система. София:Народна просвета.

2. Гюрова, В. (2001) Пиаже и съвременните интерпретации за играта за играта като различна действителност за света. Сп. “Дом, дете, детска градина”, бр.3.

3. Делиганева, М. (1996) Функциите на творческата игра за възпитание на поведението. Сп. “Предучилищно възпитание “, бр.6.

4. Петрова, Е. (1986) Интегративни функции на играта в педагогическия процес. София: Народна просвета.

Театър на сенките в предучилищното образование

Таня Валентинова, Иванка Митова
Детска градина „Мир“, гр. Мездра

Shadow theater in preschool education

Tanya Valentinova, Ivanka Mitova
Kindergarten "Mir", Mezdra

e-mail: tanq_valentinova8709@abv.bg
e-mail: mitova_1974@abv.bg

Abstract: *This report highlights a pedagogical practice at Kindergarten "Mir" in Mezdra, using shadow theatre as an innovative tool in early childhood education. It explores how storytelling, role-play, and visual expression support speech, creativity, social skills, and emotional growth. The report outlines key activities, methods, and results, demonstrating shadow theatre's value for holistic child development and encouraging educators to embrace interactive, artistic teaching approaches.*

Keywords: *shadow theatre, education, creativity, storytelling, preschool.*

Театърът (от гр. – място за зрелища) е вид сценично изкуство, което се състои от изиграване на сценарии или истории пред публика, при което се използва съчетание от реч, жестове, музика или танц.

Съществуват различни видове и жанрове театър. Един от видовете театър е театърът на сенките. От 2009 година Театърът на сенките е в списъка на ЮНЕСКО за нематериално културно наследство. Той е характерен за Гърция и Турция на Балканите, но е малко популярен у нас.

Ние от детска градина „Мир“, град Мездра, вдъхновени от изкуството, търсейки креативност и новаторство се включихме в проект „Еразъм+“ съвместно с фондация „Ценности, добродетели, интегритет“. Една от дейностите, която апробирахме бе упражнение въз основа на театъра на сенките, което бе прието много радушно от учителите и децата. Смятаме, че проектът до голяма степен е иновативен. В детската

градина изпробваме много артметоди в работата ни с децата, но театърът на сенките е действително оригинален и особено приложим метод в контекста на нашата работа. Произвежда великолепни резултати и с негова помощ могат да се направят запомнящи се продукти, които да подобрят имиджа на всички използващи го детски градини в местните общности и в по-широк териториален обхват, включително и на международно ниво. Методът е универсален, затова е и много подходящ за международно сътрудничество, тъй като дава възможност на всички организации да вземат най-доброто от него и да покажат чрез него собствената си специфика. В съвместния ни проект ние от ДГ „Мир“ си сътрудничим, освен с фондация „Ценности, добродетели, интегритет“, и с по една детска градина от Румъния и Турция.

Проектът „Театър на сенките в предучилищно образование“ е финансиран от програма „Еразъм+“ и има за цел да обхване деца в предучилищна възраст от 3 до 7 години, учители и родители.

Не на последно място, методът е много подходящ за работа в интеркултурни общности, каквито са тези на избраните партньори: българската и румънската детска градина работят с ромски общности, а турският партньор с много етноси и бежанци.

Всички детски градини, които взеха участие в проекта, имаха интерес да интернационализират своята дейност, да влязат в контакт с колеги от други държави и да се покажат с продуктите на проекта на европейската сцена. Лично нашата детска градина желае да повиши нивото си на международно сътрудничество и да разкрие нови хоризонти за институционално развитие чрез участие в транснационални партньорства.

Общата цел на проекта е да съдейства за по-вдъхновяващо, по-креативно и по-включващо предучилищно образование, чрез отключване на потенциала за творчество и учене, чрез изкуствата в детската градина.

Специфичните цели на проекта са:

- създаване на обучителен курс и обучение на персонал на мрежа от детски градини за използването на атрактивния метод на "театър на сенките" като средство за създаване на по-благоприятна и приобщаваща среда в и извън детската градина;

- укрепване на европеизацията и интернационализацията и на капацитета за местно лидерство и международно сътрудничество на обучителни организации и институции от три европейски държави (България, Румъния и Турция);

- популяризиране на продуктите и резултатите от внедряването на новия метод на работа на местно, регионално, национално и международно/европейско ниво в подкрепа на подобни бъдещи иновативни практики в детски градини и училища извън рамките на партньорството.

В резултат на работата по проекта постигнахме следното:

- мрежа от обучен персонал на детски градини в три европейски държави (създадени спектакли по метода на театъра на сенките в минимум 4 детски градини от 3 европейски държави);

- създаден общ видеофилм с творческите постижения на децата и учителите от детските градини, както и брошура с моменти и впечатления от работата по този иновативен творчески метод;

- информационно-демонстрационни форуми в трите партньорски държави, достигащи от представители на 100 други образователни институции в сферата на предучилищното и училищното образование от поне 6 европейски държави (3-те партньорски държави + още 3).

Проектът допринася за създаването на по-висококачествени системи за образование и грижи в ранна детска възраст, тъй като стимулира креативността на децата и техните учители по един едновременно приятен и полезен начин. Стимулира ангажираността и добавя качество на тяхното общуване както в детската градина, така и извън нея. Проектът също подкрепя педагогическите специалисти и директорите на детските градини, тъй като им предоставя полезен и благодатен инструмент, с който тяхната детска градина може да се отличи и изпъкне както в рамките на местната общност, така и в по-широк регионален и национален мащаб. Проектните дейности също стимулират иновативността и иноваторите в детските градини, тъй като творчеството в театъра на сенките предразполага към мислене "извън матрицата", стимулира изобретателността, оригиналността, смелостта, сътрудничеството и взаимопомощта на всички нива: от сценаристите-управленци, през режисьорите-учители, до актьорите-деца, като всички участват в общото начинание и дават своя принос за него, а това укрепва цялата по-широка общност на детската градини. По този начин се

приобщават и децата, и семействата, особено тези от маргинализирани групи или с по-слаби академични постижения, които имат възможност да покажат артистичните си таланти и въображение.

За реализирането на съществената част, а именно правене на театър, беше проведено петдневно въвеждащо обучение в методът Театъра на сенките от експерти на фондация „Ценности, добродетели, интегритет“

Целта е запознаване на партньорите с атрактивния метод и да създаде у тях творчески подход и умение да го прилагат в предучилищното образование. Обучението бе базирано на неформалното образование, като в него участниците се научиха да правят театър на сенките от А до Я. В края на обучението те създадоха и мини спектакъл. След обучението за работа с метода на театъра на сенките в рамките на 2-3 месеца бяха създадени малки театрални спектакли по метода от трите партньорски държави.

А ние от детска градина „Мир“ подготвихме ръководство „step by step manual in shadow theater”, който да подпомага работата по места.

Това ръководство представлява поредица от индивидуални упражнения, в които децата едно по едно представят прости действия: например облизване на сладолед, миене на зъби и др. От едната страна на чаршафа всеки млад актьор извършва определено действие, докато останалите, наблюдавайки действието от другата страна, където е публиката, успяват да отгатнат съответното действие.

Чрез театъра на сенките актьорите представяха различни действия,като:

- ✓ „Ходене по въже“ – участниците си представят, че на земята има въже, ориентирано от източника на светлина към чаршафа и вървят по него запазвайки равновесие. По този начин наблюдават как се променя сянката им от момента, в който влязат в осветената зона до момента, в който са най-близо до чаршафа и обратно.
- ✓ Каква е моята професия? – учител, сервитьор, фризьор, строител, домакиня, художник, футболист и др. Това упражнение е насочено към децата, тъй като това е приятен и полезен начин за научаване на професиите. Едно дете изпълнява. Наблюдавайки сянката останалата част от групата трябва да познае каква е професията. Актьорът спира да играе, когато публиката познае ролята.

✓ „Игра с перспектива“ – в това упражнение се работи по двойки. Първо се демонстрира реално действие (например ръкостискане) и се наблюдава как се отразява на чаршафа. След това се прави фалшиво ръкостискане, което също трябва да изглежда реалистично. Единият от участниците е по-близо до чаршафа, а другият е по-далече, така че те не правят истинско ръкостискане.

✓ „Животни“ – децата трябва да визуализират животни с телата си: крокодил, мишка, куче и др. Те трябва първо да помислят за сянката и поведението на животното, защото малките детайли правят разликата (например заек и кенгуру). Тук интересен момент е, че участниците могат да потърсят съдействие от друг участник, за да изпълнят задачата.

✓ „Миниатюри за театър на сенките“ – последната задача бе оформяне на театрална миниатюра. Прави се от екип (4-5 човека). Децата могат да изберат да представят приказка или да развият своя собствена история в зависимост от предпочитанията и интересите си. След поредица репетиции, актьорите са в готовност за представяне на спектакъла.

Задачите, които бяха поставени и постигнати чрез упражненията

Образователни задачи:

- Запознаване на децата с изкуството „театър на сенките“ – произход, същност и значение.
- Развитие на речта чрез разказване, преразказ и драматизация на познати приказки.
- Обогатяване на лексикалния запас и подобряване на изразителността на речта.
- Усвояване на основни умения за разпознаване и използване на силует, светлина и сянка.

Възпитателни задачи:

- Възпитаване на уважение към чуждото мнение и спазване на ред при участие в групови дейности.
- Насърчаване на емпатия чрез поставяне на децата в различни ролеви ситуации.
- Изграждане на самоувереност и мотивация за изява пред публика.
- Формиране на положително отношение към художествената и културната дейност.

Реализирането на театър на сенките в предучилищна възраст се доказа като изключително ефективен метод за съчетаване на образование, творчество и забавление. Чрез тази форма на артистична изява децата от ДГ „Мир“, гр. Мездра не само развиха своите езикови, социални и емоционални умения, но и преживяха уникална възможност да бъдат създатели на собствено изкуство. Театърът на сенките се превърна в сцена, на която всяко дете имаше възможност да изрази себе си, да фантазира, да съпреживява и да общува по нов, достъпен и вълнуващ начин.

Наблюденията по време на дейностите показаха повишена ангажираност, ентусиазъм и самоувереност у децата. Особено положително се отрази участието на по-срамежливи и тихи деца, които чрез силуетите успяха да се включат активно и с удоволствие. Работата по създаване на кукли и декори стимулира фината моторика, естетическото възприятие и умението за съвместна работа. Репетициите и представленията развиха умения за координация, памет и изразителност.

Театърът на сенките, макар и с прости средства, предоставя богати възможности за педагогическо въздействие. Той насърчава не само творческото мислене, но и логическата последователност, емоционалната емпатия и сътрудничеството между децата. В допълнение, ангажирането на родителите в процеса засили връзката между семейството и детската градина и допринесе за положителен климат в образователната общност.

В заключение можем да кажем, че театърът на сенките не е просто артистична инициатива, а цялостен педагогически подход, който заслужава своето място в съвременното предучилищно образование. Препоръчително е тази практика да се прилага целогодишно в различни образователни ситуации – като част от теми по езиково развитие, морално възпитание, културно познание или дори като средство за емоционална подкрепа. Със своята простота, достъпност и магия, театърът на сенките оставя траен отпечатък в съзнанието на децата и ги въвежда в света на изкуството по един неповторим начин.

Библиография:

1. Кискинов, С., (2024) Ръководство „Стъпка по стъпка в театъра на сенките“.

2. Проект Еразъм+ „Театър на сенките в предучилищното образование“ (2023-2-BG01-KA210-SCH-000178703)
3. https://nova.bg/galleries/view
4. https://pa1-media.bg

Добри практики за квалификация на учители чрез проекти по Ключово действие 1 на програма “Еразъм+” в Детска градина “Братя Грим”

д-р Евгения Михова
директор на Детска градина “Братя Грим”, гр. Шумен

A good practices of qualification for teachers is based on the KA1 projects Erasmus+ program in kindergarten Bratya Grimm

Evgenia Mihova, PhD
head mistress in kindergarten “Bratya Grimm”, Shumen

Abstract: *In the document you can see the practice of working on the website Children's education according to the European project. In the end we have decided on the qualifications and recognition of the program "Еразъм+". The pretext and the truth should remind the teachers that they have the same description. This is what the father of the prime minister is.*

Keywords: *qualifications, teachers, European project, program "Еразъм+"*

Съвременната образователна среда е динамична и непрекъснато развиваща се. Тя носи екстремно бързо информация за деца и възрастни, поставяйки пред учителите все по-комплексни изисквания. Технологичният напредък, нарастващото разнообразие в занималните, както и динамичното просперирane на педагогически подходи, налагат необходимостта от постоянно усъвършенстване на учителските компетентности. Непрекъснатото професионално развитие вече не е лукс, не просто небоходимост, а ключов фактор за ефективното изпълнение на учителската роля и за осигуряване на качествено образование за всички деца в сферата на обпазованието. Това се отнася с пълна сила и за детските учители. Качественото предучилищно образование би могло да бъде разглеждано като съвкупност от качеството на редица взаимосвързани компоненти – образователни политики и стандарти; управление на директора; образователна среда; учебни помагала; взаимодействие с родителите, с общността/

общностите и т.н. Безспорно обаче най-значима си остава ролята на личността на детския учител и неговата професионална подготовка (1). Съвременните детски учители трябва да бъдат не само експерти в предучилщната тематика, но и умели фасилитатори на ученето, способни да прилагат иновативни методи и стратегии. Работата с деца с различни образователни потребности изисква специфични знания и умения, които те трябва систематично да търсят и придобиват. Следва да се отчете значението на интегрираните нови технологии в образователния процес, управлението на поведението в групата и поддържането на ефективна комуникация с родителите като още една важна част от многобройните отговорности, които носят учителите. За подобряването на учителите в детските градини, като същевременно се набляга на развитието на професионални знания и умения, трябва да се положат усилия за повишаване на култивирането на професионални емоции сред учителите и учениците в детските градини. Професионалните емоции включват три нива: професионална философия, професионално чувство и професионално аз. Укрепването на професионалните знания и способности на учителите е в основата на развитието на им в предучилищна възраст, но култивирането на професионалните емоции често се пренебрегва в процеса на развитие на учителите в предучилищна вързарст (3). Учителят се нуждае от знания за съдържанието, за да може да предоставя когнитивно активиращо обучение, което също така осигурява индивидуална подкрепа за ученето на учениците (2).

В този контекст, нуждите на учителите от непрекъснато професионално развитие са многообразни. Те включват потребност от:

- **Актуализиране на знанията и уменията** в съответствие с най-новите научни изследвания и педагогически практики.
- **Развитие на специфични компетентности** за работа с различни групи ученици и за справяне с конкретни предизвикателства в класната стая.
- **Овладяване на нови технологии** и ефективното им интегриране в учебния процес.
- **Обмяна на опит и добри практики** с колеги от страната и чужбина.
- **Развитие на лидерски умения** и участие в процесите на училищно развитие.

- **Подкрепа за емоционалното благополучие** и справяне със стреса, свързан с професията.

Съвременната образователна среда е динамична и непрекъснато се развива, поставяйки пред учителите все по-комплексни изисквания. Бързите технологични промени, нарастващото разнообразие в класните стаи, както и еволюиращите педагогически подходи, налагат необходимостта от постоянно усъвършенстване на учителските компетентности. Непрекъснатото професионално развитие вече не е лукс, а ключов фактор за ефективното изпълнение на учителската роля и за осигуряване на качествено образование за всички ученици.

Програма Еразъм+ и по-специално ключово действие 1 (КД1) предлагат ценни възможности за задоволяване на тези нужди, като предоставят на учителите достъп до разнообразни обучения, курсове и възможности за наблюдение на добри практики в други европейски страни. Чрез участието си в проекти по КД1 учителите могат да придобият нови знания, умения и перспективи, които да приложат в своята ежедневна работа, допринасяйки за повишаване на качеството на образованието в техните училища и общности.

Целта на тази статия е да идентифицира и опише добри практики за квалификация на учители, реализирани чрез проекти по КД1 на програма Еразъм+ в ДГ "Братя Грим". Използваните методи са: анализ на отчетни докумнти и анкети за обратни връзки, програмно съдържание на курсовете, наблюдение при имплементиране и др.

Всеки наш проект по КД1 от 2016 година до днес е бил пряко свързан с целите на Стратегията на детското заведение, годишния план и нуждите за квалификация на самите учители.

Водени сме били от идеята да насърчим професионалното личностно развитие на педагозите в някалко аспекта:

- **Насочени към нуждите на учителите:** с дейности, които адекватно отговарят на идентифицирани нужди за професионално развитие (например обучение за работа с ученици със специални образователни потребности, използване на иновативни педагогически методи, развитие на дигитални компетентности).
- **Учене чрез сътрудничество и обмен:** дейности, които насърчават сътрудничеството между учители от различни страни, обмен на опит и добри практики.

➢ **Устойчивост и мултиплициране на резултатите:** проекти, които имат механизми за разпространение на наученото и за устойчивост на постигнатите резултати в дългосрочен план (например създаване на обучителни материали, провеждане на вътрешни обучения, включване на наученото в политиките на детското заведение).

➢ **Иновативни методи и подходи:** дейности, които въвеждат иновативни педагогически методи, използват нови технологии в обучението и насърчават творчеството.

➢ **Развитие на ключови компетентности:** дейности, които целят развитието на ключови компетентности у учителите (например комуникативни, езикови, дигитални, социални и граждански).

➢ **Ефективно управление и координация на проекти:** дейности, свързани с доброто планиране, изпълнение, мониторинг и оценка на проектите.

Всеки наш проект е бил ангажиран с проблематиката към дадения момент, решавал е проблем и е надграждал знания и умения, важни за институцията и самия учител.

За времето от 2016 г. досега сме реализирали следните поректи по КД1 на програма "Учене през целия живот" и "Еразъм+":

✓ **"Квалифицирани учители – успешни деца"– 2016-2018 г. – мобилности по теми: Работа с ИКТ, преподаване чрез изкуства и работа с деца със специални образователни потребности.**

✓ **"Иновация днес – успех за утре" – 2019-2021 – насочен към интерактивни техники за преподаване и учене на открито.**

✓ **Online and outdoor – 2021-2023 – Акцент върху използването на онлайн ресурси в практиката и обучение на открито.**

✓ **STEAM, media and green education – 2023-2024 – Основни цели: въвеждане на STEAM обучние в детската градина, модернизиране на детските медии, в които имаме традиции от 1996 г. и зелени пракити в детското заведение.**

През 2024 г. ДГ "Братя Грим" разработи проект за акредитация по програма "Еразъм+", която бе одобрена. В нея основни цели са:

* Екология и зелено образование – квалификация за въвеждане на нови практики и подходи в обучението за, в и от природата.

* Използване на дигитални продукти за модернизиране на образователния процес чрез съвременни подходи (**STEAM**, преподаване, изкуства и др.).

* Повишени умения за работа в мултикултурна среда – работа с деца билингви, толерантност, недискриминация.

* Ранно детско развитие и работа със семействата.

Ако се проследи хронологията, ще се види, че детското заведение заявява своята нужда от проевропейско образование, стъпило здраво на традициите на българската просветна традиция. Поетапно са въвеждани всички нови за предучилищната педагогика методи и средства за модернизация на образователния процес, с което да се подобри услугата ни. В стратегията ни има елемнети от Монтесори, Валдорф и най-вече програма "Стъпка по стъпка", които се основават на правото на избор, ученето чрез опит и правене, проектно-базирания подход. Но ние паралелно с това активно използваме изкуствата, технологиите и всички иновации, които съвремието дава. Също така ще се проследи надграждане – при интерактиввност, учене на открито и екология, ползване на технологии, които в своята динамика дават на младите педагози важни знания, но и възможност за надграждане. Детската градина е една от първите, опитали **STEM**-подхода и по тази причина залага и на квалификаци в интернационален план на това. Нарастващият брой деца билингви и новооткритата яслена група налагат допълнителна квалификация и в тази област.

Международната квалификация дава възможност за по-широк обмен на мнения и практики, подобряване на чуждо-езиковите умения, както и тези за работа в международен екип. Демократичното избиране на участници чрез добре регулрана процедура пък подпомага всеки педагог да намери най-доборото за себе си, което ще допринесе и за институционалния успех. В хода на работа се придобиват ценни умения за логистика и управление на такива проекти, които ще са нужни и в бъдеще. Много хора биха казали, че такива квалификационни форми биха могли да бъдат открити и в България. Да, но не в такъв контекст и мащаб. Програма Еразъм+, и в частност ключово действие 1 (КД1) – мобилност за образователни цели, играе ключова роля в подкрепата на непрекъснатото професионално развитие на учителите в Европа. Тя предоставя уникални възможности, които надхвърлят традиционните форми на обучение и допринасят за обогатяване на учителския опит и

повишаване на качеството на образователния процес. Едно от основните предимства на КД1 е възможността учителите да се потопят в различни образователни системи и култури. Чрез участието си в курсове, семинари, обучения или периоди на наблюдение в други европейски страни те получават пряк достъп до иновативни педагогически подходи, съвременни технологии и успешни образователни практики, които може би не са широко разпространени в тяхната собствена среда. Този международен обмен на опит стимулира критичното мислене, насърчава експериментирането и вдъхновява учителите да адаптират и прилагат нови идеи в своята работа. Освен предметните знания и педагогическите умения, мобилността насърчава развитието на езикови компетенции, междукултурна осведоменост, комуникативни умения, адаптивност, самостоятелност и способност за решаване на проблеми в нов контекст. Тези личностни и професионални качества не само повишават ефективността на учителя в групата, но и допринасят за неговото личностно израстване. Проектите по КД1 често водят до създаването на дългосрочни партньорства и мрежи между учители и образователни институции от различни страни – имаме такива с пратньори от Чехия, Литва, Естония, Румъния в платформата E-twinning. Тези контакти улесняват обмена на ресурси, идеи и добри практики и след приключване на мобилността.

Участието в международен проект по КД1 има силен положителен ефект върху мотивацията и ангажираността на учителите. Възможността да се откъснат от рутината, да се срещнат с нови колеги, да научат нови неща и да видят как се работи в други образователни системи може да бъде изключително вдъхновяващо. В обратните връзки 100% от учителите са определили като подобрена в голяма степен и много голяма степен своята мотивация. Опитът и знанията, придобити по време на мобилността, винаги се споделят с колегите в детската градина, което води до подобряване на педагогическите практики на цялата институция. Правим презентации, тематични семинари, практикуми, кото допринасят за въвеждането във всяка група на иновативните практики.

В заключение, програма Еразъм+ и КД1 представляват ценен инструмент за професионалното развитие на учителите като им предоставят възможности за международен обмен, усвояване на нови знания и умения, създаване на мрежи и повишаване на мотивацията (4).

Инвестирането в мобилността на учителите чрез КД1 е инвестиция в качеството на образованието и в бъдещето на нашите деца.

Библиография:

1. Енгелс-Критидис, Р. (2017) Качественият детски учител: Личностен и професионален профил. В: сп. Педагогика, бр. 89, кн. 1, с. 8-20.

2. Alatalo,T. Å., Hansson, Stefan Johansson. (2021) Teachers' academic achievement: evidence from Swedish longitudinal register data p. 60-80 Aug. European Journal of Teacher Education, Volume 47, Issue 1.

3. Chen,H. (2025) Investigation and Analysis of the Current Situation of Professional Competence of Kindergarten Teachers Advancesin Education. Humanities and Social Science Research ICECCSD2025ISSN: 2790-167X Volume 13, p. 357-363.

4. https://erasmus-plus.ec.europa.eu/bg

Детският учител – личност, квалификация и самопознание

Яна Монева
Директор на Детска градина №13 „Мечо Пух“, гр. Казанлък

The kindergarten teacher – personality, qualification and self-knowledge

Yana Moneva
Headmaster, Kindergarten №13 „Mecho Puh“, Kazanlak, Bulgaria

cdg13kk@abv.bg, info-2410311@edu.mon.bg

Abstract: *The kindergarten teacher is not just a profession, but a vocation. The teacher who works with heart and soul doesn't need to read what his duties are under Ordinance 15 or any other ordinance because "He" instinctively does everything described in the ordinance and even more. He doesn't need to be reminded that he must constantly qualify, because "He" is constantly searching, testing, analyzing, ascertaining, sharing. "He" is the awakener and the innovator. "He" actively seeks and creates contacts. "He" predisposes children, colleagues and parents. "He" is the giver without seeking gain. "He" is the person who cultivates himself for the benefit of everyone else.*

Keywords: *leadership, qualification, Erasmus+, eTwinning, sharing information*

В педагогическата наука всеки етап от развитието на човечеството допринася за обогатяването ѝ и за по-нататъшното ѝ развитие (Колева, М., 2019:9). Поглеждайки назад във времето виждаме, че размислите и идеите на отделни личности активно са повлияли за развитието на педагогиката. Още в края на XIX и началото на X век могат да се открият идеите на Платон (427-347 пр.н.е.), Аристотел (384-322 пр.н.е.) и Квинтилиан (ок.35-ок.97 сл.н.е.). Платон говори за обществено възпитание и образование още от най-ранна детска възраст. Основната цел на възпитанието според Платон се изразява в подготовката на децата да спазват законите на държавата и във формирането у тях на храброст и мъжество. Аристотел също извежда

образованието и възпитанието като отговорност и задължение на държавата, а гражданите трябва да се възпитават в служба на обществения ред. Той приема, че природата залага в нас зародишите на способностите ни, но от възпитанието зависи тяхното развитие. Също така говори за необходимостта да се индивидуализира възпитанието, тъй като не всички деца трябва да получават едно и също образование и възпитание, както и взаимната връзка между нравственото, физическото и умственото възпитание, водещи до хармоничното развитие на детето. И Квинтилиан се насочва към развитието на индивидуалните способности на детето, към необходимостта учителят да изучава детето, като наред с това се обявява против телесните наказания. За водещи принципи се издигат активността и самодейността. В началото на XVв. Виторино да Фалтре (1378-1446) създава училище, наречено „Дом на радостта“, което се помещава на брега на езеро, сред красив парк и поле. В училището се създават нов тип взаимоотношения между учител и ученик, основани на партньорство и хуманност. Тук трябва да се посочат и идеите на Мишел дьо Монтен (1533-1592) за отхвърляне на строгата дисциплина и обявяване на самодейността за най-подходящ метод на възпитание, както и Джон Лок (1632-1704) за физическото възпитание, съобразяване с индивидуалността на ученика и провеждане на обучение в работилницата, защото според Джон Лок основата на познанието е опитът и всичко, което се намира в интелекта, преди това е било в сетивата (Колева, М. 2019:16-17).

Какво се случва в България и с българският учител? След Освобождението при изграждането на новата българска държава просветната дейност заема все по-важно място в политиката на страната. Първите просветни закони в Княжество България и Източна Румелия датират още от 1878-1879г. и се свързват с имената на Марин Дринов и Иван Гюзелев – за Княжество България, и Йоаким Груев – за Източна Румелия. След Освобождението в България се утвърждават идеите на Йохан Фр. Хербарт за „формалните степени“ и „възпитаващото обучение“. Прави се опит за налагане на системата Хербарт-Цилер-Райн в училищата от Георги Живков чрез Закона за народното просвещение от 1891г., чиято основна идея е т.нар. масово образование. Подобряват се и условията за подготовка на учителите, като на изявилите се се осигурява специализация в чужбина. По времето, когато министър на народното просвещение е Константин

Величков (1894-1897), се променят заплатите на учителите и започва формирането на тяхната професионална организация за гарантиране на защитата и материалното им осигуряване (Колева, Мариела 2019:42-43). Паралелно с идеите на Фр. Хербарт при организирането на детските заведения в България може да се отбележи и влиянието на Фридрих Фрьобел, което се изразява в разделението на децата по възрасти и включването им в разнообразни дейности, въвеждане на даровете[1] в детските заведения, както и при провежданите курсове за подготовка на детски учителки.

Към днешна дата Наредба 15 от 22 юли 2019г. за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и други педагогически специалисти в сила от 02.08.2019 г. издадена от министъра на образованието и науката и Обн. ДВ. бр.61 от 2 Август 2019г. урежда изискванията към педагогическите специалисти. Чл.1, ал. 1 от наредбата гласи, че длъжностите на педагогическите специалисти се заемат от лица, придобили висше образование в съответното на длъжността професионално направление съгласно Класификатора на областите на висше образование и професионалните направления и професионална квалификация, необходима за изпълнението на съответната длъжност[2]. От тук става ясно, че Министерството на образованието законово е определило изискванията за заеманата длъжност – педагогически специалист. В чл. 5, ал. 1 ясно са разписани и функциите за длъжността „Учител“:

1. планиране, организиране и провеждане на образователния процес, базиран върху придобиване на ключови компетентности от децата и учениците;

2. прилагане на ефективни образователни методи и подходи съобразно индивидуалните потребности на децата и учениците;

3. ефективно използване на дигиталните технологии;

4. оценяване напредъка на децата и учениците за придобиване на ключови компетентности;

5. анализиране на образователните резултати и формираните компетентности на децата и учениците;

[1] Дидактични материали, разработени от Фр. Фрьобел за деца в детската градина.
[2]Наредба 15/ 22.07.2019г - https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2137195301

6. обща и допълнителна подкрепа за личностно развитие на децата и учениците за пълноценно включване в образователната и социалната среда;

7. сътрудничество и взаимодействие с участниците в образователния процес и всички заинтересовани страни;

8. участие в провеждането на национално външно оценяване, държавни зрелостни изпити, задължителен държавен изпит или държавен изпит за придобиване на професионална квалификация и/или придобиване на правоспособност за професии, упражняването на които изисква такава;

9. подготовка на изпитни материали за оценяване на знанията и уменията на учениците по съответния учебен предмет или модул;

10. кариерно ориентиране и консултиране на учениците;

11. разработване и изпълнение на проекти и програми;

12. участие в професионална мобилност и професионални общности;

13. разработване и изпълнение на стратегически документи, свързани с дейността на институцията;

14. опазване на живота и здравето на децата и учениците, включително и по време на организираните допълнителни дейности или занимания по интереси;

15. водене и съхраняване на задължителните документи;

16. провеждане на консултации с ученици и родители;

17. създаване на училищна култура, ориентирана към толерантност, сътрудничество и взаимопомощ;

18. провеждане или участие в изследователска дейност в областта на предучилищното и училищното образование.

Вменявайки всички тези функции на българският учител се оказва, че той трябва да притежава множество качества за да отговори на тези изисквания. Възможно ли е след завършване само на една образователна степен да бъдем конкурентно способни за в бъдеще? Добрият учител би ли си позволил да „стои на едно място“?

От изключително важно значение е учителят да спазва принципа на учене през целия живот. Стъпвайки на този принцип учителят постоянно трябва да повишава своята квалификация и своето самопознание, да бъде полезен на учениците си и на колегите си, защото „учител“ е призвание. Учителят не споделя наученото само със своите

ученици, а също така споделя с колеги и с родители. Учителят е този, които предоставя познанието си по разбираем начин, на тези, които имат нужда от него, независимо от възрастта си.

Учителят е лидер, наставник и мотиватор. Според Д. Иванов лидери са тези, които "пробуждат съзнанието на хората; показват печелившите направления на дейностите; постигат високи резултати; дават пример как да се действа; извличат ползи за себи си и хората около себе си. Лидерът е човек, който формално се признава и приема от групата, за да я организира и ръководи (Иванов, Д. 2014:75).

Според Leithwood и Riehl (Leithwood, K. A.& Riehl, C. 2003) лидерите мобилизират и работят с другите, за да постигнат споделените цели (Кривирадева, Б., Калоянова, Н., 2018:10).

Според националната квалификационна рамка учителят трябва да има необходимите теоретични знания, познавателни (включващи използване на логическо, интуитивно и творческо мислене) и практически (включващи сръчност и използване на методи, материали, уреди и инструменти) умения и компетентности като самостоятелност и отговорност, компетентност за учене, комуникативни и социални и професионални компетентности[3]. Накратко – учителят е творец, който не само извайва бъдещето поколение, но и оставя своя отпечатък в изграждането на образователната среда и методите на преподаване.

"Ученикът не е съд, който трябва да бъде запълнен, а факел, който трябва да бъде запален" е казал Плутарх[4]. От тези думи можем да направим извода, че учителят трябва да е личност, която да разпалва и да подбужда към търсене на знания и подобряване на умения, да е високо квалифициран за да може да насочва в правилна посока своите ученици и родители за постигане на високи резултати и устойчивост на знанията и уменията и сам да търси познание чрез всевъзможни начини, което да пренесе в практиката си и ежедневната си работа.

Основната роля на учителя е да помогне на учениците си да учат. …Голяма част от материала, който искаме децата ни да научат, не може да се усвои под формата на споделяне на информация, а от практиката, опита, дебатиране, размишления,

[3] https://www.navet.government.bg/bg/media/NQF_bg.pdf
[4] https://roditel.bg/20-madri-misli-posveteni-na-uchitelite/

взаимоотношения, предизвикателства и вдъхновение. Страхотните учители го знаят, както и знаят, че имат няколко роли, не само една. (Робинсън, сър Кен, Ароника, Лу, 2018:177-180).

За да изпълнят всички необходими роли учителите се нуждаят от постоянно повишаване на квалификацията, която от своя страна отваря вратите към самопознанието. Начините за повишаване на квалификацията са много, но зависят и от предпочитанията на всеки човек:

- В Наредба 15/ 22.07.2019г за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти в чл.47 е записано, че „Педагогическите специалисти са длъжни да повишават квалификацията“. Как да се повишава тази квалификация е описано в чл. 46, който гласи че „Организационните форми за повишаване на квалификацията са:

1. за продължаващата квалификация: а) курсове, семинари, тренинги, школи, практикуми, лектории, уебинари; б) специализации, свързани с методическата, педагогическата, психологическата подготовка на педагогическите специалисти, с конкретна предметна област или с управление на образованието; в) професионално-педагогическа специализация по чл. 60, ал. 1, т. 2; г) майсторски клас като интерактивна форма на обучение на учители новатори чрез представяне на педагогическите им постижения, споделяне на положителен професионален опит, обсъждане на актуални тенденции и прилагане на иновативни технологии и практики; д) форуми (научно-практически конференции, пленери, кръгли маси) за представяне на резултати от проучвания, изследователска и творческа дейност, за професионална изява и представяне на добри, иновативни практики или постижения;

2. за вътрешноинституционалната квалификация: а) лектории, вътрешно-институционални дискусионни форуми; б) открити практики, методическо подпомагане, презентации на творчески проекти; в) резултати и анализи на проведени педагогически изследвания и постижения; г) споделяне на иновативни практики [5].“

[5] https://www.mon.bg/nfs/2024/12/naredba15-2015_statut-uchiteli-izm0824_v02012025.pdf

Всяко едно участие на педагогическия специалист в изброените възможности за повишаване на квалификацията дава нови знания, но също така дава и възможност за създаване на нови контакти и приятелства, създава предпоставка за неформално общуване между различни педагогически специалисти, споделяне и обмяна на опит и идеи, обсъждане на специфични казуси, предприети действия и решения. Благодарение на това учителят изгражда своето самопознание, отсява необходимата за него информация, поставен е в условия на размисъл, вдъхновение и мотивация да подобри първо себе си и след това да пренеси ползите в своята практика и ежедневна работа. Добрият учител осъзнава, както е казал и Джеймс Джойс, че „грешките са порталът към откритията“ и че грешките също ни дават изключителен опит и информация и ни провокират в посока креативно мислене.

- Работа по групови, институционални, междуинституционални, международни[6] (Erasmus+[7] и eTwinning[8]) проекти, – изключително допринася за подобряване на качеството на образованието, защото може да се развива „Учене, чрез правене“, а това е един от най-работещите методи. В българския език също имаме подобна фраза: „Око да види, ръка да пипне“. Това означава, че добрият учител предоставя достатъчно нагледен материал на своите ученици за да се запознаят със съответната тема, но също така е подбрал и достатъчно материали и за практически дейности, чрез които децата/учениците да могат да приложат наученото.

Тук е мястото да кажем, че за да успее да подготви всички необходими материали учителят отново трябва да разчита на своята висока квалификация, креативност и творчество. Личността на учителя се проявява в посоката на търсене или изработване на материалите: някои биха се насочили към изобразителните изкуства, други към конструктивна дейност, трети към дигитализирани ресурси, четвърти биха комбинирали. Можем да кажем, че силата ние е в разнообразието. Всеки учител си има своя индивидуалност и свое виждане как да работи с децата си и тук е богатството – споделяне на добри и работещи педагогически практики.

[6] https://hrdc.bg/
[7] https://erasmus-plus.ec.europa.eu/bg
[8] https://school-education.ec.europa.eu/en/etwinning/about

„Колкото повече, толкова повече“ е казал нашият любим герой Мечо Пух. Колкото повече споделяме един с друг, толкова повече обогатяваме нашия мироглед и нашата практика.

Днес все повече се набляга на споделянето не само между учители в една институция, но и на междуинституционално ниво. Все по-често се случва да се правят различни срещи, педагогически визити, форуми, семинари и др. между учители от различни институции, дори и между области. Създават се добри партньорства и се насърчава взаимопомощта.

Библиография:

1. Колева, М. (2019) Педагогиката от края на XIX и началото на XX век (Реформаторска педагогика). Изд. ЛИБРА СКОРП
2. Кривирадева, Б., Калоянова, Н. (2018). Лидерство, организационна култура и наставничество в образователни институции. Изд. ЛИБРА СКОРП
3. **Робинсън, Кен, Ароника, Лу, (2018) Вие, вашето дете и училището. Изд.** Рой Комюникейшън
4. https://erasmus-plus.ec.europa.eu/bg - Какво е програма Erasmus+?
5. https://hrdc.bg/ - Център за развитие на човешките ресурси, информация относно работа по международни проекти
6. https://roditel.bg/20-madri-misli-posveteni-na-uchitelite/ - 20 мъдри мисли, посветени на учителите
7. https://school-education.ec.europa.eu/en/etwinning/about - Какво е eTwinning?
8. https://www.mon.bg/nfs/2024/12/naredba15-2015_statut-uchiteli-izm0824_v02012025.pdf - Наредба 15/ 22.07.2019г за статута и професионалното развитие на учителите, директорите и другите педагогически специалисти
9. https://www.navet.government.bg/bg/media/NQF_bg.pdf - Национална квалификационна рамка на Република България

Развиване на научна култура у децата чрез игри и експерименти

Ели Нешкова, Светлана Узунова
старши учители в Детска градина №12 „Радост“, гр. Перник

Developing scientific culture in children through games and experiments

Eli Neshkova, Svetlana Uzunova – Kindergarten No.12 "Radost", Pernik

e-mail: elika_antonova@abv.bg
e-mail: uzunova_svetlana@abv.bg

Abstract: *In recent years, our work at Kindergarten No.12 "Radost" in the town of Pernik has focused on introducing scientific concepts into the children's daily lives through games and experiments. One of our main goals is to ensure a smoother transition between kindergarten and school. What we have learned in the process is that children become engaged when science becomes part of their games, and that teaching "complex" concepts can actually be incredibly fun!*

Keywords: *science through play, children, preschool education, science festival*

Ранното научно обучение в детската градина става все по-актуално и се признава като ключов елемент в образованието на малките деца. В последните години научното образование за предучилищна възраст набира популярност поради нарастващото разбиране, че децата могат да развиват основни научни умения много по-рано, отколкото се е предполагало преди.

Актуалността на темата в глобален аспект е покриването на цел №4 „Качествено образование“ от 17-те Цели за устойчиво развитие на ООН и Европейския съюз до 2030г. (Commission Europa) и обявеното от ООН Международно десетилетие (2024-2033) на науките за устойчиво развитие (International Science Council)**.**

През различните исторически периоди много мислители подчертават важността на забавлението в обучението. Виторино да Фелтре, Жан-Жак Русо и Джон Дюи (Витанова Н., 2019) са само някои

от личностите, които застъпват идеята, че играта е основен метод за учене. Според Сам Ед Браун (Браун С., 2003), запознаването на децата с науката в детската градина не е с цел да се развият бъдещи учени, а да им се предоставят основни умения, необходими за живота в съвременното общество.

Обучението чрез експерименти и игри в детската градина е ключов подход, който помага на децата да развиват умения и знания по естествен и ангажиращ начин. Този подход е особено ефективен, тъй като развива логическото мислене, причинно-следствени връзки и разширява познанията за света, като запознава децата с основни научни концепции. Игрите и експериментите насърчават самостоятелността, защото дават възможност на децата да взимат решения, да откриват такива и да поемат отговорност за действията си, което ги кара да се чувстват уверени в своите способности. Ученето чрез експерименти и игри в детската градина поставя основите на бъдещо учене и личностно развитие, изграждайки не само академични знания, но и важни житейски умения като увереност, креативност и способност за сътрудничество.

Сред учителите има различни възгледи относно това дали образованието се стреми да накара децата да учат наука или да учат за наука. Дали е когнитивна или социална дейност или става въпрос за повдигане и отговаряне на въпроси? Дали проучването е за демонстриране на това, което знаем, или за изследване как знаем и защо вярваме в това? (Vartiainen, Kumpulainen, 2020). Тези въпроси са от съществено значение за разбирането и подобряването на научното образование.

Когато започнахме да прилагаме този подход, първоначално срещнахме съпротива от някои родители, които се притесняваха дали темите са подходящи за малките деца. Често чувахме въпроса: „Не е ли твърде рано?“ Истината е, че децата имат естествено любопитство към света около тях – дали ще гледат падащи листа или ще наблюдават как водата се превръща в лед, всичко това са „малки науки“, които ги заобикалят.

Изследвания показват, че децата учат най-добре тогава, когато наблюдават и пряко участват в изучаваната материя. Активното учене подпомага тяхното интелектуално развитие и подкрепя изграждането на

комуникативни и аналитични умения (Dabae L. et al., 2018). Учителят не дава готови отговори, а създава обстановка, в която те са активни участници в търсенето на отговорите. Начините, по които децата разбират явленията и процесите, обяснявани от науката, имат общо с това как е организирано обучението за децата и какво трябва да научат (Åkerblom A. et al., 2019). В същото време учителят трябва да прояви гъвкавост и да се възползва от „подходящите моменти, като окуражава, стимулира и поощрява децата да изпробват и изследват света около тях, следствие на което те развиват уменията като наблюдение, описание, предположение и комуникация. (Koerber S., Osterhaus C., 2021) .

ФОРМИРАНЕ НА НАУЧНИ УМЕНИЯ В ДЕТСКАТА ГРАДИНА

„Играта, подобно на природата, показва в забулен вид законите на живота, затова и играта, подобно на природата, има такова безкрайно, никога не остаряващо очарование за млади и стари“ (Фрьобел Ф., 2015:239), казва в съчинението си Ф. Фрьобел (2015) създател на детските градини и автор на първата теория за играта.

Използването на експериментални игри в детската градина играе важна роля за насърчаване на детското любопитство, развиване на речевите умения и събуждане на интерес към заобикалящата среда. Чрез активно участие в прости научни дейности, децата започват да опознават света около себе си по достъпен и вълнуващ начин. Още в ранна възраст, те могат да се включват в наблюдения и прости опити, използвайки познати елементи като въздух, вода и светлина.

Образователният процес в предучилищна възраст може успешно да включва изследователски дейности, които развиват аналитичното мислене и способността за разпознаване и сравнение на различни явления и обекти. Участието в подобни дейности подпомага изграждането на умения за самостоятелно наблюдение и правене на изводи, особено когато те са подкрепени от учителя.

В различните възрастови групи се използват подходи, съобразени с развитието на децата. Най-малките започват с игри, свързани с основни характеристики на предметите, докато по-големите преминават към по-задълбочени изследвания с участие на всички сетива. С напредването на възрастта децата стават все по-независими в своята изследователска

дейност – започват сами да формулират въпроси, да изпробват хипотези и дори да избират начина на провеждане на експерименти.

Подобни практики вече намират място в българските детски градини, вдъхновени от международни образователни инициативи като "Science on Stage Europe". Един от успешните примери у нас е проектът „Наука в детската градина“, реализиран в ДГ „Зорница“ – гр. Добрич (Ionescu et al., 2018), който демонстрира ползите от ранното въвеждане на децата в света на науката.

Според Сам Ед Браун (Браун С., 2003) необходимостта децата да се запознават с науката в детската градина не произтича от желанието да се развиват бъдещи учени и инженери. По-скоро става въпрос за това децата да получат основни умения за живот в сложното съвременно общество. Виготски препоръчва обучението по природни науки за малки деца да бъде забавно, да води до открития както за възрастните, така и за децата. Според Виготски (Виготски Л., 1988) децата в предучилищна възраст могат да правят определени съществени връзки и да придобиват определени систематични знания.

Фестивал на науката в детската градина

За да покаже света на науката екипът на ДГ №12 „Радост” разработи авторски проект „Фестивал на науката“, насочен към практически научни опити и експерименти, представени под формата на игра. Това е дългосрочен проект с цикличност от четири години и включващ следните направления:

- Физически науки (химия, физика, астрономия);
- Земни науки (геология, метеорология, география);
- Науки за живота (биология, ботаника, зоология, екология);
- Научно изследване и експериментиране (наблюдение, прогнозиране, измерване).

Основните му цели са свързани с:

- Насърчаване на любопитството и интереса на децата към науката;
- Вдъхновение и подтикване към изследване на различни сфери от науката;
- Развитие на наблюдателност и критично мислене;
- Усвояване на основни научни принципи чрез експерименти и демонстрации;

- Стимулиране на самостоятелност и активност при изпълнение на поставени задачи;
- Развитие на комуникационни умения и увереност в изразяване на собственото мнение.

ПОЛЗИ И ЗНАЧИМОСТ ОТ УЧАСТИЕ ВЪВ ФЕСТИВАЛА

➢ Стимулира любопитството: Фестивалът на науката предизвиква децата да бъдат любопитни и да изследват света около тях. Те имат възможност да задават въпроси, да разбират научните принципи и да изпитват радостта от откриването на нови неща;

➢ Развива научни умения: Участието в научни работилници, експерименти и демонстрации на фестивала развива научни умения като наблюдение, експериментиране, анализ и търсене на решения. Децата се учат да мислят критично, да формулират хипотези и да тестват идеи;

➢ Подобрява комуникационните умения: Фестивалът на науката предоставя възможност за взаимодействие с други деца, учени и лектори. Децата се учат да комуникират и да представят свои идеи, да задават въпроси и да се включват в научни дискусии;

➢ Повишава самоувереността: Участието в научни експерименти и презентации на фестивала помага на децата да развият своята самоувереност. Когато децата се включват активно и се усещат успешни в научните активности, те стават по-уверени във възможностите си и се поощряват да пробват нови неща;

➢ Развива творческото мислене: Фестивалът на науката стимулира децата да мислят творчески и да търсят нестандартни решения. Те имат възможност да създават, да проектират и да изразяват своите идеи през различни научни дейности;

➢ Вдъхновява бъдещи научни кариери: Участие в фестивала на науката може да вдъхнови децата да се интересуват от наука и да ги мотивира да следват научни професии. Взаимодействието с професионалисти и научни експерти може да разшири техния хоризонт и да им даде представа за възможностите в областта на науката.

Фестивалът на науката е уникална възможност за децата да се насладят на интерактивни и забавни научни изживявания, да разширят своите знания и да развият ключови умения, които ще имат полза през целия живот. Той ще обогати както децата, така и учителите със следните знания и умения:

1. За децата:

- Научни познания: Децата ще се запознаят с различни научни области и теми чрез интерактивни дейности и експерименти. Те ще научат за свойствата на материалите, въздуха, водата, светлината и други научни явления.
- Експериментални умения: Децата ще развият умения за провеждане на експерименти, наблюдение, измерване и анализ на данни. Те ще се научат как да формулират въпроси, да създават хипотези и да тестват свои идеи чрез практически изпитания.
- Критично мислене: Участието в научните дейности на фестивала ще насърчи децата да мислят критично и да анализират информацията. Те ще се поощряват да задават въпроси, да поставят предизвикателства и да търсят решения.
- Комуникационни умения: Фестивалът на науката ще даде възможност на децата да комуникират и споделят свои идеи пред публика. Те ще се научат да изразяват своите мисли, да аргументират и да представят своите изследвания пред други хора.
- Творческо мислене: Фестивалът на науката ще вдъхнови децата да мислят творчески и да намират нестандартни решения. Те ще имат възможност да създават и да проектират свои експерименти или научни проекти.

2. За учителите:

- Професионално развитие: Учителите ще имат възможност да разширят своите знания в научните области и да се запознаят с нови научни изследвания и методики. Те ще се възползват от обмен на опит и информация с други учители и научни експерти.
- Иновативни методи на преподаване: Фестивалът на науката ще вдъхнови учителите да използват иновативни и интерактивни методи на преподаване. Те ще се запознаят със съвременни научни инструменти, експериментални модели и ресурси.
- Връзка с научната общност: Учителите ще се свържат с научни институции, учени и професионалисти в областта на науката. Те ще получат подкрепа и насоки за развиване на учебната програма и извънкласни дейности.
- Мотивация и вдъхновение: Учителите ще се вдъхновят от ентусиазма на децата и от откритията, които те правят по време на

фестивала. Това ще им помогне да запазят мотивацията си и да продължат да вдъхновяват и мотивират своите деца да се интересуват от науката.

Фестивалът на науката е ценна възможност за обогатяване на знанията и уменията на децата и учителите, като ги въвлича в стимулираща и вълнуваща научна среда.

Съдържателен анализ на въздействието

Прилагането на иновативния подход за ранно преподаване на наука има своите ползи и не само за децата, а и за учителите, които искат да излязат от рутината на професията:

1. За децата:

- Научни знания: Забелязахме, че децата се увличат най-много, когато сами откриват как работят нещата – например, когато се учеха как водата може да променя формата си, те не спираха да експериментират с различни предмети.
- Експериментални умения: Всяко дете има различен подход – някои са по-внимателни наблюдатели, докато други са склонни да опитват всичко веднага. Важно е да се даде свобода на всяко дете да се изразява по своя начин.
- Критическо и творческо мислене: По време на експериментите децата научават да търсят решения и да мислят креативно. Например когато представихме опит с „магическата“ промяна на цветовете на светлината, децата започнаха да задават въпроси за „магията“, но скоро сами откриха, че всъщност това е физика!

2. За учителите:

- Професионално развитие: Като учители ние също сме част от този процес на учене. Включихме се в обучения и семинари, където обменихме опит и се запознахме с нови методи. Някои от нас започнаха да използват експериментални модели и за други дейности в ежедневната работа.
- Иновативни методи на преподаване: С времето открихме, че не само децата се учат чрез експерименти. Ние като учители също станахме по-креативни и по-уверени в това да внедряваме нови подходи.

- Връзка с научната общност: Сътрудничеството с различни институции и учени ни помогна да разширим познанията си и да предадем тази енергия и ентусиазъм на децата.

Заключение

Изучаването на физични науки като част от проекта „Фестивал на науката“ предлага добър избор от практически задачи за получаване на умения и знания в областта на природните науки в ранна детска възраст. Давайки на децата възможност за придобиване на базови знания и ключови компетентности, те повишават своята мотивация и успешна реализация в бъдещ период. Именно тук идва важната роля на детския учител като първия, който ще въведе детето в света на науката, подбирайки и прилагайки най-подходящите методи и представяйки информацията по достъпен за разбиране и осмисляне начин. Моделът за ранно изучаване на наука не изисква допълнително финансиране, тъй като се прилагат елементарни научни опити с достъпни и с подръчни материали и установки. Разработените педагогически сесии предлагат модел, който е успешен за прилагане при малки деца за постигане на научни знания и съобразен с държавния образователен стандарт. Включването на научни елементи и детско експериментиране в програмата на детската градина придава на образователния процес ново измерение – той става по-достъпен и в същото време вълнуващ за децата. Високата степен на ангажираност и интерес, които се наблюдават по време на тези дейности, дават ясна представа за положителното въздействие на този подход върху умственото и социалното развитие на децата. Въвличайки децата в една различна и вълнуваща среда „Фестивалът на науката“ се оказа ценна възможност за обогатяване на знанията и уменията, стимулиране на любопитството, развитие на научни умения, логическо мислене, откривателство и вдъхновение за бъдещи научни кариери.

Библиография:

1. Браун, С. (2003) Сапунени мехури, небесни дъги и червеи. София: „Техника“.

2. Виготски, Л. (1988) Въображение и творчество на детето. София: „Наука и изкуство“.

3. Витанова, Н. (2019) Gamification -one of the future education technologies. *SocioBrains*, б*рой 63,* http://sociobrains.com/MANUAL_DIR/SocioBrains/Issue%2063,%20November%202019/4_%20Natalia%20Vitanova.pdf, последно достъпен на 14.04.2025 г.

4. Фрьобел. Ф. (2015) *Елате да живеем за нашите деца*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.

5. Åkerblom, A., Součková, D. & Pramling, N. (2019) Preschool children's conceptions of water, molecule, and chemistry before and after participating in a playfully dramatized early childhood education activity. *Cult Stud of Sci Educ* 14, 879–895. Retrieved from: https://doi.org/10.1007/s11422-018-9894-9, последно достъпен на 14.04.2025 г.

6. Dabae Lee, Yeol Huh, Chun-Yi Lin, Charles M. Reigeluth. (2018). *Educational technology research and development.* Retrieved from: https://www.learntechlib.org/p/190070/, последно достъпен на 14.04.2025 г.

7. Koerber, S., Osterhaus C., (2021) Science competencies in kindergarten: a prospective study in the last year of kindergarten. Unterrichtswiss 49, 117–136. Retrieved from: https://doi.org/10.1007/s42010-020-00093-5, последно достъпен на 14.04.2025 г.

8. https://bg.council.science/news/international-decade-of-sciences-for-sustainable-development/ International Science Council, последно достъпен на 10.10.2024 г.

9. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/sustainable-development-goals/eu-and-united-nations-common-goals-sustainable-future_bg Официален сайт на Европейски съюз, последно достъпен на 10.10.2024 г.

10. https://www.science-on-stage.eu/ Science on Stage Europe, последно достъпен на 25.02.2024г

Предизвикателствата пред логопеда в началото на професионалния му път

Антония Николова
Логопед

The challenges facing a speech therapist at the beginning of his professional journey

Antoniya Nikolova
Speech therapist

e-mail: a.nikolova90@abv.bg

Abstract: *The topic of the conference sparked my interest, because upon starting my work as a speech therapist, I encountered numerous difficulties and challenges. In this report, I examine them through the lens of my personal experience in various situations. I emphasize qualification and self-improvement as key factors in the development of a speech therapist. In addition to the difficulties and challenges, I also focus on the mechanisms for overcoming them. Particular attention is given to issues related to parent communication and the integration of children with special educational needs (SEN) from an early age.*

Keywords: *speech therapist, challenges, practice, integration, parents.*

Съвременният високотехнологичен и динамичен свят налага бърза адаптация, непрекъсната квалификация и мотивация за самоусъвършенстване. Изключение не прави и логопедията. „Логопедията е наука, която изисква големи познания в различни направления – физиология, неврология, психология, лингвистика, аудиология, фониатрия, педагогика и др. Логопедичната диагностика е точна наука, която използва разнообразен инструментариум при изследване на пациентите – анамнеза, логопедичен статус, невропсихологично обследване, психологична оценка на когнитивните процеси, събиране на ценна инфорция, както и обобщаване на тази информация“ (Боянова, В., 2012:7).

През годините симптоматиката, която обхваща логопедията, също претърпява промяна. В края на 20-ти и началото на 21-ви век превес имат артикулационните и прозодичните нарушения. През последното десетилетие се наблюдава много разнородна симптоматика и голямо предизвикателство пред логопеда.

Завърших магистърска програма „Логопедия“ през 2019 година. Желанието и мотивацията ми да практикувам тази хуманна професия беше голямо. Осъзнавах и липсата на опит и предимството на мои колеги с натрупан стаж. Голяма част от работодателите изискват да познаваш добре симптоматиката, да имаш опит с различни нарушения и да прилагаш ефективна терапия. Възможно ли е обаче току-що завършил логопед да е придобил тези умения при положение, че няма натрупан опит в сферата? Мотивацията и желанието ми за реализация като логопед не намаляваха. Бях сигурна, че с постоянство и усилия, ще постигна целта си. Няма пречки пред един млад човек, който е амбициран да успее и е фокусиран върху мечтата си. През 2020 година започнах работа като логопед. Още в началото срещнах редица предизвикателства:

- необходимост от допълнителна квалификация и самоусъвършенстване след добрата теоретична подготовка в университетите;
- работата на логопеда при интегрирането на деца със СОП от най-ранна детска възраст;
- комуникацията с родителите – подход, разбиране, тактичност.

Необходимост от допълнителна квалификация и самоусъвършенстване след добрата теоретична подготовка в университетите

Тенденцията през последните години към увеличаване на броя на деца с дефицити изисква наличието на повече подготвени кадри. Специалността „Логопедия“ през последните години е много атрактивна и търсена. Безспорно в университета получаваш една стабилна основа от теоретични знания, без които не може, но липсата на достатъчно практика се оказва предизвикателство пред младия логопед. Най-добър практически опит се черпи, когато наблюдаваш работата на логопедите в реална среда – посещение на регионални центрове за

подкрепа, частни логопедични кабинети, държавни и частни училища. Прохождащият логопед би добил по-голяма увереност, ако има възможност да усвои умения от своите колеги с по-голям практически опит.

В последната година от обучението си имах практика в детска градина. Периодът на наблюдение беше около две седмици. Наблюдавах симптоматиката на различни нарушения – автоматизация на звук К, синдром на Даун, олигофрения, постановка на звук С, заекване и превенция. Разгледах и документацията на децата със СОП, която задължително се води в детските градини, както и корекционните планове на различни нарушения. Определящ момент за ефективната работа на логопеда е точното спазване на алгоритъма при провеждане на една логопедична сесия. Те са ключов момент при започване на терапията. Винаги са започва с поздрав и емоционална нагласа, за да може детето да се отпусне и да съдейства по време на цялата логопедична сесия. След това се преминава към същинската корекционна работа. В последните минути се играе игра, тъй като детето трябва да има желание за следващо посещение в логопедичния кабинет. Поради ограниченото време нямах възможност да наблюдавам повече от две логопедични сесии на определено нарушение и да проследя цялостната превенция за преодоляването му. Това ме мотивира да търся възможности за допълнителната квалификация чрез различни обучения с цел по-добри практически умения и тяхното ефективно прилагане.

През 2020 г., когато започнах работа като логопед, трябваше да направя логопедичен статус на децата и да съставя корекционен план за работа при нужда. Много ми помогна „Диагностичен албум“ на професор Виолета Боянова. „В него са представени различни стимулни задачи, чрез които да се направи оценка на отделните елементи на когнитивния и логопедичния статус на изследваните лица. Дава информация и за клиничната интерпретация на данните от индивидуалното изследване. Улеснява практическата работа на специалистите в процеса на оценка, анализ и диагностика на комуникативните нарушения“ (Боянова, В; Славейкова,Н; Игнатова, С. 2018:5).

Ръководството на Екатерина Тодорова „Артикулационни нарушения – определение, класификация, диагноза, диференциална диагноза, терапия“ е неизменна част от работата ми и до днес. „В

ръководството са разгърнати обширно нарушенията във фонетиката и фонологията на българския език, терапевтичните стратегии и етапи на логопедичната интервенция, артикулационната и акустичната характеристика на фонемите, видовете неправилна артикулация на говорни звукове от различни фонетични групи, методи за постановка, автоматизация и диференциация на нарушените фонеми, логопедични упражнения за преодоляване на артикулационната, фонетичната и фонологичната абнормност в детската реч. Разнообразието от стимулен материал е съобразен с принципите за последователност и системност“ (Тодорова, Е., 2014:7).

Благодарение на ръководството успявах да разграничавам понятия като: „прогнатия“ – издадена горна челюст, „прогения“ – издадена долна челюст, „отворен прикус“ – ограничаващи движения на челюстта, къса подезична връзка, изкривен зъбен ред. Понякога причината за артикулационните нарушения е свързана с неправилно позициониране на артикулационните органи и е много важно логопедът да забележи и да настоява родителят да направи консултация с ортодонт. Един от случаите в моята практика беше дете, което не можеше да казва звук Р.

На първата логопедична сесия забелязах, че е с къса подезична връзка и това ограничава движенията на езика и възпрепятства постановката на звука. Насочих родителите към консултация с ортодонт. Успокоил ги е, че с упражнения за подезичната връзка може да се разтегне.

Нашата работа продължи около 6 месеца. Успяхме да разтеглим подезичната връзка, да поставим звук Р и да го автоматизираме. Ето защо е толкова важно да насочиш родителя към точните специалисти. Не всичко е част от компетенциите на логопеда, но когато работата е комплексна, се постигат ефективни резултати.

През последните години все повече се говори за разстройство на аутистичния спектър. Има доста информация от различни източници – специализирана литература, сайтове, влогове и т.н

Докато учех, преподавателите в университета споменаха за аутизма, но тъй като не беше част от учебната програма, информацията беше доста обща. Още тогава започнах да търся допълнителна литература относно симптоматиката и превенцията на това нарушение, както и варианти за допълнителна квалификация. В началото на

практиката ми имаше няколко деца с тази диагноза. Наблюдавах промени в емоционалното им състояние – от плач до бурен смях, стереотипно поведение, неспазване на правила, трудно възприемане на света около тях, липса на зрителен контакт, ехолалия, трудности в разбирането и комуникацията. Търсих начин, с който да подпомогна тяхното развитие. Първото обучение, на което попаднах и заявих участието си, беше „Базово обучение при аутизъм и сходни нарушения“. След курса започнах да прилагам наученото в практиката си. Още след три-четири сесии видях промяна в поведението на децата и моята удовлетвореност, че се движа в правилна посока беше голяма. Виждах промяна в поведението на децата, но не виждах промяна в разбирането и комуникацията. Това ме провокира да потърся допълнителен курс за развитие на комуникацията. В университета ни бяха споменавали за ПЕКС. Единственото, което знаех за тази програма е, че това са пиктограми, които подпомагат разбирането и спомагат за развитие на общуването. Не бях сигурна, че програмата е адаптирана на български. В процеса на търсене попаднах на ДАК (допълваща алтернативна комуникация) при аутизъм и сходни нарушения. Придобих нови знания по отношение на ДАК – какво представлява, как работи, по какъв начин се развива комуникацията.

След като приключи обучението, започнах да селектирам пиктограмите и изготвих план за работа. Първата стъпка беше етикетирането на средата, за да могат децата да обвържат пиктограмата с конкретното значение. Споделих за намерението си на родителите и след като получих тяхното съгласие започнах да им давам насоки за работа в домашни условия. Постепенно децата започнаха да възприемат и разбират ролята на комуникацията чрез пиктограми. Непрекъснатата комуникация с родителите спомогна за затвърждаване на наученото от кабинета и включването на детето в различни комуникативни ситуации.

Напредъкът в терапията при деца от аутистичния спектър дължа на тези две обучения, през които преминах, и на мотивацията ми за непрекъсната квалификация.

Все повече се наблюдава, че децата не усвояват умения, характерни за определена календарна възраст или ги усвояват на един по-късен етап. Поради агресивното навлизане на технологиите децата не са достатъчно гъвкави и подвижни, проговарят късно, трудно изграждат социални умения. Провокирана от това, се насочих към курса

„Оценка на детското развитие“. Прилагам наученото в работата си и се стремя да съм полезна както на децата, с които работя, така и на родителите, като им давам ценни насоки за работа вкъщи

РАБОТАТА НА ЛОГОПЕДА ПРИ ИНТЕГРИРАНЕТО НА ДЕЦА СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ ОТ НАЙ-РАННА ДЕТСКА ВЪЗРАСТ

Ролята на екипа от специалисти при работата на деца със СОП е ключова. В процеса на работа се очаква от детето да затвърди определено умение, съобразено с неговите възможности. За да е наистина ефективна работата на логопеда, наученото трябва да се пренася извън кабинета на специалиста. Прогресът се случва тогава, когато детето затвърди наученото в различни ситуации и места – детска градина, парк, център за групови и индивидуални занимания, детски кът, семейна среда. Комуникацията между логопед, педагог и родител е от голямо значение за ефективното функциониране на детето. За да се усвои дадено умение понякога отнема много време. Важно е работата на отделните специалисти да е координирана. Целите да са малки и постижими. За придобито умение се счита това умение, което детето е придобило и усвоило, без да има насока от специалист и без да му помагат допълнителни стимули. Едва когато сме сигурни, че детето го е усвоило, се преминава към следващата стъпка.

Важен момент за работата на логопеда е как детето реагира на инструкция, която е заучена при индивидуална работа и дали детето се справя, ако инструкцията е насочена към групата. Ако педагогът среща затруднение по отношение на затвърждаването на наученото в групата, е необходимо да потърси помощ от логопеда. Обикновено децата реагират добре при индивидуална работа, но когато инструкцията е зададена към повече деца, се объркват. В такъв случай логопедът подпомага детето в групата и го насочва докато то има нужда. Част от интеграцията е включването на деца със СОП в концертни изяви, съобразени с възможностите на детето, посещение на театри, включване в групови занимания и различни активности. Моите наблюдения са, че децата със СОП винаги се радват, когато са заобиколени от техни връсници и се опитват да осъществят контакт с тях на база техните възможности – понякога с побутване, еуфоричен смях или просто подаване на предмет.

Комуникацията с родителите – подход, разбиране, тактичност

Като логопед и координатор на екип бих казала, че едно от най-големите предизвикателства, които съм срещала, е свързано с комуникацията с родителите. От една страна се изисква подход към всеки родител, търпение, разбиране, но от друга страна, моментът на поднасяне на информацията относно потребностите на детето е много притеснителен за тях. Обикновено родителят преминава през няколко етапа – несъгласие с оценката на специалиста, отричане на проблема, анализиране на ситуацията и приемане. Това е дълъг процес. При някои родители отнема доста време, докато приемат състоянието на детето си, а има и такива, които не стигат до това. Сменят различни специалисти с надеждата някой да им каже нещо по-различно и успокоително. Разбира се, колкото по навреме се реагира, толкова по-добре. Процесът на приемане понякога отива с години и след като родителят реши да се довери на логопеда, тогава започва същинската работа. Това, че родителят е приел състоянието на детето, не означава, че е подкрепящ и съдействащ в съвместната работа. Има доста родители, които разчитат единствено на работата на специалистите, без да спазват неговите насоки за работа вкъщи. Тогава ролята на логопеда е половинчата, тъй като за два часа детето няма как да затвърди определени умения. Има родители, които са наясно със състоянието на детето и отчаяно търсят помощи. Интересуват се как е протекла всяка логопедична сесия и оценяват насоките, които им се дават. Именно с такива родители се вижда най-големия прогрес. Тъй като работата между специалиста и родителя е координирана, целите са общи и резултатите са ефективни. Когато общувам с родители един от основните въпроси, които ми задават, е кога ще го израсте? Разбира се, тук ролята на логопеда е, от една страна, да акцентира върху трудностите на детето, а от друга, в каква посока ще е работата му и как ще подпомогне развитието му. Изказвания от типа “няма да има промяна в способностите” действат много демотивиращо за родителя. Родителите са с очакване детето му да се развива, да е пълноценна личност, с ясни цели и мечти. Те са много сензитивни по отношение на уменията и възможностите на децата им. Затова е важно да усетят подкрепата и позитивното отношение както към тях, така и към децата им. Една от практическите задачи, която имахме по време на обучението за ранно детско развитие, беше да се поставим на мястото на родителя и да отговаряме на въпроси от негово

име. Тогава осъзнах колко е трудно да си обективен и да признаеш пред себе си, че детето ти не е усвоило дадено умение. Това провокира страх, тревожност, объркване. Добрият логопед трябва да подхожда с разбиране към родителите. Да ги изслушва, да е съпричастен към проблемите им и да ги напътства.

От опита ми до момента смело мога да заявя, че непрестанното самоусъвършенстване, любопитството към нови знания, предизвикателството да се справиш с различни случаи и индивидуалният подход са правилната формула за един успешен логопед. Всеки случай е изпитание и, независимо от степента на нарушението, ролята на логопеда е да търси правилните подходи за справяне. Чувството за удовлетвореност и благодарността в очите на родителите са атестат за работата на логопеда.

Библиография:

1. Боянова, Виолета. (2012). От симптома към диагнозата в логопедичната практика. София: Нов български университет.

2. Боянова, Виолета, НадеждаСлавейкова, Соня Игнатова. (2018). Диагностичен албум. София: УНСС.

3. Манолева, Анна. (2014). Как да развием уменията за общуване при аутизъм и сходни комуникативни нарушения. София: ЛЦР.

4. Тодорова Екатерина. (2014). Артикулационни нарушения – определение, класификация, диагноза, диференциална диагноза, терапия. София: Нов български университет.

Интегриран подход и иновативни методи за обучение на деца със специални образователни потребности и деца от уязвими групи

Илиана Пантелеева, Пламена Вичева, Росица Иванова
Детска градина "Светулка", гр. Шумен

Integrated approach and innovative methods for teaching children with special educational needs and children from vulnerable groups

Iliana Panteleeva, Plamena Vicheva, Rositsa Ivanova
Kindergarten "Svetulka", Shumen

e-mail: svetulka_iliana.panteleeva@abv.bg;
e-mail: svetulka_plamena.vicheva@abv.bg;
e-mail: svetulka_rositsa.ivanova@abv.bg

Abstract: *This report presents a comprehensive pedagogical technology that combines an integrated approach and a variety of innovative methods and techniques for teaching children with special educational needs and children from vulnerable groups. It is based on the sharing of experience and good practices observed during a job-shadowing visit under the project "#Now - act now, learn now, share now".*

Keywords: *educational environment, inclusive education, special educational needs, vulnerable groups*

Динамичните промени в съвременния световен ред, съвкупността от геополитически, икономически, военни конфликти оформят различни групи от хора. Децата са зависими от решенията на родителите си и често се изправят пред множество предизвикателства, свързани с достъпа до качествено образование. Педагогическите технологии, които са насочени към тези деца, играят съществена роля за преодоляване на бариерите и създаване на равни възможности за всички.

Приобщаващото образование е процес на осъзнаване, приемане и подкрепа на индивидуалността на всяко дете или ученик и разнообразието от потребности на всички деца и ученици.

Ето и някои ключови аспекти на приобщаващото образование:

- ✓ право на образование за всички;
- ✓ разнообразие като ценност;
- ✓ индивидуализиран подход;
- ✓ сътрудничество;
- ✓ достъпна среда;
- ✓ гъвкавост и адаптивност.

Създаването на образователна среда, в която всяко дете, включително и тези, които често биват разглеждани като „друг тип деца“, е един от основните акценти в Наредбата за приобщаващото образование (2017). Тези деца изискват специални подходи в учебния процес поради физически, умствени, емоционални или социални дефицити, които ги правят уязвими или затрудняват достъпа до обичайното образование. Нуждите и потребностите на децата се разпознават при настъпването им в определената образователна институция – детска градина или училище.

Децата със специални образователни потребности (СОП) и децата от уязвими групи имат право на образование и участие в заобикалящия ги свят, наравно с техните връстници. Децата от уязвими групи биват различни категории: застрашени от изключване, жертви на насилие, работещи деца, деца – имигранти и емигранти, деца – бежанци, деца от етнически и религиозни малцинства, разселени деца, деца от зони на конфликти, безпризорни деца, деца от бедни семейства, деца – сираци, хронично болни, деца, инфектирани с вируси на трудно лечими болести. Използването на съвременни педагогически технологии и гъвкави форми в образователния процес позволяват лесното адаптиране на тези деца. Това би подпомогнало бъдещото развитие. Всички деца са различни и това е тяхната уникалност. Подходът към всяко едно дете трябва да бъде индивидуален и да има своята ефективност.

Проект „#Сега – действай сега, учи сега, сподели сега“ дава възможност да се овладеят иновативни методи, материали, помощни средства и технологии за деца и ученици със специални образователни потребности и от уязвими групи. Работата е изцяло индивидуална, в сътрудничество с образователни институции и различни специалисти,

работещи с децата и учениците. Учебното съдържание е адаптирано към призмата на индивидуалната успеваемост на детето. Целите и задачите, които си поставят педагозите, са насочени към потенциала на всяко едно дете. Очакванията им са реални и адекватни, плод на разумни цели, които могат да бъдат реализирани чрез използване на нетрадиционни материали (пяна за бръснене, брашно, пясък, бучки захар, декоративни камъни, мъниста и др.), като целият процес протича под формата на игра. Различните текстури, форми, цветове и аромати на тези материали спомагат за развитие на сетивните възприятия, фини двигателни умения, координация и др. Всички тези занимания са много ценни за децата. Важно е да се създадат пространства, които да са достъпни за всички тях и да предлагат разнообразие от ресурси, които да подпомогнат груповата работа. Много е важна и организацията на средата, използване на индивидуални и групови форми в педагогическите ситуации. Децата от уязвими групи могат да взаимодействат в хетерогенни или хомогенни групи по различен признак в зависимост от целите на обучението.

Театърът и театрализираните игри имат изключително важна и многостранна роля в обучението и развитието на децата със СОП и децата от уязвими групи. Те предлагат уникална среда. В нея те могат да изследват, учат и растат по начини, които традиционните методи често не могат да постигнат. Ролята освобождава детето от собствената му личност и му дава характеристики на героя. В този план театърът е експериментално поле за модели на поведение, разбиране на другия и самоутвърждаване. Програма Еразъм+ предоставя необятни възможности за учителите да овладяват умения за използване на драма техники в образователния процес.

Понякога децата имат бариери в общуването, породени от езикови, психологически, индивидуални или културни особености. Именно средата и материалите могат да бъдат съществени за тяхното включване. Така например използването на някои хранителни продукти, трансформацията на достъпни материали от домашния бит и дигитални ресурси гарантират интерес от страна на всяко дете.

Проект „#Сега – действай сега, учи сега, сподели сега“ допълни разбирането за учене през целия живот чрез „Кухня на народите“. През процеса на готвене хора от различна възраст, социален статус и

възможности учат различни езици. Достъпност, мотивация и стимулиране са основните закодирани процеси в средата и дейностите.

Арттерапия е широкоспектърен метод на психотерапия, който се използва за повлияване (лечение) чрез изкуство и творчество. Най-често се използват рисуване, грънчарство, музика, фотография и др. Арттерапевтичната работа помага за по-ясното изразяване на преживяванията, проблемите и вътрешните противоречия. Успешни арттехники са танци, низане, рисуване в пясък, работа с текстил, дърводелство и много други.

Проектната дейност повишава професионалната компетентност на учителите. В частност проект „#Сега – действай сега, учи сега, сподели сега“ дава нов фокус върху обучението на деца със специални образователни потребности и деца от уязвими групи. Овладените умения, внедрени в практиката, повишават качеството на образованието и обогатяват личностното развитие на децата.

Библиография:

1. Бяла книга: ефективна подкрепа чрез социални услуги на уязвимите групи в България. Основни принципи. (2009) https://cil.bg/wp-content/uploads/2020/03/ 091115-biala-kniga-bg.pdf;

2. Наредба за приобщаващото образование (обн. – ДВ, бр. 86 от 27.10.2017 г.) https:// www.mon.bg/regulation/naredba-za-priobsthavasthoto-obrazovanie/

3. https://nstoyanova.com/deca-sas-sop-kakvo-oznachava

4. https://parentacademy.bg/harakter-i-vuzpitanie/

5. https://sense-center.bg/sotsialni-navitsi-i-umeniya-pri-detsa-sys-sop/

Изкуството да бъдеш учител

Наталия Стоянова
Детска градина „Братя Грим“ гр. Шумен

The Art of Being a Teacher

Natalia Stoyanova
Kindergarten „Bratya Grimm”, Shumen

e-mail: nataliq_stoqnowa@abv.bg

Abstract: *A successful teacher is called upon by inner values and possesses personal and professional qualities to convey knowledge, promote the learning process, and accompany and support children in one of the most important periods of their development. The modern teacher is a coach who guides the child to unleash their inner potential by creating an environment of trust, respect, support, acceptance, and empathy.*

Keywords: *A teacher, personality, children, method, project.*

„Най-големият знак за успеха на един учител е той да може да каже:
Сега децата работят, сякаш аз не съществувам“
Мария Монтесори

Успешният учител е призван от вътрешни ценности и притежава личностни и професионални качества, да предаде знания, да насърчава учебния процес, да съпътства и подкрепя децата в един от най-важния период от тяхното развитие. Съвременният учител е треньор, който води детето към разгръщане на вътрешния потенциал, създавайки среда на доверие, уважение, подкрепа, приемане и емпатия.

Да си учител е призвание, не професия! Личността на успешния учител е на първо място психологически здрава личност с проактивно поведение и мотивация. Защо проактивното поведение е важно качество? Ефективният учител е проактивен и предизвиква себе си, търсейки нови начини за развитие, за интригуващо и адаптирано представяне на учебния материал, съобразявайки се с индивидуалните

способности на всяко дете. Използвайки петфакторния модел на личността на Луиз Голдбърг, известен още като „Голямата петица“, мисля че учителят трябва да е с отвореност към опита, да е находчив, интересуващ се от нови подходи и методи в обучението, отворени към чуждия опит и да е критичен към себе си.

Съвестност: педагогът има способността за самоконтрол и действа ефективно. Работи в посока поощрение на инициативността и самостоятелността на детето, както и за приемане и толерантност към различните възгледи.

Екстровертност: учителят се чувства комфортно в групова обстановка, работи добре в екип, оптимист е.

Приемливост: това е свързано преди всичко със способността на педагога за съпричастност. Той е разбиращ и толерантен към нуждите и чувствата на децата.

Емоционална стабилност: този фактор е за уменията на учителя да се справи с трудните ситуации. Емоционалната устойчивост е изключително важна за успешния педагог, а успешният педагог е лидер за своите ученици.

Динамичната и бързо променяща се среда налага самооценка на педагогическите умения, както и повишаване качеството на учителска дейност. Смело заявявам, че ДГ „Братя Грим“ предлага на желаещия учител модерна, иновативна, развиваща се интерактивна творческа образователна среда, чиито цел и приоритет са пълноценното детско развитие. Ето защо нашата детска градина се включи в национална програма „Успяваме заедно“ – модул „Хубаво е в детската градина“ 2024 – център „Здравословен начин на живот с LEGO Education”, която осигурява съвременни образователни технологии и прилагане на иновативни практики в образователния процес, развиване на ключови умения за здравословен начин на живот у децата.

Градината има опит с работата по програмата „Стъпка по стъпка“, затова ние бяхме една от градините в страната, която работи по проекта „Силен старт “, които е насочен към професионалното развитие на учителя. „От знания към практика“ е ръководство, в което са разгърнати набор от принципи, определящи най-добрите практики в образованието в ранна детска възраст и първоначално представени в документа „Компетентностни учители на 21-ви век: принципи на MACC за качестваена педагогика. Принципите са насочени към ролята на

учителя, който предоставя максимална подкрепа на всяко дете. По този проек работиха колеги от 4-та възрастова група и 1-ва възрастова група, в която работя аз с моята колежка. Ние имахме по пет открити момента с децата и същевременно бяхме наблюдавани от специалисти по тази програма. Като учител с малко стаж, както и малката възрастовата група имах своите страхове и бях скептично настроена, но участието ми в този проект ме амбицира да създавам и променям учебните занятия, за да отговарят на потребностите на детето. Една от темите по която работихме беше „За да бъда здрав“. В основния център с помощта на флаш карти се получи добър диалог между мен и тях – макар малки на години, децата даваха точни и ясни отговори. Следващото предизвикателство към тях в същия център беше да си направят книжка, в която да залепят картинки, следвайки последователността „Какво правя сутрин, когато се събудя“. Децата се чустваха ангажирани с дейностите по центровете, даваха своите идеи, проявиха инициативност. В център „Манипулативни игри“ използваха LEGO, проявиха организираност и креативност и създадоха групов проект „Баня“. По време на този проект пълноценно беше и пратньорството ми с родителите със съвместни дейности, проекти към темите в откритите моменти, създадени заедно, дете-родител от отпадъчни материали. Това сътрудничество е важен аспект на добрата педагогическа практика. Предоставих на децата възможност за избор, те можеха да избират дейностите, предпочитаха къде и с кого да работят по центровете. Насърчих техния избор с материали, които винаги са достъпни за децата, така те с тях могат да експерементират, да разширяват уменията си, да бъдат креативни, мислещи, знаещи. Чувстват се сигурни, не изпитват неудобство да задават въпроси, чувстват се спокойни и уверени в процеса на учене.

Изкуството да бъдеш учител е голяма отговорност, тя идва не само от това, което преподаваш, но и цялостното ти поведение като личност. За мен да съм успешен педагог означава да се развивам ежедневно, да израствам непрекъснато, да се уча да бъда по-добра в това, с което се занимавам. Всяко дете е различно и учи и усвоява по-различен начин, което пък ме предизвиква да търся различни начини на преподаване, да съм позитивна и отворена личност, вдъхновяваща и провокираща децата с търпение, любов, създавайки комфорт на доверие и уважение.

Библиография:

1. Алтавинска, Магдалина. (2020) Личноста на успешния учител. https://existea.com/

2. Кърсли, Д. и кол. (2024) От знания към практики – ръководство за учители върху принципите за качествена педагогика на международната асоциация „Стъпка по стъпка". София: Тръст за социална алтернатива.

3. Найденова, Емилия. (2019) 5 вдъхновяващи причини да бъдеш учител. https://podmosta.bg/5-vdahnovyavashti-prichini-da-badesh-uchitel/

4. Шопова, Теодора. Голямата петица на Голдбърг, или теорията на личността. https://www.mila.bg/author/5771613/66

Ролята на детския учител за изграждане на ключови умения у децата

Илияна Цветкова
учител в ДГ „Пчелица“ Шумен

The Role of the Kindergarten Teacher in Building Key Skills in Children

Iliyana Tsvetkova
teacher in Kindergarden „Pchelitca“, Shumen,

e mail: odz_pchelitsa@abv.bg

Abstract: *The kindergarten teacher plays a crucial role in laying a strong foundation for the future development of every child – emotionally, socially, cognitively, and physically. They are the person who, at an early age, inspires a love of learning and helps children believe in themselves. The kindergarten teacher plays an extremely important role in building key skills upon which children's future development and success are based. Key skills in preschool children are the primary building blocks at the core of the lifelong learning and development process*
Keywords: *children, kindergarten teacher, kindergarten, key skills*

„Целта на образованието
не е да пълни умовете на учениците с факти,
а да ги научи да мислят“.
Робърт М. Хътчинс

През първите седем години от живота се изграждат ключови градивни елементи за емоционалните, социалните и когнитивните умения, което прави ролята на детския учител през този период изключително важна. В какво точно е тази значимост? Защо учителите в ранна детска възраст са толкова важни? Какви ценни уроци преподават и подкрепят те, които създават такова трайно въздействие върху живота на нашите деца? Всичко е свързано с изграждането на здрава и сигурна основа върху която ще се изгради бъдещето на една личност. В този процес ролята на детския учител е от изключително значение за формиране на социалното взаимодействие, когнитивните умения и

емоционалната устойчивост на децата. Комуникацията със семействата и полагащите грижи е също толкова важна, тъй като помага за изграждането на партньорства, които подобряват образователния опит на детето. Като изпълнява тези роли и отговорности, учителят играе ключова роля в насърчаването на любовта към ученето и изграждането на солидна основа за бъдещия успех на всяко дете.

„Професията на учителя е обект на много дискусии, в които участват хора с различни социални роли и държавни позиции. Няма друга така коментирана професия която издържа проверките на времето“ (Кюркчийска, В. и Т. Тодоров, 2019). Учителят е този, който първи извън семейната среда посреща детето и присъства в процеса на неговата адаптация през цялата предучилищна възраст до неговата нова социална роля, тази на ученик.

Учителите в детската градина участват активно в процеса за развиване на увереност, устойчивост и самочувствие – важни качества за изграждане на всяка личност. Децата в тази възраст имат своята уникалност да развиват бързо умания за създаване на приятелства, увереност да опитват нови неща и да следват интересите си, притежават устойчивост да продължават без да се отказват. Децата имат силна и стабилна индивидуалност със своя собствена гледна точка и това им дава самочувствие да растат. Добрите предучилщни педагози знаят как да вдъхновяват децата и да събудят любопитството им към света около тях. Ролята на детския учител се фокусира върху развиването на уменията, които подготвят децата за успех в един бързо променящ се свят. То е част от изграждането на здрава основа за емоционално, умствено и физическо развитие, които са градивните елементи за целия живот.

За да използва компетентно съвременни образователни технологии и съвременни дидактически средства, както и различни информационни среди, учителят трябва да ги познава и преценява. За да консултира в каквото и да е отношение когото и да е, учителят трябва да е вещ като експерт, първо, спрямо проблема и второ – спрямо спецификите на групата, с която работи (Рашева-Мерджанова, Я., 2012:11-22).

Учителите са пример за социално взаимодействие с децата. Взаимоотношенията са ключов фактор за постигане на положителни резултати в обучението. Важно е детето да изгражда взаимоотношения и да общува с хора, различни от родителите си и близките членове на семейството. Когато децата развиват приятелства, те научават ценни

уроци за доверието, работата в екип, сътрудничеството и компромисите. Това са важни умения, които им помагат през целия им живот, и умения, които те научават както от приятелствата си с връстниците си, така и от наблюдението на влиятелни модели за подражание в живота си като например техните преподаватели или учители в ранна детска възраст.

Учителите насърчават децата да си сътрудничат и да работят в екип и да носят отговорност за индивидуалните си действия. Това са умения, които се учат от много ранна възраст, и добрият учител знае как да насочва децата по този път към екипна работа и сътрудничество. Тези умения подготвят децата да бъдат ценни членове на обществото, да допринасят положително за своите общности и да работят ефективно с другите в екипна среда.

Детските учители вдъхновяват децата да развият любов към ученето за цял живот. Ученето чрез игра е практика, използвана от учителите в ранна детска възраст, за да ангажират децата по естествен начин с възможностите за учене. В най-простата си форма ученето чрез игра насърчава децата да надграждат знанията си, да развиват увереност и да прегръщат любопитството си. По пътя те естествено усъвършенстват практическите си житейски, социалните и двигателните си умения, докато изследват, експериментират, откриват и решават проблеми.

Учителите създават ангажираща учебна среда, която отговаря на разнообразните нужди на всяко дете. Те не само развиват образователните активност на децата, но и насърчават емоционалната интелигентност, социалните умения и креативността, като подпомагат децата да развият истинска любов към ученето. Ангажиментът им да помагат на децата през тези формиращи ранни години ги прави безценни фигури както в живота на децата, така и в по-широката общност.

Учителите развиват у децата ключови умения за учене през целия живот. Пример за това са ключовите умения като:

Социални и емоционални умения: Учителят създава условия за взаимодействие между децата, като ги учи да споделят, да се редуват, да разрешават конфликти, да разбират и изразяват емоциите си, да съчувстват и да изграждат приятелства. Чрез моделиране на позитивно поведение и насочване той помага на децата да развият емоционална интелигентност и социална компетентност.

Комуникативни умения: Учителят насърчава децата да говорят, да слушат, да задават въпроси и да изразяват своите мисли и идеи. Чрез разказване на истории, песни, игри и дискусии той обогатява техния речник и развива техните вербални и невербални комуникативни умения.

Когнитивни умения: Учителят стимулира детското любопитство и жажда за знания. Чрез разнообразни дейности той подпомага развитието на логическото мислене, проблемно-ориентираното мислене, креативността, паметта, вниманието и въображението. Той ги учи да наблюдават, да сравняват, да класифицират и да правят връзки между различни понятия.

Физически умения: Чрез организирани двигателни активности и игри на открито, учителят подпомага развитието на грубата и фината моторика, координацията, баланса и пространственото ориентиране. Той насърчава здравословния начин на живот и физическата активност.

Умения за учене: Учителят учи децата как да бъдат самостоятелни, отговорни, организирани и упорити. Той ги насърчава да задават въпроси, да търсят информация, да експериментират и да се учат от своите грешки. Той полага основите на уменията за учене през целия живот.

В заключение, детският учител е ключова фигура в ранното детско развитие. Той не просто предава знания, а създава подкрепяща, стимулираща и обогатяваща среда, в която децата могат да растат, да се учат и да развиват ключови умения, които ще им бъдат безценни през целия им живот. Неговата роля е катализатор за отключване на потенциала на всяко дете.

Библиография:

1. Кюркчийска, В., Т. Тодоров (2019) Предизвикателства и проблеми пред началния учител. Национална научно практическа конференция по психология, Сборник доклади част 1.

2. Рашева-Мерджанова, Я. (2012) Предизвикателството „трансформация“ пред професията „учител“ – в контекста на социалното взаимодействие. Сборник с доклади от II есенен научно-образователен форум „Съвременни предизвикателства пред учителската професия“, стр. 11 – 22 .

Национална научно-практическа конференция

„ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЕТСКИЯ УЧИТЕЛ В СЪВРЕМЕННОТО ОБРАЗОВАНИЕ”

Съставители:
проф. д-р Чавдар Сотиров
д-р Евгения Михова

коректор:
доц. д-р Евгения Иванова

Дизайн на корицата и предпечат:
Виктор Джелепов

Печат:
Университетско издателство
„Епископ Константин Преславски“

Българска.
Първо издание
Излязла от печат : 2025

ISBN 978-619-201-866-5